

RASPROSTRANJENOST HEMIJSKIH I NEHEMIJSKIH OVISNOSTI MEĐU UČENICIMA DRUGIH RAZREDA SREDNJIH ŠKOLA ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA

Mr.sc. Sedin Habibović, psiholog – psihoterapeut

Amela Bilić, bachelor pedagog-psiholog

Mehida Bešić, bachelor pedagog-psiholog

Hana Isaković, dipl. iur

Sažetak

Keywords: psihoaktivne supstance, adolescencija, društveni kontekst, ličnost

Uvod

Amela Bilić bachelor pedagog-psiholog

Mehida Bešić bachelor pedagog-psiholog

Droge obuhvataju sva sredstva koja mogu izazvati ovisnost, a čija je proizvodnja, stavljanje u promet i upotreba u većini zemalja zakonom zabranjena. Tu se ubrajaju:

- kanabis
- heroin
- LSD (dietilamin lizergične kiseline)
- Ecstasy (MDMA - metilen-diamino-metamfetamin)
- kokain

Drogama se smatraju i sredstva koja se legalno proizvode i upotrebljavaju u medicini ako se nabavljaju na nelegalan način radi nemedicinske upotrebe, npr. morfin, kodein, amfetamin, kokain te neki lijekovi iz skupine sredstava za smirenje.

Proizvodi široke potrošnje kao benzin, aceton i sl. također mogu postati droge ako se upotrijebe kao sredstva za drogiranje.

Ovisnost o opijatima se definira kao snažan psihički nagon za uzimanjem opijata tj. podrazumijeva nesavladivu želju za drogom, jaku želju za nabavljanjem i uzimanjem droge pod svaku cijenu, sklonost povećavanju doze droge kako ovisnost duže traje. Ovisnost o drogama osim opasnosti za ovisnika/ovisnicu nosi opasnost i za obitelj i cijelu društvenu zajednicu.

Ovisnost može biti psihička, fizička ili kombinirana. Fizička ovisnost podrazumijeva promjene u funkcioniranju organizma koje nastaju uslijed dugotrajnog konzumiranja droga. Te se promjene nakon prestanka uzimanja droge očituju raznolikim simptomima, ovisno o sredstvu o kojem je čovjek ovisan. Organizam fizički ovisnog čovjeka održava tu novu ravnotežu jedino ako je droga stalno prisutna.

Psihička ovisnost je izmijenjeno stanje organizma u kojem osoba osjeća jaku potrebu za stalnim uzimanjem droge kako bi se zadržao osjećaj dobrog psihičkog stanja i zadovoljstva.

Pretežno psihičku ovisnost uzrokuju kokain, kanabis i neki halucinogeni. Ostali (opijati, amfetamini, neka sredstva za smirenje itd.) uzrokuju i psihičku i fizičku ovisnost, a samostalna fizička ovisnost je jako rijetka.

Kanabis se često konzumira radi svojih psihoaktivnih efekata koji uključuju relaksaciju, euforiju, pojačani apetit, te niz drugih poželjnih pojava baš kao i niz nepoželjnih nuspojava kao što su suhoća usta, kratkotrajni ispadi kratkoročnog pamćenja, konjunktivalnu injekciju, te rijede osjećaj paranoje i anksioznost. Dvije su najčešće pojave kod pušenja i ostalih vrsta konzumiranja kanabisa ili samog THC-a, blaga konjunktivalna hiperemija (crvenilo očiju) i blago ubrzan srčani ritam. Potrebno je razmotriti još dva akutna učinka, vezana uz konoplju. Prvi je *high* osjećaj, odnosno promijenjeno stanje svijesti. Prema opisu rekreativnih potrošača, ovo stanje traje dva do četiri sata nakon pušenja, a pet do dvanaest sati kada ga se jede. Najčešći oblik promjene stanja svijesti je mirno, blago euforično stanje u kojem se vrijeme uspori, a osjetljivost na slike, zvukove i dodir pojača.

Pored ovih općepoznatih vrsta droga, u novije vrijeme kod mlađe populacije sve više se javlja ovisnost o alkoholu, duhanu, te tzv. „ovisnosti modernog doba“, a to su: kocka i internet.

Problemi vezani za alkohol imaju mnoštvo uzroka, javljaju se u raznim situacijama i pogađaju različite tipove ljudi. Konzumiranje alkohola kreće se od nepostojećeg ili blagog sve do teškog, a problemi vezani za njega kreću se od nepostojećih do značajnih i teških problema.

Štetno konzumiranje alkohola je onaj nivo konzumiranja koji je štetan po fizičko ili psihičko zdravlje pojedinca.

Provodeći istraživanje ustanovili smo da veliki broj srednjoškolaca povremeno pije alkohola ne smatra opasnim niti da ono može voditi ka ovisnosti. Nivoi konzumiranja alkohola u ranom odraslom dobu predskazuju obrasce uzimanja alkohola u kasnijim životnim dobima.

Procjenjuje se da u svijetu puši tri milijarde i tri stotine milijuna ljudi. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije od posljedica pušenja u svijetu umire oko 6 milijuna ljudi svake godine. Zbog posljedica štetnog djelovanja duhana svakih 8 sekunda u svijetu umire jedan čovjek.

Sredinom 20. stoljeća započinju istraživanja radi utvrđivanja utjecaja pušenja na zdravlje. Dokazana je uzročna povezanost između pušenja i karcinoma bronha i pluća, te infarkta miokarda i kronične opstruktivne plućne bolesti. Naime, utvrđeno je da pušenje cigareta, ali i izloženost duhanskom dimu tzv. pasivno pušenje, znatno pridonosi obolijevanju i prijevremenom umiranju od niza bolesti.

Djeca danas također sve češće i sve ranije počinju konzumirati duhan. U dosta slučajeva, prva cigareta se već proba između 12 i 14 godine, a ponekad i ranije. Mnoga djeca posežu za svojom prvom cigaretom da bi imitirali druge. Ti drugi su prvo roditelji pa onda nešto stariji drugari ili vršnjaci., Nigdje nije toliko prisutna potreba da se imitira vlastita zrelost kao kod djece koja uzimaju svoju prvu cigaretu. Svi oni koji puše i pokazuju znake zavisnosti od nikotina mogu da se svrstaju u širi pojam ovisnika.

Nekad u prošlosti skupine kockara su bili kriminalci ili razne druge marginalne skupine društva, a danas se u igrama na sreću okušavaju baš svi, trend je popularan i među mladima.

U početku djeca idu skupa s roditeljima u kladionicu i slična mjesta, nakon toga roditelji počnu davati djeci listiće i novac za uplatu, a naposljetku mladi ponukani ovom praksom sami za sebe počnu ulagati novac. Maloljetničko kockanje najizraženije je u kladionicama i automat klubovima, što ne iznenađuje jer se mnoga ova mjesta nalaze u blizini škola. Velik dio tinejdžera aktivan je i na ruletu. - Taj famozni rulet stvara ovisnost o kocki najbrže. Poriv za klađenjem javlja se prilično rano, a problem nastane u trenutku kad mladi izgube kontrolu nad igranjem. - U početku ulažu manje iznose, no to se povećava. Posebno su rizični oni koji

dobiju neki novac jer onda osjete unutarnje zadovoljstvo. Kad spojite financijski dobitak i zadovoljstvo, počne se javljati jaka želja za nastavak igre.

U jednom trenutku tijekom ovog kockarskog puta mladi izgube kontrolu nad svojim ulozima i počne im nedostajati novac. Kako u igrama na sreću trebaju konkretan novac, počnu posuđivati od susjeda, obitelji ili pak prijatelja u razredu. Sljedeći korak su kriminalistička djela, odnosno razne krađe. Tad više ne biraju način kako će doći do novca.

Kockanje nikad ne dolazi samo, jer oni koji se počnu baviti kockom su visokorizične osobe često sklone i drugim ovisnostima. Nije bitno dobiva li osoba ili gubi svoj novac, već samo da igra. To igranje daje ovisniku zadovoljstvo da ide dalje, a onda kada se nađe u velikim gubitcima. U tim trenucima o suicidu razmišlja čak 80 posto kockara.

Internet ima mnogobrojne dobre i korisne strane i primjene, ali i neke potencijalne opasnosti.

Učestala dnevna upotreba interneta kroz neko vrijeme može rezultirati i stvaranjem ovisnosti. Jedna od rizičnih skupina za razvitak ovisnosti su adolescenti, a ranom adolescencijom smatra se razvojno razdoblje viših razreda osnovne škole.

Ovisnost o internetu znači njegovo prekomjerno korištenje u obliku koji može uzrokovati teškoće u svakodnevnom životu, te narušiti fizičko ili psihičko zdravlje. Pri tome ona ima mnogo sličnosti s klasičnim ovisnostima, ali je razlika u tome što se ne konzumiraju fiziološke tvari, nego se ovisnost očituje u potrebi za konzumiranjem sadržaja koji se nude na internetu u cilju postizanja zadovoljstva i smanjenja nemira i napetosti. U najvećem broju slučajeva, ovisnost o internetu razvija se vezano uz alate i stranice za online komunikaciju - danas su to posebice socijalne mreže tipa Facebook, Twitter i druge - te online igre. Dječaci pokazuju posebnu sklonost online igrama u kojima se uživljavaju u virtualne likove, a kod određenog broja igrača to može dovesti do neželjene posljedice razvoja izolacije i otuđenja od druženja i sudjelovanja u aktivnostima u stvarnom svijetu. Kod djevojčica se češće razvija ovisnost o socijalnim mrežama, virtualnim interakcijama i komunikaciji. Na ove se načine realne životne situacije socijalnog učenja i psihosocijalnog sazrijevanja kroz neposredne kontakte s vršnjacima i drugim osobama zamjenjuju značajno interakcijski ograničenijim virtualnim kontaktima, u kojima cjelovito socijalno učenje nije moguće.

Koliko vremena provedeno na internetu već označava ovisnost? Za odrasle je uobičajeno navođena granica od pet do šest sati, dok se za adolescente najčešće navodi granica od dva do

tri sata, ovisno o uzrastu. No vrijeme nije jedini čimbenik, najveću ulogu u razvoju ovisnosti ima osobnost vašeg adolescenta - ovisnost će se lakše razviti kod onih povučениh, sramežljivih, usamljenih, nesigurnih, depresivnih, tjeskobnih i hiperaktivnih. Najčešće se radi o djeci i mladima koji se ne mogu dokazati i steći željeni status među vršnjacima i drugim osobama u stvarnom svijetu. Gubljenjem kontakta sa stvarnošću tijekom igranja računalnih igara u svojim glavama lako i brzo od gubitnika postaju veliki heroji i pobjednici - gotovo sve im polazi za rukom, imaju natprirodne moći i sposobnosti, uspješno pobjeđuju virtualne suparnike i neprijatelje, prelaze jednu razinu za drugom, skupljaju bodove... i tako satima, danima, mjesecima, nerijetko i godinama. Ovisnosti o internetskoj komunikaciji i socijalnim mrežama također su podložni djeca i mladi nesigurni u sebe, smanjenog samopouzdanja te slabije razvijenih socijalnih i emocionalnih vještina, koji zbog anksioznosti i stresa koje im stvaraju neposredne interakcije kontakte i stvarno upoznavanje novih ljudi zamjenjuju internetskim interakcijama koje im pružaju lažan osjećaj sigurnosti i socijalne uspješnosti. U oba se opisana slučaja gube vrijeme, prilike i mogućnosti za postizanje stvarnog uspjeha i cjelovitog psihosocijalnog razvoja, što su ujedno temelji i uvjeti za nadrađanje nesigurnosti i socijalne anksioznosti te izgradnju stabilnog osobnog samopouzdanja i zrelog identiteta na temelju stvarnih postignuća i ostvarenih socijalnih interakcija u realnosti.

Cilj istraživanja

Utvrđiti koliko mladih eksperimentiraju sa alkoholom, cigaretama, marihuanom i drugim drogama, igra igre na sreću, provodi vrijeme na internetu i kod koliko njih postoje elementi ovisnosti i sa čim su povezani.

Metodološki okvir istraživanja

Instrumenti

U istraživanju smo koristili upitnik nastao kombinacijom pitanja iz nekoliko istraživanja i kojeg smo nazvali Zajedno. Upitnik je kreirao mr.sc. Sedin Habibović. Sastoji se od 33 pitanja i obuhvata nekoliko područja važnih za praćenje ovisnosti. Upitniku smo dodali i dvije skale. Jedna je AUDIT skala za mjerenje upotrebe alkohola a druga je DUDIT skala za mjerenje upotrebe droga.

- AUDIT skala se sastoji od 10 ajtema. Odgovori se jednostavno sabiraju i nema inverznih ajtema. Rezultat se može kretati od 0 do 40. Prema WHO postoje četiri nivoa rizika na osnovu ukupnog rezultata i prema nivou rizika se određuju i intervencije. Provjerili smo pouzdanost skale uz pomoć Cronbach's Alpha i dobili rezultat od 0,852 što je zadovoljavajući nivo pouzdanosti.
- DUDIT skala se sastoji od 11 ajtema. Također se odgovori zbrajaju i nema inverznih ajtema. Rezultat se može kretati od 0 do 44. Cronbach's Alpha za ovu skalu u ovom istraživanju iznosi 0,887. I ovaj nivo pouzdanosti je zadovoljavajući.

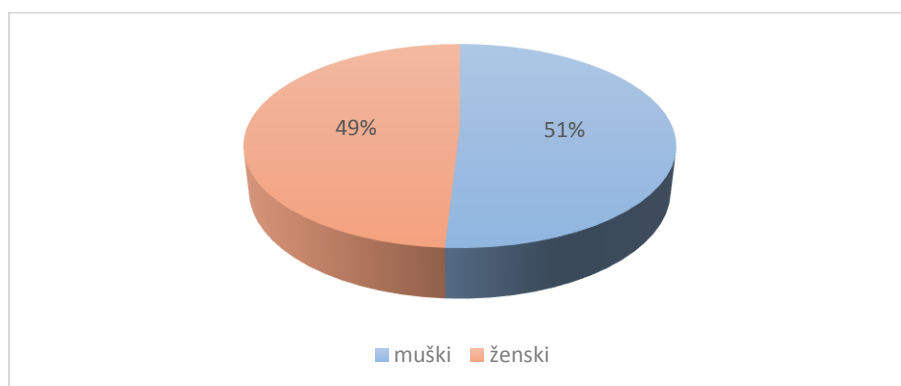
Uzorak

U uzorak smo nastojali uključiti učenike iz svih općina/grada Zeničko-dobojskog kantona. Tako je uzorak obuhvatio devet općina i grad: Zenica, Visoko, Tešanj, Kakanj, Žepče, Olovo, Maglaj, Usora, Zavidovići i Vareš. Uzorak broji 715 učenika drugih razreda. Nedostaju dvije općine. U Doboju jugu nema srednje škole dok smo u Brezi bili dogovorili termin za sprovođenje istraživanja u Mješovitoj srednjoj školi "Mehmedalija Mak Dizdar" ali nas je pedagoginja vratila tražeći dodatno vrijeme za administraciju. Nismo mogli pristati na to te u ovom istraživanju općina Breza nije uključena. U slijedećoj tabeli je opisan uzorak u odnosu na mjesto stanovanja (mješovita struktura je oznaka za učenike za koje nismo mogli utvrditi mjesto stanovanja):

	Frequency	Percent
Zenica	281	39.3
Visoko	18	2.5
Tešanj	69	9.7
Kakanj	82	11.5
Žepče	53	7.4
Olovo	42	5.9
Maglaj	38	5.3
Usora	30	4.2
Mješovita struktura	54	7.6
Zavidovići	23	3.2
Vareš	25	3.5
Total	715	100.0

Tabela 1. Mjesto stanovanja

U odnosu na spol imamo ujednačenost uzorka te je 50,9% muških učenika,.



Grafikon 1. Spol

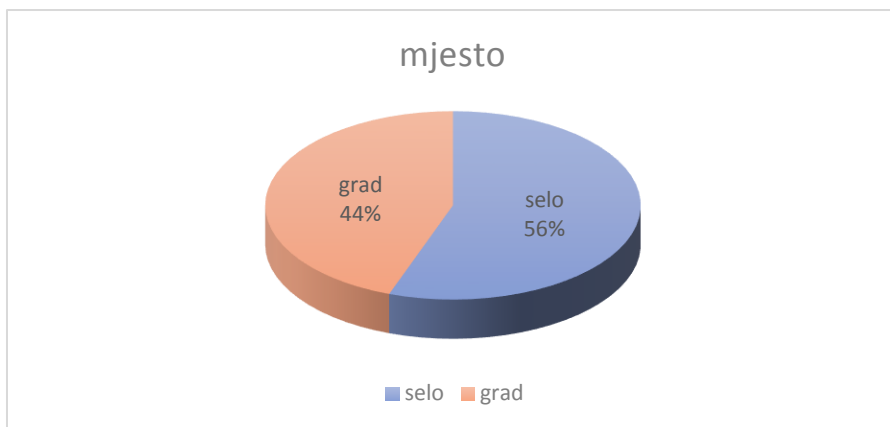
Prema godištu imamo 549 učenika koji su 2000. godište, 124 koji su 1999.godište, 20 koji su 2001.godište, 19 koji su 1998. godište.

U istraživanje je uključeno 17 škola. U narednoj tabeli je spisak škola i broj učenika:

	Frequency	Percent	Cumulative Percent
Kšc Zenica	26	3.6	3.6
Muzička škola Zenica	7	1.0	4.6
Međunarodna škola Zenica	17	2.4	7.0
Mješovita škola zenica	85	11.9	18.9
Tehnička škola Zenica	136	19.0	37.9
Trgovacka škola Visoko	18	2.5	40.4
Medresa Visoko	54	7.6	48.0
Gimnazija Tešanj	69	9.7	57.6
Gimnazija Mushin Rizvic	82	11.5	69.1
Srednja mjesovita Žepče	44	6.2	75.2
Mjesovita srednja Olovo	42	5.9	81.1
Gimnazija Maglaj	38	5.3	86.4
Stjepana Radica Usora	30	4.2	90.6
SMŠ Žepče	9	1.3	91.9
Druga gimnazija zenica	18	2.5	94.4
Ekonomska škola Zenica	15	2.1	96.5
Norbat 2 Mješovita Vareš	25	3.5	100.0
Total	715	100.0	

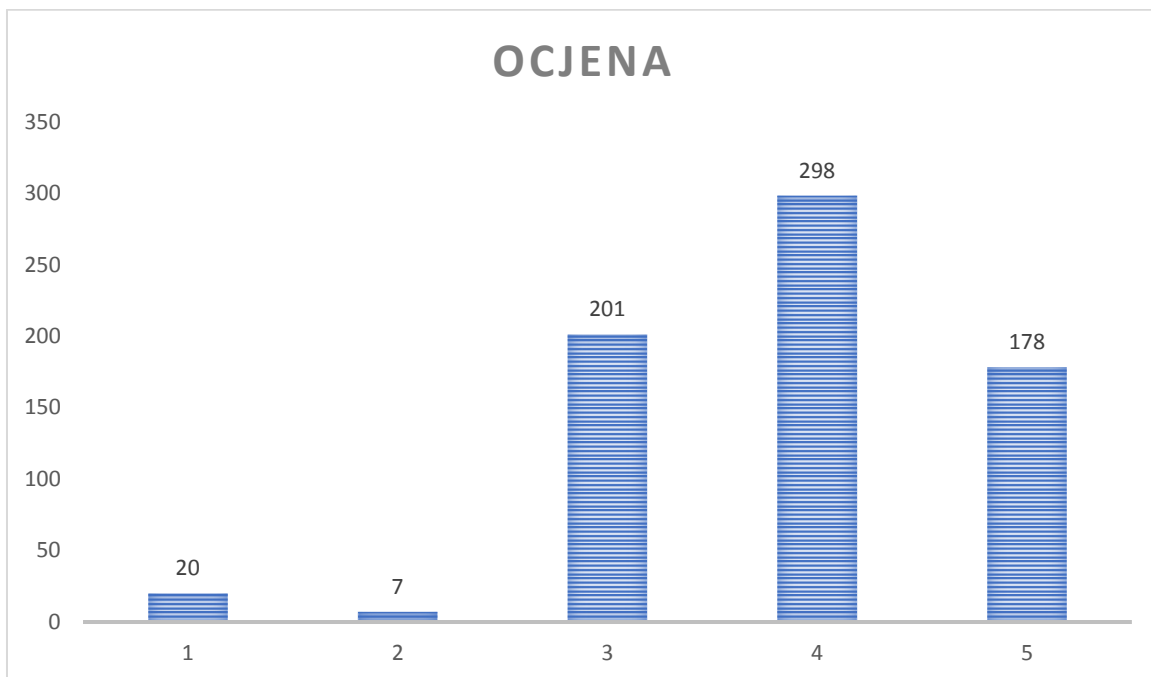
Tabela 2. Škole uključene u istraživanje

I u odnosu na mjesto stanovanja imamo ujednačen uzorak te je 393 učenika sa sela, i 315 iz grada. Sedam učenika nije dalo odgovor na ovo pitanje.



Grafikon 2. mjesto stanovanja

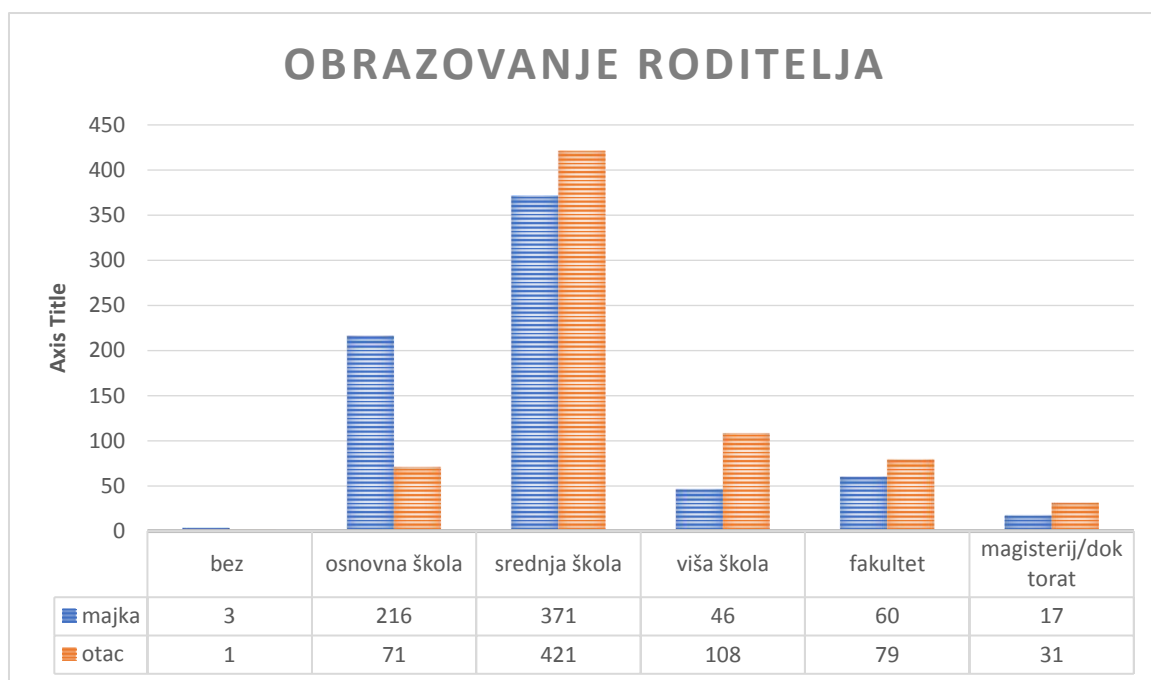
Također nas je interesovala ocjena na polugodištu te smo dobili slijedeću strukturu uzorka (11 učenika nije dalo informaciju o prolaznosti):



Grafikon 3. Ocjena na polugodištu

Učenike smo pitali i o porodičnom statusu te je 90,2% učenika izjavilo da im roditelji žive zajedno dok je 7,4% učenika izjavilo da su im roditelji razvedeni. Na ovo pitanje 2,4% učenika nije dalo odgovor.

Naredni grafikon pokazuje i obrazovnu strukturu oca i majke:



Grafikon 4. Obrazovanje roditelja

Iz tabele uočavamo da su očevi nešto višeg nivoa obrazovanja u ovom uzorku.

Analiza i interpretacija rezultata istraživanja

U okviru istraživanja istraživali smo nekoliko područja važnih za prevenciju ovisnosti, te ćemo prvo prezentovati deskriptivne rezultate, a potom i statističke obrade.

Dostupnost hemijskih supstanci

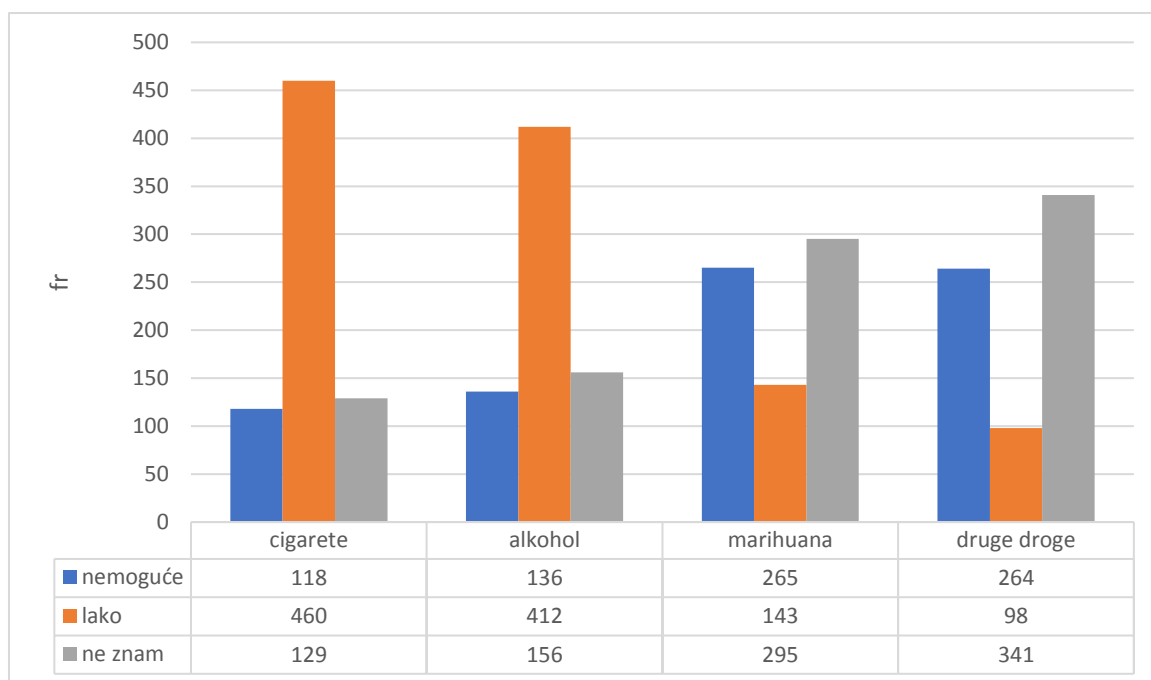
Dostupnost droge ima snažan utjecaj na broj novih eksperimentera. Ono što nam je lako dostupno postaje i prihvatljivo za upotrebu.

U narednoj tabeli i dijagramu ćemo pokazati kako učenici procjenjuju dostupnost legalnih i ilegalnih droga:

Šta mislite koliko je za vas teško da, ukoliko to želite, dođete do:

	Nemoguće	Lako	Ne znam
Cigarete	118 (16,7%)	460 (65,1%)	129 (18,2%)
Alkohol	136 (19,3%)	412 (58,5%)	156 (22,2%)
Marihuana	265 (37,7%)	143 (20,3%)	295 (42%)
Druge droge	264 (37,6%)	98 (13,9%)	341 (48,5%)

Tabela 3. Dostupnost supstanci (cigarete, alkohol, marihuana, druge droge)



Grafikon 5. Dostupnost supstanci

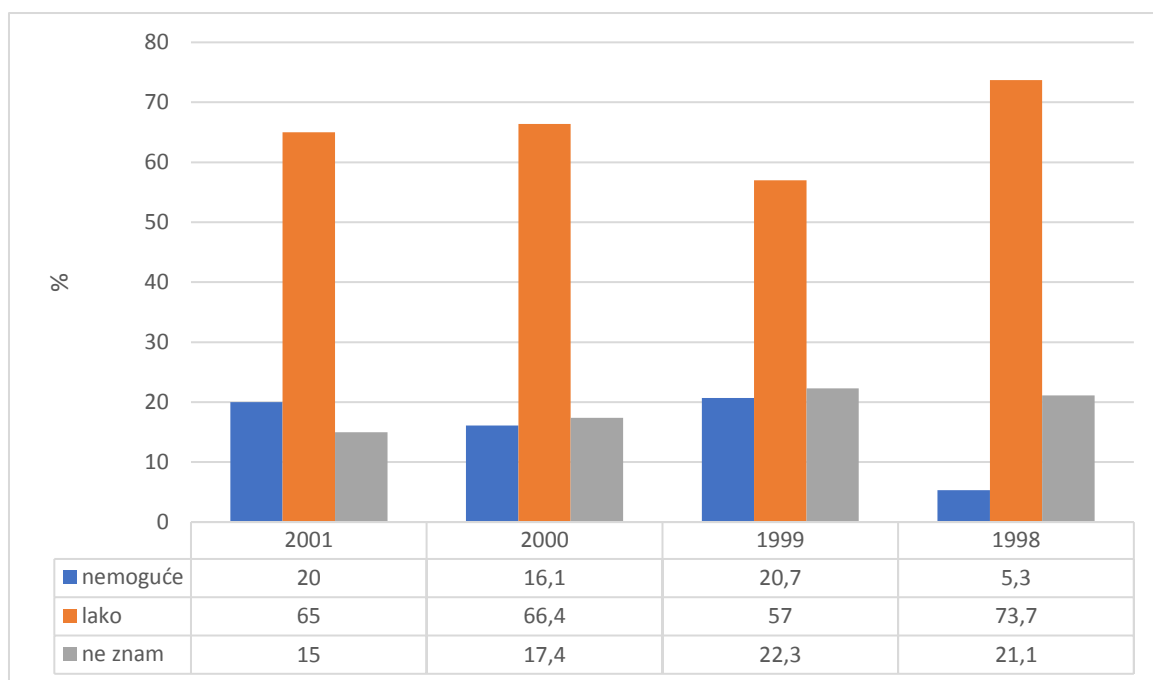
Iz podataka uočavamo da su legalne droge izuzetno dostupne učenicima drugih razreda, pa je 65,1% učenika dalo odgovor kako bi im bilo lako doći do cigareta i 58,5% do alkohola. Zabrinjava podatak da je 20,3% učenika izjavilo kako bi im bilo lako doći do marihuane i 13,9% do drugih droga.

Možda će nam podaci prezentovani na drugi način reći više o ovim zabrinjavajućim iskazima:

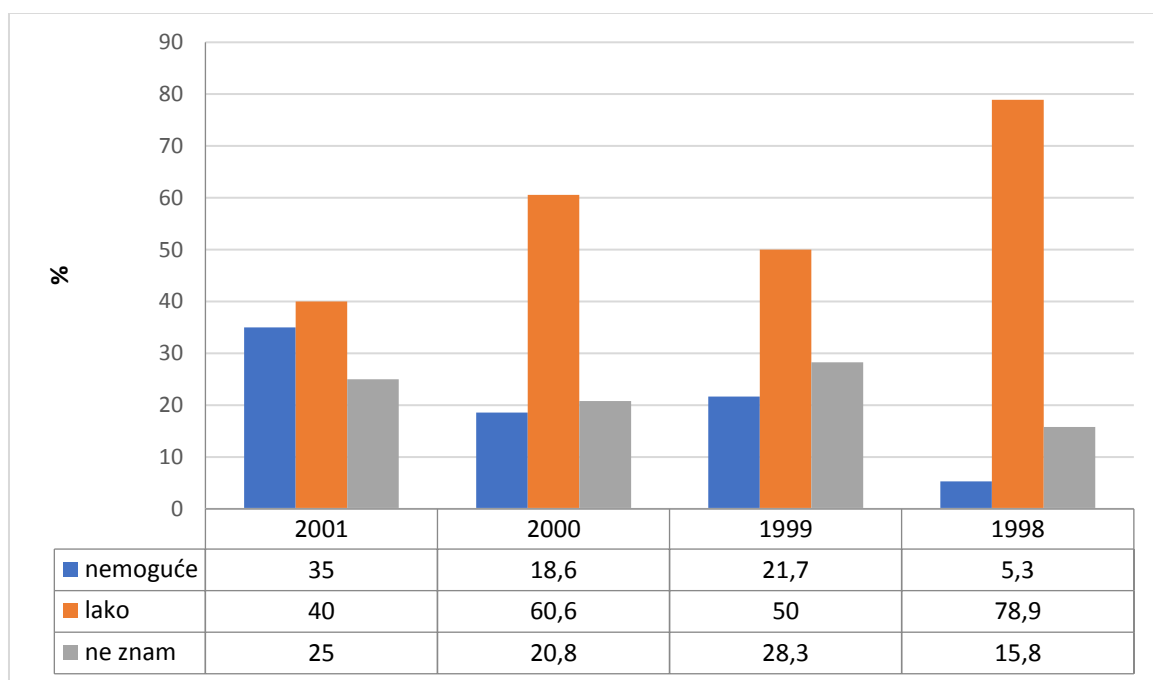
Od sto učenika:

- Šezdeset i pet može lako doći do cigareta,
- Pedeset i devet može lako doći do alkohola,
- Dvadeset učenika mogu lako doći do marihuane, i
- Četrnaest učenika mogu doći i do drugih droga.

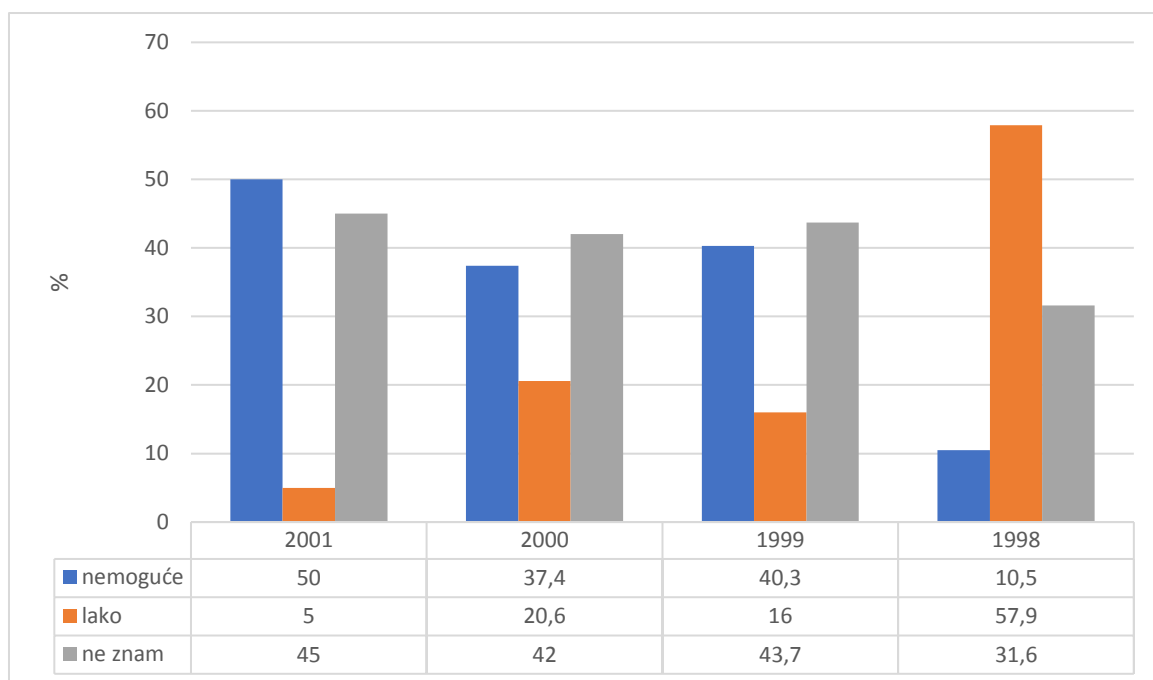
Također smo uporedili dostupnost sa godinom rođenja pa smo dobili slijedeće podatke:



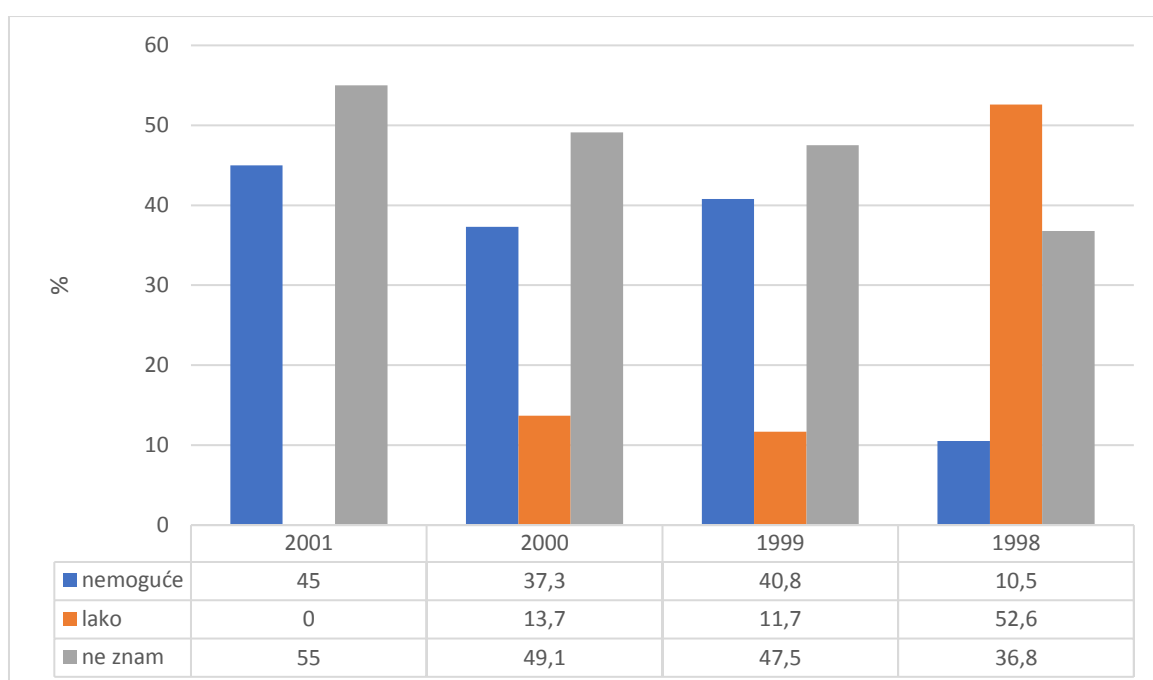
Grafiikon 6. Dostupnost duhana prema godini rođenja



Grafiikon 7. Dostupnost alkohola prema godini rođenja



Grafikon 8. Dostupnost marihuane prema godini rođenja



Grafikon 9. Dostupnost droga prema godini rođenja

Upotreba/zloupotreba

U narednoj tabeli i grafikonu dajemo podatke o upotrebi/zloupotrebi hemijskih supstanci:

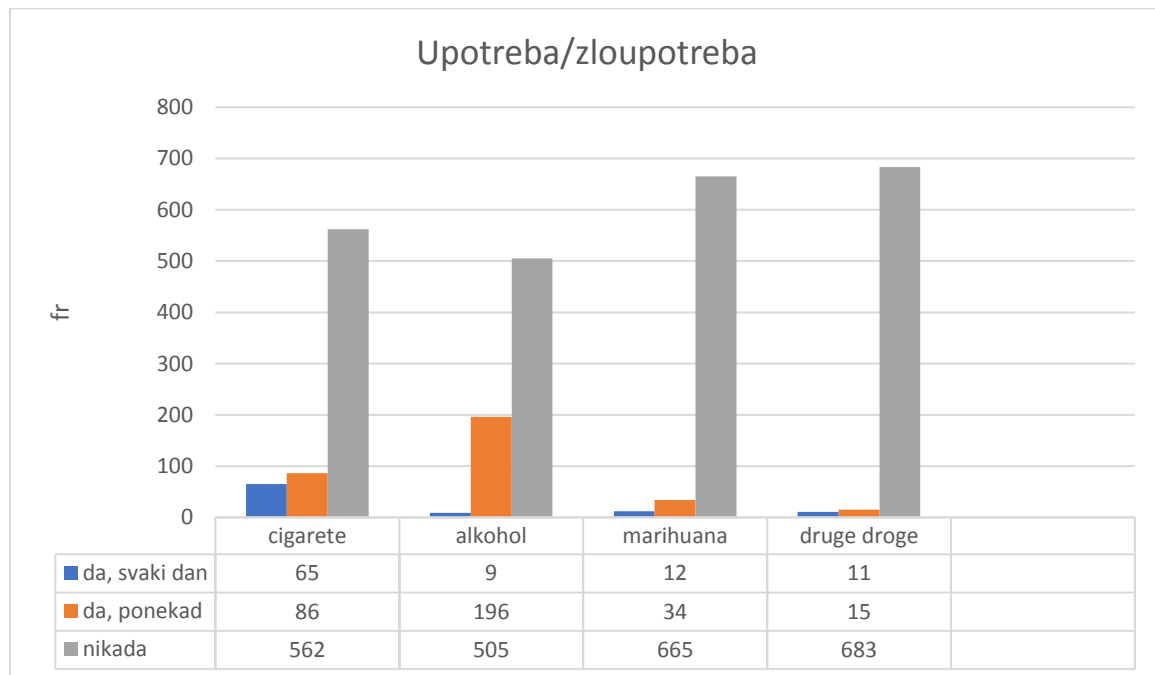
	Da, svaki dan	Da, ponekad	Nikada
Cigarete	65 (9,1%)	86 (12,1%)	562 (78,8%)
Alkohol	9 (1,3%)	196 (27,6%)	505 (71,1%)
Marihuana	12 (1,7%)	34 (4,8%)	665 (93,5%)
Druge droge	11 (1,6%)	15 (2,1%)	683 (96,3%)

Tabela 3. Upotreba/zloupotreba supstanci

Dakle, ukupno u uzorku 21,2% učenika puši. Svakodnevno puši 9,1% učenika. Nešto više učenika daje podatak da troši alkohol odnosno 28,9% učenika. Kada je u pitanju marihuana 6,5% učenika je upotrebljavalo marihuanu, a 3,7% i neke druge droge.

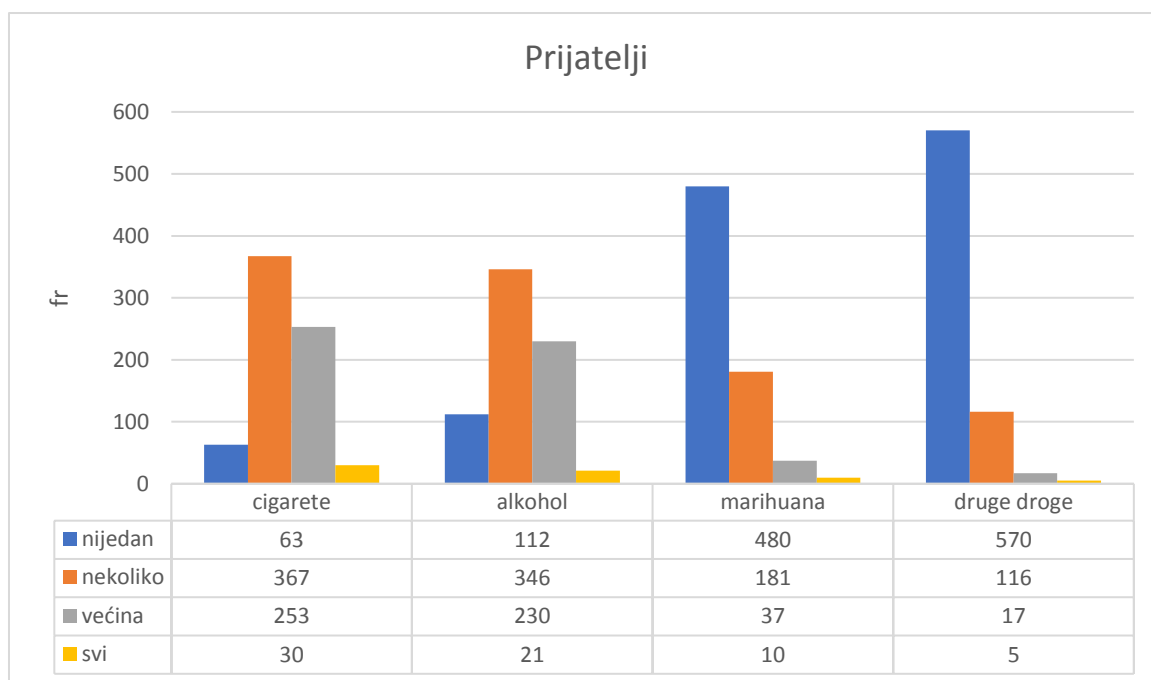
Od sto učenika:

- Dvadeset i jedan učenik puši cigarete (devet svakodnevno),
- Dvadeset i devet učenika pije alkohol (jedan svakodnevno),
- Sedam učenika koristi marihuanu (skoro dva svakodnevno), i
- Četiri učenika koristi i neke druge droge (skoro dva svakodnevno).



Grafikon 10. Upotreba/zloupotreba hemijskih supstanci

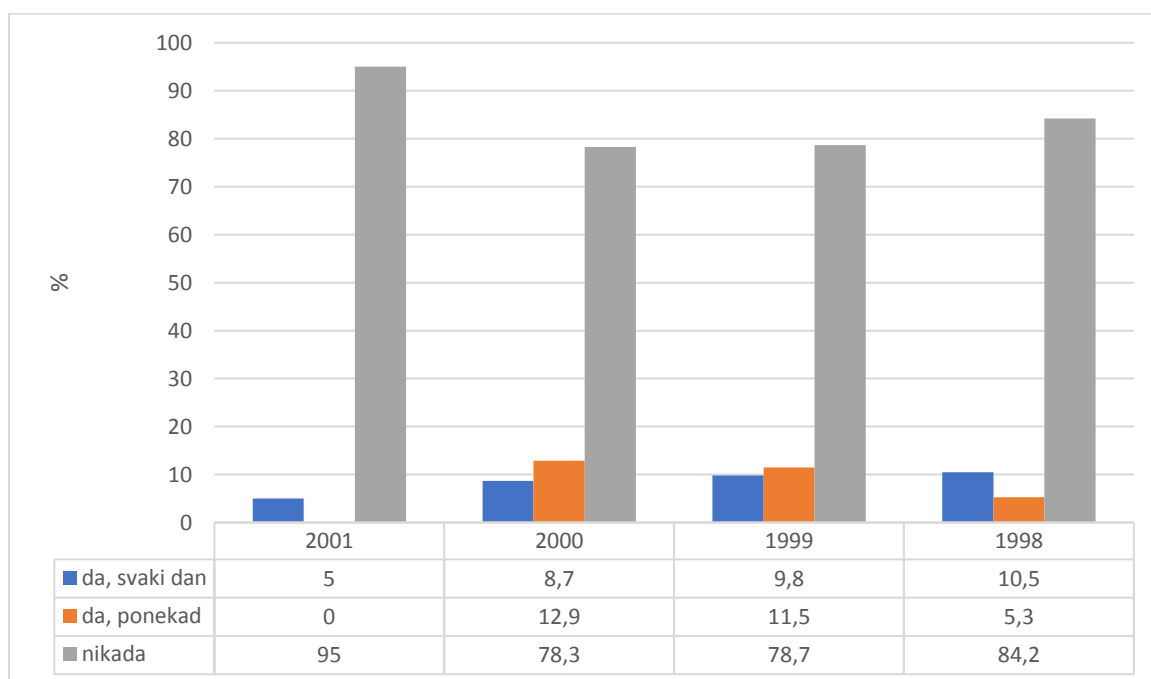
Također smo postavili pitanje i o upotrebi/zloupotrebi hemijskih supstanci kod prijatelja. Slijedeći grafikon nam pokazuje ovu procjenu:



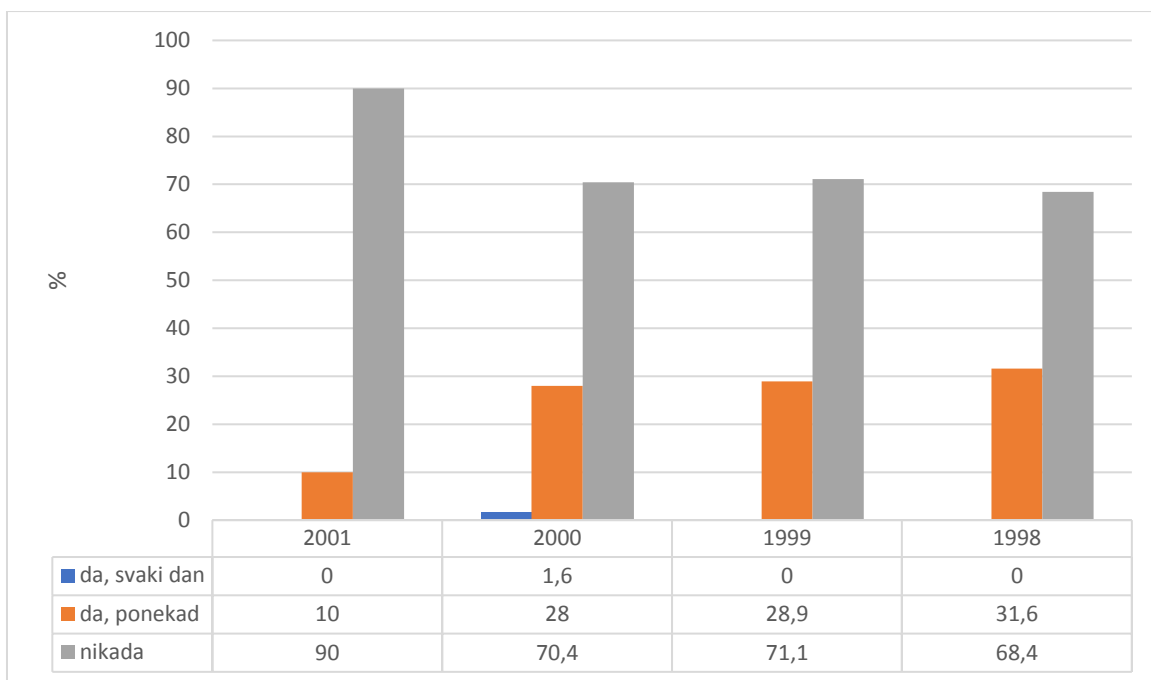
Grafikon 11. Upotreba/zloupotreba kod prijatelja

Tek 8,8% ima prijatelje od kojih nijedan ne koristi cigarete a 15,8% koji ne koriste alkohol. Na isto pitanje o marihuani 67,8% prijatelja ne koristi marihuanu i 80,5% ne koristi niti druge droge. Drugačije rečeno 91,2% učenika ima prijatelje koji koriste cigarete, 84,2% koji piju alkohol, 32,2% koji koriste marihuanu i 19,5% koji koriste i neke druge droge. Ovi nam podaci daju veći uvid u razmjere upotrebe/zloupotrebe hemijskih supstanci. Obzirom da su učenici u ovom periodu života naklonjeni vršnjačkim grupama može se očekivati povećanje broja eksperimentera ukoliko mjere prevencije ne budu kontinuirane.

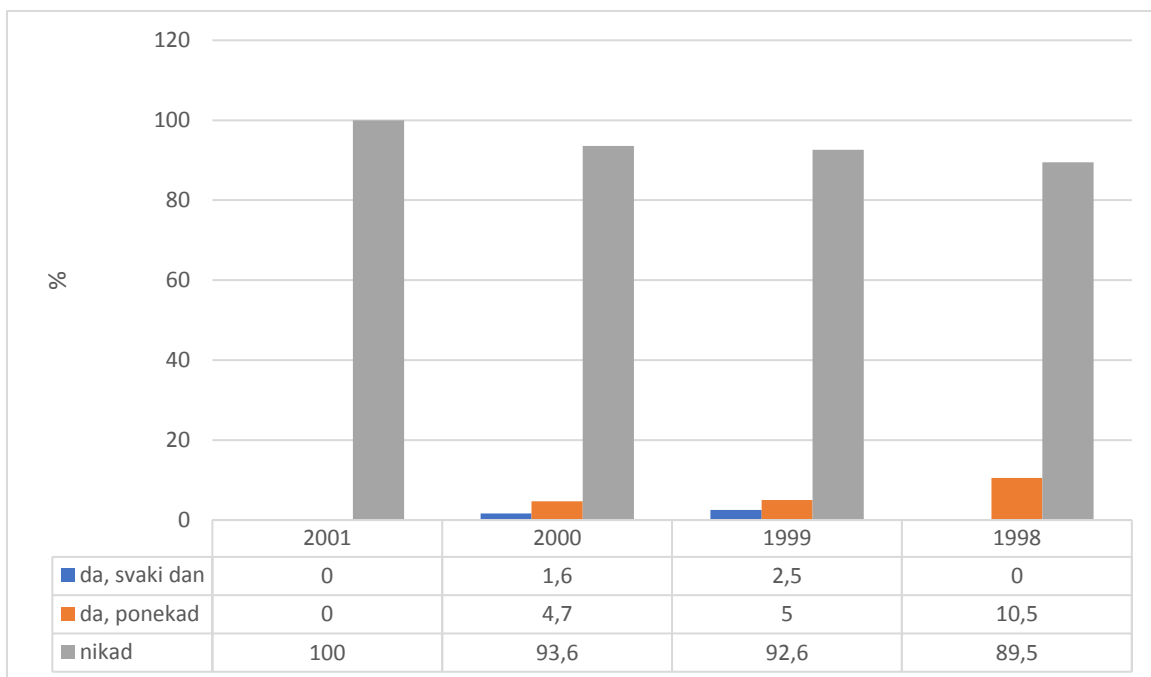
Kada je upotreba supstanci prema godištu imamo slijedeće rezultate:



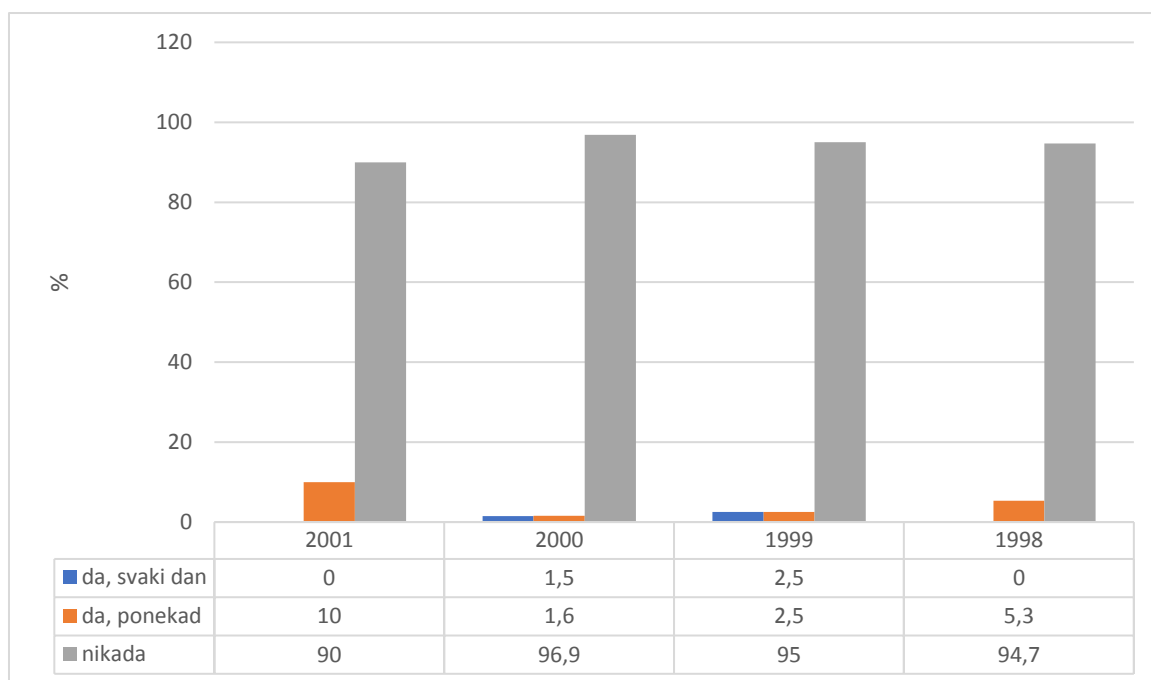
Grafikon 11. Upotreba duhana prema godištu



Grafikon 12. Upotreba alkohola prema godištu



Grafikon 13. Upotreba marihuane prema godištu



Grafikon 14. Upotreba nekih droga u procentima

PUŠENJE

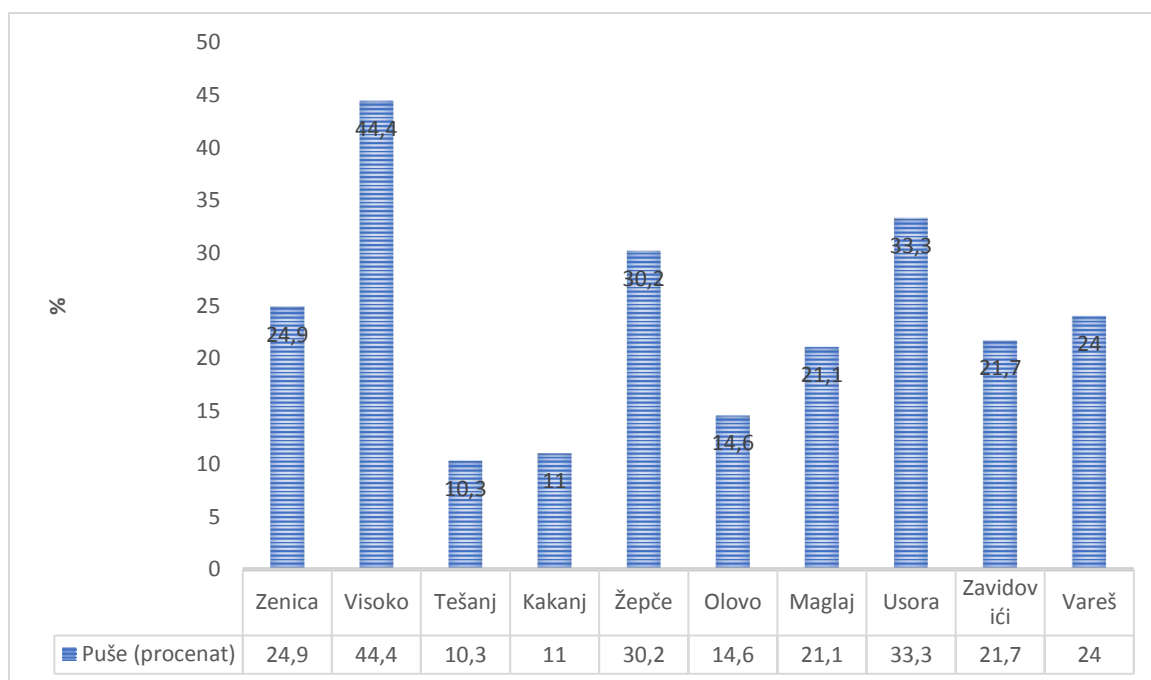
Već smo utvrdili da od sto učenika njih šezdeset i pet kaže da može lako doći do cigareta ako bi to željeli te da 21,2% učenika puši (svakodnevno puši 9,1% učenika).

Interesovalo nas je i kakvo je stanje u porodici/obitelji. Podaci su svakako zabrinjavajući:

- 41 % učenika daje podatak da im majke puše cigarete/duhan,a
- 55,3% učenika potvrđuje da im očevi puše,
- 26,3% učenika ima brata ili sestru koji puše (12% čiji brat/sestra svakodnevno puši).

Rekli smo i da 91,2% učenika potvrđuje kako u svom društvu ima prijatelje koji povremeno ili stalno puše. Tek 15,8% učenika izjavljuje da nije bilo u nekom društvu u kojem se nije pušio duhan.

Ako pogledamo procenete upotrebe cigareta po općinama dobijamo slijedeće podatke (procentualno):



Grafikon 15. Upotreba cigareta po općinama

Procentualno najviše učenika eksperimentiše sa cigaretama u Visokom, a potom Usora, Žepče, Zenica, Vareš, Zavidovići, Maglaj, Olovo, Kakanj i Tešanj.

Ispitali smo da li postoji razlika u spolu prema pušenju. To smo ispitali pomoću hi-kvadrata i rezultat upućuje na postojanje razlike između muških i ženskih učenika u frekvencijama pušenja i to na nivou od 5% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtisu). Prema ovim rezultatima više je muških koji puše od ženskih ispitanika: $\chi^2(1, n=713) = 3,947, p=0,047, \phi=0,078$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji puše 58,3% je muških i 41,7% ženskih učenika. Ako posmatramo samo spol uočavamo da uzorku muških ispitanika njih 24,3% puši (75,7% ne puši), a kod ženskih ispitanika njih 17,9% puši a 82,1% ne puši.

		Spol		
		muski	Zenski	
Duhan	Da	Count	88	63
		% within Rduhan	58.3%	41.7%
		% within spol	24.3%	17.9%
		% of Total	12.3%	8.8%
	Ne	Count	274	288
		% within Rduhan	48.8%	51.2%
		% within spol	75.7%	82.1%
		% of Total	38.4%	40.4%

Tabela 4. pušenje/spol

Istim statističkim postupkom smo ispitali razlike između varijable selo-grad. Kada je u pitanju pušenje nalazimo statistički značajnu razliku na nivou 5% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejsu). Prema ovim rezultatima više je učenika iz grada koji puše od onih sa sela: $c^2(1, n=706) = 4,181, p=.0,041, fi=-0,08$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji puše 52,3% je iz grada i 47,7% sa sela. Ako posmatramo samo mjesto stanovanja uočavamo da uzorku učenika sa sela njih 18,2% puši (81,8% ne puši), a kod učenika iz grada njih 24,8% puši a 75,2% ne puši.

			mjesto stanovanja	
			selo	Grad
Duhan	Da	Count	71	78
		% within Rduhan	47.7%	52.3%
		% within mjesto stanovanja	18.2%	24.8%
		% of Total	10.1%	11.0%
	Ne	Count	320	237
		% within Rduhan	57.5%	42.5%
		% within mjesto stanovanja	81.8%	75.2%
		% of Total	45.3%	33.6%

Tabela 5. Pušenje/ Mjesto stanovanja

Također smo ispitali mogući utjecaj obrazovanja majke na upotrebu duhana. Obrazovanje smo podijelili na tri kategorije: nisko (bez obrazovanja i osnovna škola), srednje (srednja škola) i visoko (fakultet, magisterij i doktorat). Rezultati hi-kvadrat testa pokazuju da nema razlike u pušenju u odnosu na obrazovanje majke: $x^2(2, n=711) = 4,752, p=.0,093, V=0,082$.

			Obrazovanje majke		
			nisko	srednje	Visoko
Duhan	Da	Count	39	78	34
		% within Rduhan	25.8%	51.7%	22.5%
		% within obrmajk	17.8%	21.1%	27.9%
		% of Total	5.5%	11.0%	4.8%
	Ne	Count	180	292	88
		% within Rduhan	32.1%	52.1%	15.7%
		% within obrmajk	82.2%	78.9%	72.1%
		% of Total	25.3%	41.1%	12.4%

Tabela 6. Obrazovanje-majka/ eksperimentisanje sa pušenjem

Isto je i sa obrazovanjem oca: $\chi^2 (2, n=709) = 4,226, p=0,121, V=0,077$. Dakle, obrazovanje majke i oca nema utjecaja na eskperimentisanje sa pušenjem.

			Obrazovanje otac		
			nisko	srednje	Visoko
Duhan	Da	Count	17	78	55
		% within Rduhan	11.3%	52.0%	36.7%
		% within obrotac	23.6%	18.6%	25.3%
	Ne	% of Total	2.4%	11.0%	7.8%
		Count	55	342	162
		% within Rduhan	9.8%	61.2%	29.0%
		% within obrotac	76.4%	81.4%	74.7%
		% of Total	7.8%	48.2%	22.8%

Tabela 7. Obrazovanje-otac/ eksperimentisanje sa pušenjem

Ispitali smo i da li postoje razlike u upotrebi duhana i procjene religioznosti porodice. Analiza pomoću hi-kvadrata pokazuje da nema razlike: $c^2 (1, n=697) = 3,439, p=0,064, fi=-0,076$. Dakle, nema razlike između učenika iz religioznih i ne-religioznih porodica prema upotrebi duhana, iako primjećujemo veći procenat kod učenika iz ne-religioznih porodica. Tako je u religioznim porodicama 20,3% učenika koji puše, a 30% učenika koji puše iz porodica koje sami ne doživljavaju religioznim.

			da li je vaša porodica religiozna	
			da	Ne
Duhan	da	Count	125	24
		% within Rduhan	83.9%	16.1%
		% within da li je vaša porodica religiozna	20.3%	30.0%
	ne	% of Total	17.9%	3.4%
		Count	492	56
		% within Rduhan	89.8%	10.2%
		% within da li je vaša porodica religiozna	79.7%	70.0%
		% of Total	70.6%	8.0%

Tabela 8. Povezanost religioznosti u pušenja kod učenika

Kada je u pitanju samoprocjena vlastite religioznosti rezultati upućuju na postojanje razlike. Tako je 17,2% učenika iz grupe koji se procjenjuju religioznim a da puše, dok je 41% pušača iz onih koji se procjenjuju ne-religioznim. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=694) = 31,779, p=0,000, \phi=-0,219$. Veličina utjecaja je mala.

		Da li ste vi religiozni?		
		da	Ne	
Duhan	Da	Count	99	48
		% within Rduhan	67.3%	32.7%
		% within a vi?	17.2%	41.0%
		% of Total	14.3%	6.9%
	Ne	Count	478	69
		% within Rduhan	87.4%	12.6%
		% within a vi?	82.8%	59.0%
		% of Total	68.9%	9.9%

Tabela 9. Samoprocjena vlastite religioznosti/pušenje

Povezanost pušenja majke i pušenja učenika naslućujemo poredeći hi kvadratom ove dvije varijable. Tako je 28,1% učenika koji puše iz porodice u kojoj mama puši ili je pušila duhan. Takvih je značajno manje u porodicama gdje majke ne puše ili nisu pušile: 16,9%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=701) = 11,887, p=0,000, \phi=0,134$.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili (mama)		
		da	Ne	
Duhan	da	Count	81	70
		% within Rduhan	53.6%	46.4%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili	28.1%	16.9%
		% of Total	11.6%	10.0%
	ne	Count	207	343
		% within Rduhan	37.6%	62.4%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili	71.9%	83.1%
		% of Total	29.5%	48.9%

Tabela 10. Mama/upotreba duhana

Isto je i sa pušenjem kod oca. Postoji statistički značajna razlika na nivou od 1%. Tako je 25,7% učenika koji puše iz porodice u kojoj otac puši ili je pušio duhan. Takvih je značajno manje u porodicama gdje očevi ne puše ili nisu pušili: 16,0%. Razlika je vidljiva: $c^2(1, n=701) = 9,081, p=.0,003, fi=0,117$.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili duhan (otac)		
		da	Ne	
Duhan	Da	Count	100	50
		% within Rduhan	66.7%	33.3%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili duhan ili cigarete	25.7%	16.0%
		% of Total	14.3%	7.1%
	Ne	Count	289	262
		% within Rduhan	52.5%	47.5%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili duhan ili cigarete	74.3%	84.0%
		% of Total	41.2%	37.4%

Tabela 11. Otac/upotreba duhana

Kada je u pitanju povezanost upotrebe alkohola kod majke i pušenja postoji statistički značajna razlika na nivou od 5%. Tako je 37,8% učenika koji puše iz porodice u kojoj mama koristi/koristila alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje majke ne koristi/koristila alkohol: 20,4%: $c^2(1, n=682) = 6,508, p=.0,011, fi=0,105$. Utjecaj je mali.

		da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (mama)		
		da	Ne	
Duhan	da	Count	17	130
		% within Rduhan	11.6%	88.4%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	37.8%	20.4%
		% of Total	2.5%	19.1%
	ne	Count	28	507
		% within Rduhan	5.2%	94.8%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	62.2%	79.6%
		% of Total	4.1%	74.3%

Tabela 12. Majka/upotreba alkohola

Razliku nalazimo i kada uporedimo utjecaj očevog korištenja alkohola. Razlika je na nivou od 1%. Tako je 28,4% učenika koji puše iz porodice u kojoj otac koristi/koristio alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje otac ne koristi/koristio alkohol i to 18,2%, a rezultati statističke analize su: $\chi^2(1, n=680) = 8,738, p=0,003, \text{fi}=0,117$. Utjecaj je mali.

			Da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (otac)	
			da	Ne
Duhan	da	Count	65	82
		% within Rduhan	44.2%	55.8%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	28.4%	18.2%
		% of Total	9.6%	12.1%
	ne	Count	164	369
		% within Rduhan	30.8%	69.2%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	71.6%	81.8%
		% of Total	24.1%	54.3%

Tabela 13. Otac/upotreba alkohola

Uporedimo li upotrebu duhana i materijalnog statusa porodice ne nalazimo statistički značajnu razliku. Skoro podjednako nalazimo učenike koji puše iz svih porodičnih materijalnih statusa: 23,8% iz lošeg, 21,1% srednjeg i 21,2% iz dobrog materijalnog statusa. Rezultati statističke obrade podataka su: $\chi^2(1, n=707) = 0,087, p=0,957, V=0,011$.

			kakav je materijalni status vaše porodice		
			loš	srednji	dobar
Duhan	da	Count	5	57	88
		% within Rduhan	3.3%	38.0%	58.7%
		% within kakav je materijalni status vaše porodice	23.8%	21.1%	21.2%
		% of Total	.7%	8.1%	12.4%
	ne	Count	16	213	328
		% within Rduhan	2.9%	38.2%	58.9%
		% within kakav je materijalni status vaše porodice	76.2%	78.9%	78.8%
		% of Total	2.3%	30.1%	46.4%

Tabela 14. Materijalni status porodice

S druge strane nalazimo povezanost upotrebe duhana od strane učenika i njihove braće/sestara. Razlika je značajna na nivou od 1%. Tako je 36,9% učenika koji puše iz grupe učenika u kojoj braća/sestre puše, naspram 15,1% učenika koji puše a čiji braća/sestre ne puše: $c^2(1, n=682) = 36,617$, $p=.0,000$, $fi=0,236$. Utjecaj je mali.

		Braća/sestre duhan		
		da	ne	
Duhan	Da	Count	66	76
		% within Rduhan	46.5%	53.5%
		% within Brduhan	36.9%	15.1%
		% of Total	9.7%	11.1%
	Ne	Count	113	427
		% within Rduhan	20.9%	79.1%
		% within Brduhan	63.1%	84.9%
		% of Total	16.6%	62.6%

Tabela 15. Upotreba duhana kod braće i sestara

Isto je i sa alkoholom, tj. u porodicama u kojima braća/sestre piju alkohol veći je postotak učenika koji puše: $c^2(1, n=687) = 14,120$, $p=.0,000$, $fi=0,146$. Utjecaj je mali. Rezultati su prikazani u narednoj tabeli.

		Braća/sestre alkohol		
		da	Ne	
Duhan	Da	Count	44	98
		% within Rduhan	31.0%	69.0%
		% within Bralk	32.8%	17.7%
		% of Total	6.4%	14.3%
	Ne	Count	90	455
		% within Rduhan	16.5%	83.5%
		% within Bralk	67.2%	82.3%
		% of Total	13.1%	66.2%

Tabela 16. Braća/sestre upotreba alkohola naspram učenika koji puše

Također razlike nalazimo i kod upotrebe marihuane kod braće/sestara: $\chi^2 (1, n=681) = 8,454$, $p=0,004$, $fi=0,120$. Utjecaj je mali.

			Braća/sestre marihuana	
			da	Ne
Duhan	Da	Count	14	128
		% within Rduhan	9.9%	90.1%
		% within Brthc	42.4%	19.8%
		% of Total	2.1%	18.8%
	Ne	Count	19	520
		% within Rduhan	3.5%	96.5%
		% within Brthc	57.6%	80.2%
		% of Total	2.8%	76.4%

Tabela 17. Braća/sestre upotreba marihuane naspram učenika koji puše

S druge strane ne nalazimo razlike između upotrebe drugih droga kod braće/sestara i duhana kod učenika. Iako na nivou procenata uočavamo razliku hi-kvadrat je ne potvrđuje. Tako je 32,1% učenika koji puše iz grupe učenika čija braća/sestre upotrebljavaju droge, nasuprot 20,3% iz grupe u kojoj braća/sestre ne upotrebljavaju droge. Vjerovatno razlika nije potvrđena zbog manjeg broja frekvencija: $\chi^2 (1, n=682) = 1,611$, $p=0,204$, $fi=0,058$. frekvencije i procenti su prikazani u narednoj tabeli:

			Braća/sestre droge	
			da	Ne
Duhan	Da	Count	9	133
		% within Rduhan	6.3%	93.7%
		% within Brdrog	32.1%	20.3%
		% of Total	1.3%	19.5%
	Ne	Count	19	521
		% within Rduhan	3.5%	96.5%
		% within Brdrog	67.9%	79.7%
		% of Total	2.8%	76.4%

Tabela 18. Upotreba drugih droga kod braće/sestara i duhan kod učenika

Interesovalo nas je i da li postoje razlike u upotrebi duhana i informisanja roditelje o tome gdje se nalaze prilikom izlazaka (u grad, kafiće, disko, isl.). Dobili smo statistički značajnu razliku. Tako je 20,4% učenika koji koriste duhan iz porodica koje znaju gdje se oni nalaze, dok je 48% učenika koji puše iz porodica koje ne znaju gdje se nalaze prilikom izlazaka napolje. Razlika je na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=706) = 9,337, p=0,002, \phi^2=0,124$. Utjecaj je mali a frekvencije i postoci su prikazani u slijedećoj tabeli:

			Roditelji znaju	
			znaju	ne znaju
Duhan	Da	Count	139	12
		% within Rduhan	92.1%	7.9%
		% within Rznaju	20.4%	48.0%
		% of Total	19.7%	1.7%
	Ne	Count	542	13
		% within Rduhan	97.7%	2.3%
		% within Rznaju	79.6%	52.0%
		% of Total	76.8%	1.8%

Tabela 19. Upotreba duhana i informisanje roditelja o tome gdje izlaze

ALKOHOL

Na upit o upotrebi alkohola dobijamo podatak da u ukupnom uzorku 28,9% učenika daje potvrđan odgovor (205 učenika). Od toga je 1,3% učenika koji svakodnevno piju alkohol.

Kada je u pitanju pije alkohol u porodicama, podaci su slijedeći:

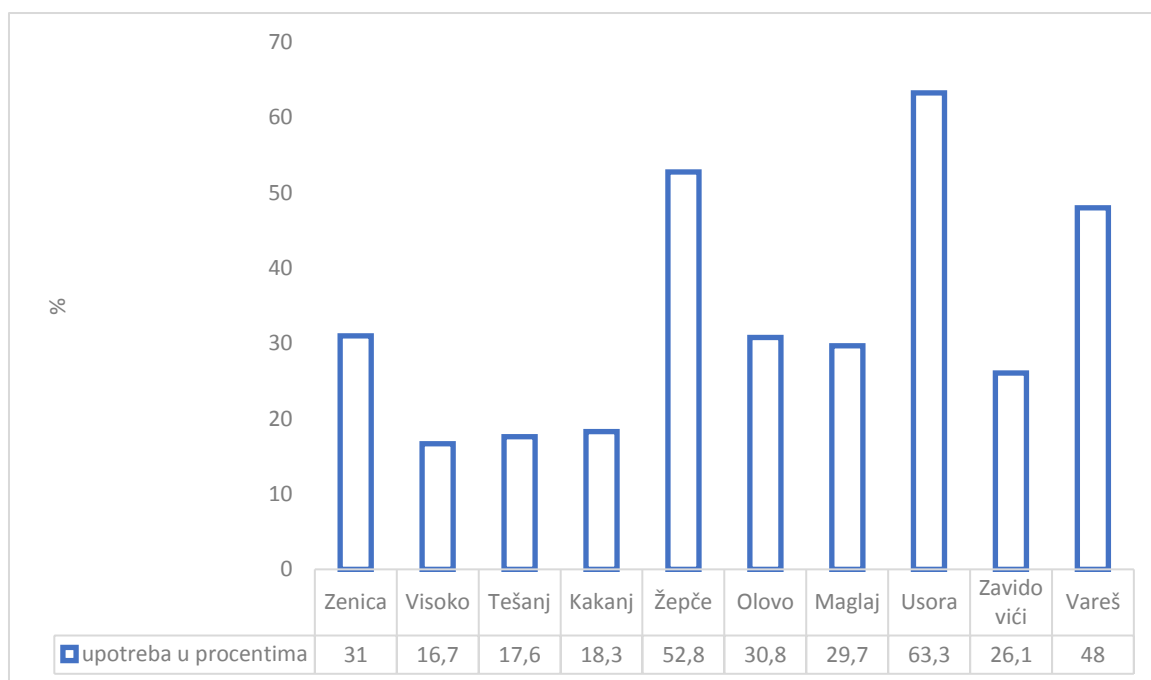
- Da majke koriste alkohol potvrdno odgovara 6,6% učenika, a
- S druge strane procenat očeva je veći i iznosi 33,7%,
- U 19,6% slučajeva alkohol piju brat ili sestra (od čega 1,3% svakodnevno, a ostali povremeno).

Kada su u pitanju prijatelji ispitanici daju podatak da 84,2% prijatelja pije od čega:

- 3% ispitanika ima prijatelje a da svi piju,
- 32,4% ima prijatelje a da većinom piju, i
- 48,8% ima prijatelje a da nekoliko ih pije.

Svaki treći učenik je bio u društvu u kojem se pilo (67,3% učenika).

Kada pogledamo upotrebu alkohola po općinama dobijemo slijedeće podatke:



Grafikon 16. Upotreba alkohola

Najveće procenete uočavamo u Usori, Žepču i Varešu, a potom u Zenici, Olovu, Maglaju, Zavidovićima, Kaknju, Tešnju i Visokom.

Ispitali smo da li postoji razlika u spolu prema alkoholu. To smo ispitali pomoću hi-kvadrata i rezultat upućuje na postojanje razlike između muških i ženskih učenika u frekvencijama korištenja alkohola i to na nivou od 1% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtsu). Prema ovim rezultatima više je muških koji piju od ženskih ispitanika: $\chi^2(1, n=710) = 38,701$, $p=0,000$, $fi=0,237$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji piju 69,3% je muških i 30,7% ženskih učenika. Ako posmatramo samo spol uočavamo da uzorku muških ispitanika njih 39,4% pije (60,6% ne pije), a kod ženskih ispitanika njih 18% pije a 82% ne pije.

			Spol	
			muški	Ženski
Alkohol	da	Count	142	63
		% within Ralk	69.3%	30.7%
		% within spol	39.4%	18.0%
		% of Total	20.0%	8.9%
	ne	Count	218	287
		% within Ralk	43.2%	56.8%
		% within spol	60.6%	82.0%
		% of Total	30.7%	40.4%

Tabela 20. Upotreba alkohola/spol

Istim statističkim postupkom smo ispitali razlike između varijable selo-grad. Kada je u pitanju pije ne nalazimo statistički značajnu razliku (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtisu). Prema ovim rezultatima 50% je onih koji piju a iz grada su, kao i 50% onih koji piju a sa sela su: $\chi^2(1, n=703) = 3,362, p=0,067, \phi=-0,072$. Dakle, ne postoji statistički značajna razlika. Ako posmatramo samo mjesto stanovanja uočavamo da u uzorku učenika sa sela njih 26,1% pije (73,9% ne), a kod učenika iz grada njih 32,7% pije a 67,3% ne.

			mjesto stanovanja	
			selo	Grad
Alkohol	da	Count	102	102
		% within Ralk	50.0%	50.0%
		% within mjesto stanovanja	26.1%	32.7%
		% of Total	14.5%	14.5%
	ne	Count	289	210
		% within Ralk	57.9%	42.1%
		% within mjesto stanovanja	73.9%	67.3%
		% of Total	41.1%	29.9%

Tabela 21. Upotreba alkohola/mjesto stanovanja

Također smo ispitali mogući utjecaj obrazovanja majke na upotrebu alkohola. Obrazovanje smo podijelili na tri kategorije: nisko (bez obrazovanja i osnovna škola), srednje (srednja škola) i visoko (fakultet, magisterij i doktorat). Rezultati hi-kvadrat testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u upotrebi alkohola u odnosu na obrazovanje majke i to na nivou od 5%: $\chi^2(2, n=708) = 8,268, p=0,016, V=0,108$.

			Obrazovanje majke		
			nisko	srednje	Visoko
Alkohol	da	Count	54	103	48
		% within Ralk	26.3%	50.2%	23.4%
		% within obrmajk	25.0%	27.8%	39.3%
		% of Total	7.6%	14.5%	6.8%
	ne	Count	162	267	74
		% within Ralk	32.2%	53.1%	14.7%
		% within obrmajk	75.0%	72.2%	60.7%
		% of Total	22.9%	37.7%	10.5%

Tabela 22. Obrazovanje majke/upotreba alkohola

Sama veličina utjecaja je mala (prema Koenovim standardima). Kod učenika čije su majke niskog obrazovanje njih 25% koristi alkohol. Učenici čiji su majke srednjeg obrazovanja u 27,8% upotrebljavaju alkohol, dok kod učenika čije su majke visokog obrazovanja njih 39,3% upotrebljava alkohol.

Obrazovni status oca nema utjecaja na eksperimentisanje: $\chi^2 (2, n=706) = 0,399, p=.0,819, V=0,024$. Ako pogledamo frekvencije upotrebe alkohola uočavamo da 26,1% učenika sa niskim obrazovanjem oca pije, 28,6% sa srednjim obrazovanjem oca i 30% sa visokim obrazovanim statusom.

			Obrazovanje otac		
			nisko	srednje	Visoko
Alkohol	da	Count	18	120	65
		% within Ralk	8.9%	59.1%	32.0%
		% within obrotac	26.1%	28.6%	30.0%
		% of Total	2.5%	17.0%	9.2%
	ne	Count	51	300	152
		% within Ralk	10.1%	59.6%	30.2%
		% within obrotac	73.9%	71.4%	70.0%
		% of Total	7.2%	42.5%	21.5%

Tabela 23. Obrazovanje oca/upotreba alkohola

U odnosu na upotrebu alkohola i religioznosti postoji razlika. Tako je kod učenika koji svoju porodicu procjenjuju religioznom 25,9% onih koji koriste alkohol, a u ne-religioznim porodicama je takvih 49,4%. Razlika ja na nivou od 1%: $\chi^2 (1, n=694) = 17,847, p=.0,000, \phi_i=-0,165$. dakle, postoji razlika ali je ona malog utjecaja.

			da li je vaša porodica religiozna	
			da	Ne
Alkohol	da	Count	159	39
		% within Ralk	80.3%	19.7%
		da li je vaša porodica religiozna	25.9%	49.4%
		% of Total	22.9%	5.6%
	ne	Count	456	40
		% within Ralk	91.9%	8.1%
		da li je vaša porodica religiozna	74.1%	50.6%
		% of Total	65.7%	5.8%

Tabela 24. Religiozna porodica/ upotreba alkohola

Postoji razlika upotrebe alkohola i vlastite religioznosti i to na nivou od 1%. tako je 23,1% učenika, koji se procjenjuju religioznim, korisnika alkohola, a u grupi ne-religioznih procenat je veći i iznosi 55,2%. Veličina utjecaja je blizu srednjem utjecaju: $c^2(1, n=691) = 47,064$, $p=0,000$, $fi=-0,265$.

		Da li ste vi religiozni?		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	133	64
		% within Ralk	67.5%	32.5%
		% within a vi?	23.1%	55.2%
		% of Total	19.2%	9.3%
	ne	Count	442	52
		% within Ralk	89.5%	10.5%
		% within a vi?	76.9%	44.8%
		% of Total	64.0%	7.5%

Tabela 25. Religioznost/upotreba alkohola

Postoji i povezanost upotrebe duhana kod majke i alkohola kod djece. Naime, hi kvadratom smo provjerili postoji li razlika između upotrebe alkohola kod učenika u odnosu na pušenje kod majke. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=698) = 24,535$, $p=0,000$, $fi=-0,191$. Rezultati pokazuju da je 39,2% učenika koji koriste alkohol iz porodica gdje majke puše ili su pušile, a 21,6% dolazi iz porodica u kojoj majke ne puše ili nisu pušile.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili (majka)		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	112	89
		% within Ralk	55.7%	44.3%
		da li vasi roditelji puše ili su pušili	39.2%	21.6%
		% of Total	16.0%	12.8%
	ne	Count	174	323
		% within Ralk	35.0%	65.0%
		da li vasi roditelji puše ili su pušili	60.8%	78.4%
		% of Total	24.9%	46.3%

Tabela 26. Povezanost upotrebe duhana kod majke i alkohola kod djece

S druge strane nema utjecaja pušenja kod oca na eksperimentisanje sa alkoholom. Razlike su minimalne, iako na strani očeva pušača, ali razlika nije statistički značajna. Naime, kod učenika čiji su očevi pušili/puše njih 30,4% pije, a kod očevi koji nisu pušili/puše njih 26,5%: $c^2(1, n=698) = 1,084, p=0,298, fi=0,043$.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili duhan ili cigarete (otac)		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	117	83
		% within Ralk	58.5%	41.5%
		% within da li vaši roditelji puše ili su pušili duhan ili cigarete	30.4%	26.5%
		% of Total	16.8%	11.9%
	ne	Count	268	230
		% within Ralk	53.8%	46.2%
		% within da li vaši roditelji puše ili su pušili duhan ili cigarete	69.6%	73.5%
		% of Total	38.4%	33.0%

Tabela 27. Povezanost upotrebe duhana kod oca i alkohola kod djece

Kada je u pitanju povezanost upotrebe alkohola kod majke i alkohola kod učenika postoji statistički značajna razlika na nivou od 1%. Tako je 68,2% učenika koji piju iz porodice u kojoj mama koristi/koristila alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje majke ne koriste/koristile alkohol i to 26,4%: $c^2(1, n=680) = 32,789, p=0,000, fi=0,226$. Utjecaj je mali.

		da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (majka)		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	30	168
		% within Ralk	15.2%	84.8%
		% within da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol	68.2%	26.4%
		% of Total	4.4%	24.7%
	ne	Count	14	468
		% within Ralk	2.9%	97.1%
		% within da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol	31.8%	73.6%
		% of Total	2.1%	68.8%

Tabela 28. Povezanost upotrebe alkohola kod majke i alkohola kod učenika

Razliku nalazimo i kada uporedimo utjecaj očevog korištenja alkohola. Razlika je na nivou od 1%. Tako je 44,3% učenika koji piju iz porodice u kojoj otac koristi/koristio alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje otac ne koristi/koristio alkohol i to 21,2%: $\chi^2(1, n=677) = 38,247, p=0,000, \phi=0,241$. Utjecaj je mali.

		da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (otac)		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	101	95
		% within Ralk	51.5%	48.5%
		% within da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol	44.3%	21.2%
		% of Total	14.9%	14.0%
	ne	Count	127	354
		% within Ralk	26.4%	73.6%
		% within da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol	55.7%	78.8%
		% of Total	18.8%	52.3%

Tabela 30. Povezanost upotrebe alkohola kod oca i alkohola kod učenika

Uporedimo li upotrebu alkohola i materijalnog statusa porodice ne nalazimo statistički značajnu razliku. Procenat upotrebe alkohola u odnosu na porodični materijalni status je: 19% iz lošeg, 30,9% srednjeg i 27,8% iz dobrog materijalnog statusa. Dakle, najmanje piju učenici koji svoj porodični i materijalni status procjenjuju lošim. Rezultati su: $\chi^2(2, n=704) = 1,739$, $p=0,419$, $V=0,050$.

		kakav je materijalni status vaše porodice			
		loš	srednji	Dobar	
Alkohol	da	Count	4	83	115
		% within Ralk	2.0%	41.1%	56.9%
		% within kakav je materijalni status vaše porodice	19.0%	30.9%	27.8%
		% of Total	.6%	11.8%	16.3%
ne		Count	17	186	299
		% within Ralk	3.4%	37.1%	59.6%
		% within kakav je materijalni status vaše porodice	81.0%	69.1%	72.2%
		% of Total	2.4%	26.4%	42.5%

Tabela 31. Poređenje upotrebe alkohola i materijalnog statusa porodice

Također nalazimo povezanost upotrebe alkohola od strane učenika i njihove braće/sestara. Razlika je značajna na nivou od 1%. Tako je 59,0% učenika koji piju dalo podatak da i njihova braća/sestre piju, naspram 20,7% učenika koji piju a čiji braća/sestre ne piju: $\chi^2(1, n=685) = 76,111$, $p=0,000$, $fi=0,337$. Utjecaj je srednji.

		Braća/sestre alkohol		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	79	114
		% within Ralk	40.9%	59.1%
		% within Bralk	59.0%	20.7%
		% of Total	11.5%	16.6%
	ne	Count	55	437
		% within Ralk	11.2%	88.8%
		% within Bralk	41.0%	79.3%
		% of Total	8.0%	63.8%

Tabela 32. Poređenje upotrebe alkohola od strane učenika i njihove braće/sestara

Isto nalazimo i kod upotrebe duhana od strane braće/sestara. Tako je iz uzorka učenika koji potvrđuju da ima braća/sestre koriste duhan 40,8% učenika koji piju alkohol, dok je iz uzorka apstinenata braće/sestara 23,9% učenika koji piju alkohol. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=682) = 17,814, p=.0,000, fi=0,165$. Utjecaj je mali.

		Braća/sestre duhan		
		da	Ne	
Alkohol	da	Count	73	120
		% within Ralk	37.8%	62.2%
		% within Brduhan	40.8%	23.9%
		% of Total	10.7%	17.6%
	ne	Count	106	383
		% within Ralk	21.7%	78.3%
		% within Brduhan	59.2%	76.1%
		% of Total	15.5%	56.2%

Tabela 33. Upotreba duhana od strane braće/sestara i učenika koji piju alkohol

Nadalje razlike nalazimo i kod upotrebe marihuane od strane braće/sestara. Iz grupe učenika čija braća/sestre koriste marihuanu 45,5% je učenika koji piju alkohol, a iz grupe apstinenata braće/sestara imamo 27,5% učenika koji piju. Razlika je statistički značajna na nivou od 5%: $c^2(1, n=681) = 4,155, p=.0,042, fi=0,025$. Utjecaj je mali.

		Braća/sestre marihuana		
		da	ne	
Alkohol	da	Count	15	178
		% within Ralk	7.8%	92.2%
		% within Brthc	45.5%	27.5%
		% of Total	2.2%	26.1%
	ne	Count	18	470
		% within Ralk	3.7%	96.3%
		% within Brthc	54.5%	72.5%
		% of Total	2.6%	69.0%

Tabela 34. Upotreba marihuane od strane braće/sestara i učenici koji piju alkohol

Razlike ne nalazimo kada je u pitanju upotreba drugih droga: $c^2(1, n=682) = 0,061, p=.0,805, fi=0,018$.

Interesovalo nas je i da li postoje razlike u upotrebi alkohola i informisanja roditelja o tome gdje se nalaze prilikom izlazaka (u grad, kafiće, disko, isl.). Dobili smo statistički značajnu

razliku. Tako je 27,5% učenika koji koriste alkohol iz porodica koje znaju gdje se oni nalaze, dok je 58,3% učenika koji piju iz porodica koje ne znaju gdje se nalaze prilikom izlazaka napolje. Razlika je na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=703) = 9,310, p=0,002, \phi=-0,124$. Utjecaj je mali.

		Roditelji znaju		
		znaju	ne znaju	
Alkohol	Da	Count	187	14
		% within Ralk	93.0%	7.0%
		% within Rznaju	27.5%	58.3%
		% of Total	26.6%	2.0%
	Ne	Count	492	10
		% within Ralk	98.0%	2.0%
		% within Rznaju	72.5%	41.7%
		% of Total	70.0%	1.4%

Tabela 35. Upotreba alkohola i informisanja roditelja o tome gdje se nalaze

MARIHUANA

Kada je u pitanju marihuana 6,5% učenika je upotrebljavalo marihuanu, od čega je 1,7% koristilo svaki dan, a 4,8% povremeno.

Na pitanje o upotrebi marihuane u obitelji, prvenstveno se odnosi na braću/sestre, dolazimo do slijedećih podataka:

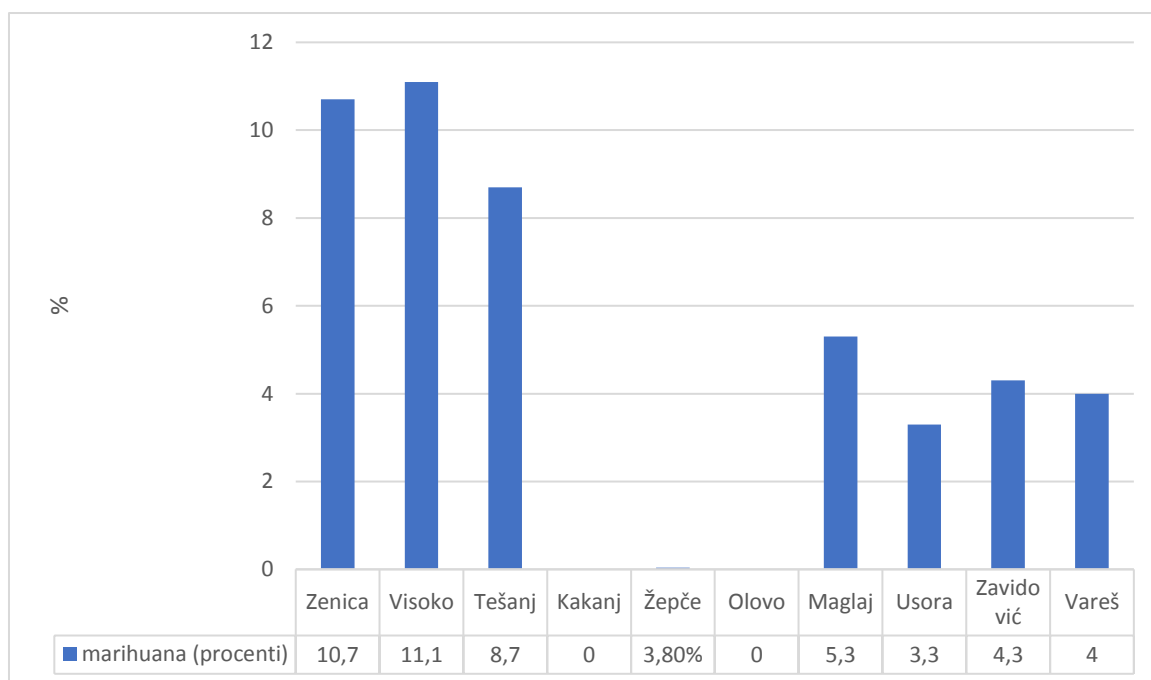
- U 95% slučajeva učenici negiraju upotrebu marihuane od strane braće/sestara,
- U 2,8% slučajeva potvrđuju svakodnevnu upotrebu, i
- U 2,2% slučajeva povremenu upotrebu.

Kada su u pitanju prijatelji ispitanici daju podatak da 32,2% prijatelja koristi marihuanu od čega:

- 1,4% ispitanika ima prijatelje a da svi koriste marihuanu,
- 5,2% ima prijatelje a da ih većina koriste marihuanu, i
- 25,6% ima prijatelje a da nekoliko koriste marihuanu.

Svaki četvrti učenik je bio u nekom društvu u kojem se upotrebljavala marihuana.

Prema općinama/gradu imamo slijedeću strukturu upotrebe marihuane:



Grafikon 17. Upotreba marihuane po općinama

Ispitali smo da li postoji razlika u spolu prema marihuani. To smo ispitali pomoću hi-kvadrata i rezultat upućuje na postojanje razlike između muških i ženskih učenika u frekvencijama korištenja marihuane i to na nivou od 1% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtisu). Prema ovim rezultatima više je muških koji upotrebljavaju marihuanu od ženskih ispitanika: $\chi^2(1, n=711) = 11,549, p=0,001, \text{fi}=0,133$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji upotrebljavaju marihuanu 76,1% je muških i 23,9% ženskih učenika. Ako posmatramo samo spol uočavamo da uzorku muških ispitanika njih 9,7% upotrebljava marihuanu (90,3% ne), a kod ženskih ispitanika njih 3,1% upotrebljava marihuanu, a 96,9% ne.

		spol		
		muški	ženski	
Marihuana	da	Count	35	11
		% within Rmar	76.1%	23.9%
		% within spol	9.7%	3.1%
		% of Total	4.9%	1.5%
	ne	Count	326	339
		% within Rmar	49.0%	51.0%
		% within spol	90.3%	96.9%
		% of Total	45.9%	47.7%

Tabela 36. Razlika u spolu prema marihuani

Istim statističkim postupkom smo ispitali razlike između varijable selo-grad. Kada je u pitanju upotreba marihuane nalazimo statistički značajnu razliku na nivou 1% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtisu). Prema ovim rezultatima više je učenika iz grada koji

upotrebljavaju marihuanu od onih sa sela: $\chi^2(1, n=704) = 11,498, p=0,001, \phi=-0,134$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji upotrebljavaju marihuanu 69,6% je iz grada i 30,4% sa sela. Ako posmatramo samo mjesto stanovanja uočavamo da uzorku učenika sa sela njih 3,6% upotrebljava marihuanu (96,4% ne), a kod učenika iz grada njih 10,2% upotrebljava marihuanu a 89,8% ne.

			mjesto stanovanja	
			selo	grad
Marihuana	da	Count	14	32
		% within Rmar	30.4%	69.6%
		% within mjesto stanovanja	3.6%	10.2%
		% of Total	2.0%	4.5%
	ne	Count	377	281
		% within Rmar	57.3%	42.7%
		% within mjesto stanovanja	96.4%	89.8%
		% of Total	53.6%	39.9%

Tabela 37. Razlika između varijable selo-grad i upotrebe marihuane

Također smo ispitali mogući utjecaj obrazovanja majke na upotrebu marihuane. Obrazovanje smo podijelili na tri kategorije: nisko (bez obrazovanja i osnovna škola), srednje (srednja škola) i visoko (fakultet, magisterij i doktorat). Rezultati hi-kvadrat testa pokazuju da postoji statistički značajna razlika u upotrebi marihuane u odnosu na obrazovanje majke i to na nivou od 1%: $\chi^2(2, n=709) = 32,846, p=0,000, V=0,215$. Sama veličina utjecaja je mala (prema Koenovim standardima). Kod učenika čije su majke niskog obrazovanja njih 2,8% koristi marihuanu. Učenici čiji su majke srednjeg obrazovanja u 4,9% upotrebljavaju marihuanu, dok kod učenika čije su majke visokog obrazovanja njih 17,9% upotrebljava marihuanu.

			Obrazovanje majke		
			nisko	srednje	Visoko
Marihuana	da	Count	6	18	22
		% within Rmar	13.0%	39.1%	47.8%
		% within obrmajk	2.8%	4.9%	17.9%
		% of Total	.8%	2.5%	3.1%
	ne	Count	210	352	101
		% within Rmar	31.7%	53.1%	15.2%
		% within obrmajk	97.2%	95.1%	82.1%
		% of Total	29.6%	49.6%	14.2%

Tabela 38. Mogući utjecaj obrazovanja majke na upotrebu marihuane

S druge strane obrazovni status oca nema utjecaja na upotrebu marihuane: $\chi^2(2, n=707) = 3,437, p=0,179, V=0,07$. Ako pogledamo frekvencije upotrebe marihuane uočavamo da 2,9% učenika sa niskim obrazovanjem oca koristi marihuanu, 6,0% sa srednjim obrazovanjem oca i 8,7% sa visokim obrazovanim statusom koristi marihuanu.

			Obrazovanje otac		
			nisko	srednje	Visoko
Marihuana	da	Count	2	25	19
		% within Rmar	4.3%	54.3%	41.3%
		% within obrotac	2.9%	6.0%	8.7%
		% of Total	.3%	3.5%	2.7%
	ne	Count	67	395	199
		% within Rmar	10.1%	59.8%	30.1%
		% within obrotac	97.1%	94.0%	91.3%
		% of Total	9.5%	55.9%	28.1%

Tabela 39. Obrazovni status oca prema upotrebi marihuane

S druge strane nalazimo razlike između religioznosti i upotrebe marihuane i to na nivou od 1%. Tako je kod učenika koji svoju porodicu procjenjuju religioznom 5,5% onih koji koriste marihuanu, dok je taj procenat kod učenika koji svoju porodicu procjenju ne-religioznom 13,8%: $c^2(1, n=695) = 6,603, p=0,01, fi=-0,107$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima).

			da li je vaša porodica religiozna	
			da	Ne
Marihuana	da	Count	34	11
		% within Rmar	75.6%	24.4%
		% within da li je vasa porodica religiozna	5.5%	13.8%
		% of Total	4.9%	1.6%
	ne	Count	581	69
		% within Rmar	89.4%	10.6%
		% within da li je vasa porodica religiozna	94.5%	86.3%
		% of Total	83.6%	9.9%

Tabela 40. Procjena religioznosti porodice prema upotrebi marihuane

Razlike nalazimo i kod samoprocjene religioznosti učenika. Tako je među učenicima koji se procjenjuju religioznim njih 4,2% koji koriste marihuanu, dok je takvih u grupu ne-religioznih 18,1%. Razlika je značajna na nivou od 1% a veličina utjecaja je mala: $\chi^2(1, n=692) = 28,596, p=0,000, \text{fi}=-0,211$.

			Da li ste vi religiozni?	
			da	Ne
Marihuana	da	Count	24	21
		% within Rmar	53.3%	46.7%
		% within a vi?	4.2%	18.1%
		% of Total	3.5%	3.0%
	ne	Count	552	95
		% within Rmar	85.3%	14.7%
		% within a vi?	95.8%	81.9%
		% of Total	79.8%	13.7%

Tabela 41. Samoprocjena religioznosti prema korištenju marihuane

Upotreba duhana kod majke nema utjecaja na upotrebu marihuane kod učenika. Tako je 8,7% učenika koji koriste marihuanu a da dolaze iz porodice u kojoj je majka pušač, dok je takvih 5,1% iz porodice gdje majka nije pušila. Iako nema razlike i ovdje uočavamo da je veća frekvencija upotrebe marihuane tamo gdje mame koriste duhan: $\chi^2(1, n=699) = 3,030, p=0,082, \text{fi}=-0,072$.

			da li vaši roditelji puše ili su pušili (majka)	
			da	Ne
Marihuana	da	Count	25	21
		% within Rmar	54.3%	45.7%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili	8.7%	5.1%
		% of Total	3.6%	3.0%
	ne	Count	262	391
		% within Rmar	40.1%	59.9%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili	91.3%	94.9%
		% of Total	37.5%	55.9%

Tabela 42. Upotreba duhana kod majke prema upotrebi marihuane kod učenika

Nema utjecaja ni pušenje kod oca na eksperimentisanje sa marihuanom. Razlike su minimalne, iako na strani očeva pušača, ali razlika nije statistički značajna. Naime, kod učenika čiji su očevi pušili/puše njih 7,0% upotrebljava marihuanu, a kod očeva koji nisu pušili/puše njih 5,8%: $\chi^2(1, n=699) = 0,262, p=0,609, \text{fi}=0,025$.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili duhan ili cigarete (otac)		
		da	Ne	
Marihuan na	da	Count	27	18
		% within Rmar	60.0%	40.0%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili duhan ili cigarete	7.0%	5.8%
		% of Total	3.9%	2.6%
	ne	Count	359	295
		% within Rmar	54.9%	45.1%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili duhan ili cigarete	93.0%	94.2%
		% of Total	51.4%	42.2%

Tabela 43. . Upotreba duhana kod oca prema upotrebi marihuane kod učenika

Kada je u pitanju povezanost upotrebe alkohola kod majke i marihuane kod učenika postoji statistički značajna razlika na nivou od 1%. Tako je 17,8% učenika koji koriste marihuanu iz porodice u kojoj mama koristi/koristila alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje majke ne koristi/koristila alkohol i to 5,8%: $c^2(1, n=681) = 7,900, p=0,005, fi=0,120$. Utjecaj je mali.

		da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (majka)		
		da	Ne	
Marihuana	da	Count	8	37
		% within Rmar	17.8%	82.2%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	17.8%	5.8%
		% of Total	1.2%	5.4%
	ne	Count	37	599
		% within Rmar	5.8%	94.2%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	82.2%	94.2%
		% of Total	5.4%	88.0%

Tabela 43. . Povezanost upotrebe alkohola kod majke i marihuane kod učenika

Razliku nalazimo i kada uporedimo utjecaj očevog korištenja alkohola. Razlika je na nivou od 5%. Tako je 9,6% učenika koji koriste marihuanu iz porodice u kojoj otac koristi/koristio alkohol. Takvih je značajno manje u porodicama gdje otac ne koristi/koristio alkohol i to 5,1%: $c^2(1, n=678) = 4,323, p=0,038, fi=0,086$. Utjecaj je mali.

		da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol		
		da	Ne	
Marihuana	da	Count	22	23
		% within Rmar	48.9%	51.1%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	9.6%	5.1%
		% of Total	3.2%	3.4%
	ne	Count	206	427
		% within Rmar	32.5%	67.5%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	90.4%	94.9%
		% of Total	30.4%	63.0%

Tabela 44. . Povezanost upotrebe alkohola kod oca i marihuane kod učenika

Uporedimo li upotrebu marihuane i materijalnog statusa porodice ne nalazimo statistički značajnu razliku. Procenat upotrebe marihuane u odnosu na porodični materijalni status je: 4,8% iz lošeg, 6,3% srednjeg i 6,8% iz dobrog materijalnog statusa. Dakle, najmanje koriste marihuanu učenici koji svoj porodični materijalni status procjenjuju lošim, ali to nije značajno više: $\chi^2(2, n=705) = 0,169, p=0,919, V=0,015$.

		kakav je materijalni status vaše porodice			
		loš	srednji	Dobar	
Marihuana	da	Count	1	17	28
		% within Rmar	2.2%	37.0%	60.9%
		% within kakav je materijalni status vase porodice	4.8%	6.3%	6.8%
		% of Total	.1%	2.4%	4.0%
	ne	Count	20	253	386
		% within Rmar	3.0%	38.4%	58.6%
		% within kakav je materijalni status vase porodice	95.2%	93.7%	93.2%
		% of Total	2.8%	35.9%	54.8%

Tabela 45. . Upotreba marihuane naspram materijalnog statusa porodice

Također nalazimo povezanost upotrebe marihuane od strane učenika i njihove braće/sestara. Razlika je značajna na nivou od 1%. Tako je 35,3% učenika koji koriste marihuanu dalo podatak da i njihova braća/sestre koriste marihuanu, naspram 4,8% učenika koji koriste marihuanu a čiji braća/sestre je ne koriste: $c^2(1, n=681) = 45,781, p=0,000, fi=0,273$. Utjecaj je bliže srednjem.

		Braća/sestre marihuana		
		da	Ne	
Marihuana	da	Count	12	31
		% within Rmar	27.9%	72.1%
		% within Brthc	35.3%	4.8%
		% of Total	1.8%	4.6%
	ne	Count	22	616
		% within Rmar	3.4%	96.6%
		% within Brthc	64.7%	95.2%
		% of Total	3.2%	90.5%

Tabela 46. Upotreba marihuane naspram učenika i njihove braće/sestara

Isto je i sa upotrebom drugih droga u odnosu na upotrebu marihuane kod učenika. Tako imamo 61,5% učenika koji koriste marihuanu iz grupe čiji su braća/sestre korisnici nekih droga, dok je 4,2% učenika koji koriste marihuanu iz grupe apstinenata braće/sestara. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=709) = 128,840, p=0,000, fi=0,442$. Utjecaj je srednji.

			Braća/sestre droge	
			da	Ne
Marihuana	da	Count	16	29
		% within Rmar	35.6%	64.4%
		% within Rdroge	61.5%	4.2%
		% of Total	2.3%	4.1%
	ne	Count	10	654
		% within Rmar	1.5%	98.5%
		% within Rdroge	38.5%	95.8%
		% of Total	1.4%	92.2%

Tabela 47. Upotreba drugih droga u odnosu na upotrebu marihuane kod učenika

S druge strane nemamo statistički značajnu razliku kod upotrebe duhana od strane braće/sestara iako i tu nalazimo veću upotrebu tamo gdje braća/sestre koriste duhan (9,4%) naspram grupe apstinenata (5,2%): $\chi^2(1, n=682) = 3,390, p=0,066, fi=0,077$.

			Braća/sestre duhan	
			da	Ne
Marihuana	da	Count	17	26
		% within Rmar	39.5%	60.5%
		% within Brduhan	9.4%	5.2%
		% of Total	2.5%	3.8%
	ne	Count	163	476
		% within Rmar	25.5%	74.5%
		% within Brduhan	90.6%	94.8%
		% of Total	23.9%	69.8%

Tabela 48. Upotreba duhana braće/sestara u odnosu na grupu apstinenata

Isto je i sa upotrebom alkohola od strane braće/sestara u odnosu na upotrebu marihuane. Tako je 8,9% učenika koji koriste marihuanu iz grupe gdje braća/sestre koriste alkohol, a 5,6% ih je iz grupe apstinencija. Dakle nalazimo isti obrazac: $\chi^2(1, n=685) = 1,435, p=0,231, \phi=0,053$.

			Braća/sestre alkohol	
			da	Ne
Marihuana	da	Count	12	31
		% within Rmar	27.9%	72.1%
		% within Bralk	8.9%	5.6%
		% of Total	1.8%	4.5%
	ne	Count	123	519
		% within Rmar	19.2%	80.8%
		% within Bralk	91.1%	94.4%
		% of Total	18.0%	75.8%

Tabela 49. Upotreba alkohola braće/sestara u odnosu na upotrebu marihuane

Interesovalo nas je i da li postoje razlike u upotrebi marihuane i informisanja roditelja o tome gdje se nalaze prilikom izlazaka (u grad, kafiće, disko, isl.). Dobili smo statistički značajnu razliku. Tako je 5,7% učenika koji koriste marihuanu iz porodica koje znaju gdje se oni nalaze, dok je 28,0% učenika koji koriste marihuanu iz porodica koje ne znaju gdje se nalaze prilikom izlazaka napolje. Razlika je na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=704) = 16,083, p=0,000, \phi=0,167$. Utjecaj je mali.

			Roditelji znaju	
			znaju	ne znaju
Marihuana	da	Count	39	7
		% within Rmar	84.8%	15.2%
		% within Rznaju	5.7%	28.0%
		% of Total	5.5%	1.0%
	ne	Count	640	18
		% within Rmar	97.3%	2.7%
		% within Rznaju	94.3%	72.0%
		% of Total	90.9%	2.6%

Tabela 50. Razlika upotrebe marihuane i informisanja roditelja o tome

DRUGE DROGE (nismo specificirali)

Učenicima smo postavili i pitanje u upotrebi drugih droga a da nismo specificirali o kojim drogama se radi. To zbog toga što je lista mogućih droga velika a imali smo namjeru da upitnik bude što jednostavniji za odgovaranje i da što manje vremena oduzmemo od redovne nastave.

Učenici izvještavaju da su su u 3,7% slučajeva koristili neke droge. Od toga ih je 1,6% koristilo svaki dan, a 2,1% povremeno.

Na pitanje o upotrebi drugih droga u obitelji, prvenstveno se odnosi na braću/sestre, dolazimo do slijedećih podataka:

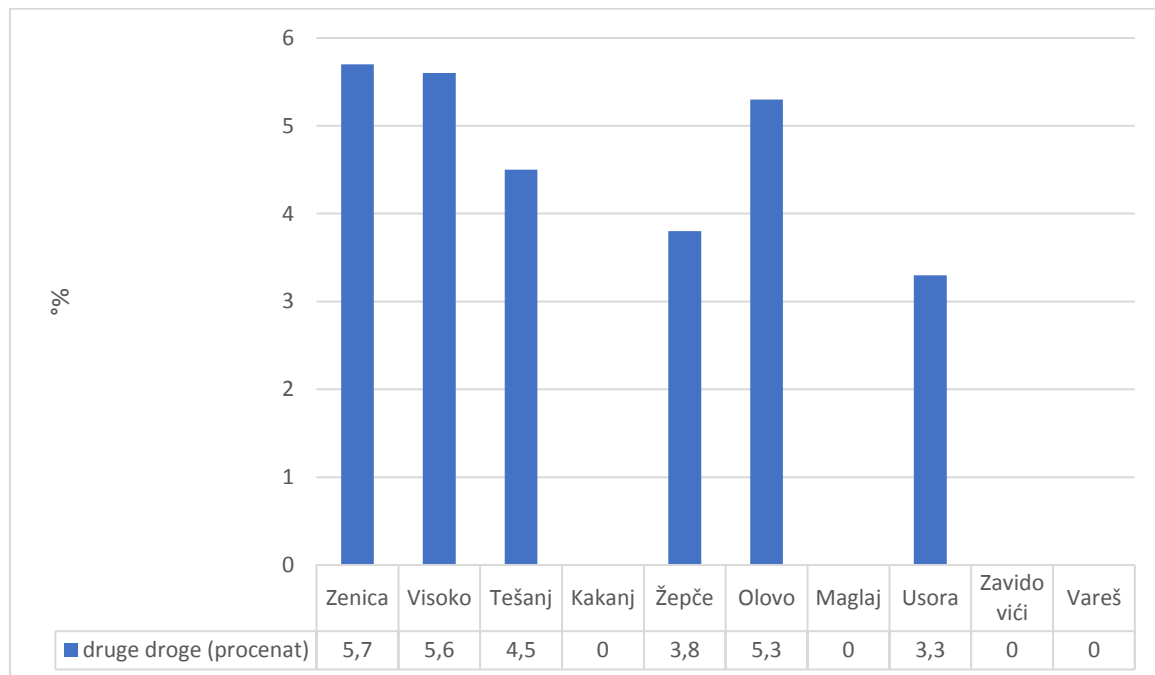
- U 95,9% slučajeva učenici negiraju upotrebu drugih droga od strane braće/sestara,
- U 2,8% slučajeva potvrđuju svakodnevnu upotrebu, i
- U 1,3% slučajeva povremenu upotrebu.

Kada su u pitanju prijatelji ispitanici daju podatak da 19,5% prijatelja koristi neke droge od čega:

- 0,7% ispitanika ima prijatelje a da svi koriste neke droge,
- 2,4% ima prijatelje a da ih većina koriste neke droge, i
- 16,4% ima prijatelje a da ih nekoliko koriste neke droge

Manji broj učenika, u odnosu na prethodno prikazane psihoaktivne supstance, je bio u nekom društvu u kojem se upotrebljavala neka droga i radi se o 8,7% učenika.

Prema općinama/gradu imamo slijedeću strukturu upotrebe nekih droga:



Grafikon 18. Druge droge po općinama

Ispitali smo da li postoji razlika u spolu prema drogama. To smo ispitali pomoću hi-kvadrata i rezultat upućuje na postojanje razlike između muških i ženskih učenika u frekvencijama korištenja droga i to na nivou od 1% (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtisu). Prema ovim rezultatima više je muških koji upotrebljavaju marihuanu od ženskih ispitanika: $\chi^2(1, n=709) = 8,509$, $p=0,004$, $fi=0,117$. Dakle, postoji statistički značajna razlika ali je veličina utjecaja mala (prema Koenovim standardima). Naime, od broja onih koji upotrebljavaju droge 80,8% je muških i 19,2% ženskih učenika. Ako posmatramo samo spol uočavamo da uzorku muških ispitanika njih 5,8% upotrebljava drogu (94,2% ne), a kod ženskih ispitanika njih 1,4% upotrebljava marihuanu a 98,6% ne.

			Spol	
			muški	Ženski
Druge droge	da	Count	21	5
		% within Rdroge	80.8%	19.2%
		% within spol	5.8%	1.4%
		% of Total	3.0%	.7%
	ne	Count	339	344
		% within Rdroge	49.6%	50.4%
		% within spol	94.2%	98.6%
		% of Total	47.8%	48.5%

Tabela 51. Razlika u spolu prema drogama

Istim statističkim postupkom smo ispitali razlike između varijable selo-grad. Kada je u pitanju upotreba droga ne nalazimo statistički značajnu razliku (uz korekciju neprekidnosti prema Jejtisu). Prema ovim rezultatima više je učenika iz grada koji koriste neke droge od onih sa sela ali bez značajnosti: $\chi^2(1, n=702) = 1,366, p=0,242, \text{fi}=-0,052$. Dakle, ne postoji statistički značajna razlika. Naime, od broja onih koji koriste droge 57,7% je iz grada i 42,3% sa sela. Ako posmatramo samo mjesto stanovanja uočavamo da uzorku učenika sa sela njih 2,8% koristi droge (97,2% ne), a kod učenika iz grada njih 4,8% koristi droge a 95,2% ne.

				mjesto stanovanja	
				selo	Grad
Druge droge	da	Count	11	15	
		% within Rdroge	42.3%	57.7%	
		% within mjesto stanovanja	2.8%	4.8%	
		% of Total	1.6%	2.1%	
	ne	Count	378	298	
		% within Rdroge	55.9%	44.1%	
		% within mjesto stanovanja	97.2%	95.2%	
		% of Total	53.8%	42.5%	

Tabela 52. Razlika između varijable selo-grad i upotrebe droga

Također smo ispitali mogući utjecaj obrazovanja majke na upotrebu droga. Obrazovanje smo podijelili na tri kategorije: nisko (bez obrazovanja i osnovna škola), srednje (srednja škola) i visoko (fakultet, magisterij i doktorat). Rezultati hi-kvadrat testa pokazuju da ne postoji statistički značajna razlika u upotrebi droga u odnosu na obrazovanje majke: $\chi^2(2, n=707) = 3,478, p=0,176, V=0,070$. Kod učenika čije su majke niskog obrazovanje njih 3,2% koristi droge. Učenici čiji su majke srednjeg obrazovanja u 3,0% upotrebljavaju droge, dok kod učenika čije su majke visokog obrazovanja njih 6,6% upotrebljava droge.

		Obrazovanje majke			
		nisko	srednje	visoko	
Druge droge	da	Count	7	11	8
		% within Rdroge	26.9%	42.3%	30.8%
		% within obrmajk	3.2%	3.0%	6.6%
		% of Total	1.0%	1.6%	1.1%
	ne	Count	209	358	114
		% within Rdroge	30.7%	52.6%	16.7%
		% within obrmajk	96.8%	97.0%	93.4%
		% of Total	29.6%	50.6%	16.1%

Tabela 53. Obrazovanje majke na upotrebu droga

S druge strane obrazovni status oca ima utjecaja na upotrebu droga i razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(2, n=705) = 14,364, p=0,001, V=0,143$. Ako pogledamo frekvencije upotrebe drugih droga uočavamo da 11,6% učenika sa niskim obrazovanjem oca koristi droge, 3,3% sa srednjim obrazovanjem oca i 1,8% sa visokim obrazovanim statusom koristi neke droge. Utjecaj je prema Koenovim standardima mali.

		Obrazovanje otac			
		nisko	srednje	visoko	
Druge droge	da	Count	8	14	4
		% within Rdroge	30.8%	53.8%	15.4%
		% within obrotac	11.6%	3.3%	1.8%
		% of Total	1.1%	2.0%	.6%
	ne	Count	61	405	213
		% within Rdroge	9.0%	59.6%	31.4%
		% within obrotac	88.4%	96.7%	98.2%
		% of Total	8.7%	57.4%	30.2%

Tabela 54. Obrazovanje oca na upotrebu drugih droga

Kada poredimo upotrebu drugih droga i religioznost u porodici nalazimo da je i u jednoj i u drugoj grupi podjednak procenat onih koji koriste neke droge i to 3,8%. Dakle ovdje nema razlika a statističke parametre nismo mogli uraditi zbog malog broja frekvencija u jednoj ćeliji.

		da li je vaša porodica religiozna		
		da	ne	
Druge droge	da	Count	23	3
		% within Rdroge	88.5%	11.5%
		% within da li je vasa porodoca religiozna	3.8%	3.8%
		% of Total	3.3%	.4%
	ne	Count	590	77
		% within Rdroge	88.5%	11.5%
		% within da li je vasa porodoca religiozna	96.2%	96.3%
		% of Total	85.1%	11.1%

Tabela 55. Upotreba drugih droga i religioznost u porodici

Isto je i sa vlastitim religioznim statusom. U ovom uzorku nalazimo 3,1% učenika koji koriste neke droge a da se opisuju religioznim i 6,9% učenika koji opisuju ne-religioznim a da koriste neke droge. Iako na deskriptivnom nivou imamo razlika ona nije značajna, a podaci su: $\chi^2(1, n=690) = 2,798, p=0,094, \text{fi}=-0,074$.

		Da li ste vi religiozni?		
		da	ne	
Druge droge	da	Count	18	8
		% within Rdroge	69.2%	30.8%
		% within a vi?	3.1%	6.9%
	ne	% of Total	2.6%	1.2%
		Count	556	108
		% within Rdroge	83.7%	16.3%
		% within a vi?	96.9%	93.1%
		% of Total	80.6%	15.7%

Tabela 56. Religiozni status učenika prema onima koji koriste neke druge droge

Upotreba duhana kod majke nema posebnog utjecaja na upotrebu drugih droga kod učenika. Tako je 4,2% učenika koji koriste neke droge a da dolaze iz porodice u kojoj je majka pušač duhana, dok je takvih 3,4% iz porodice gdje majka nije pušila: $\chi^2(1, n=697) = 0,104, p=0,747, \text{fi}=-0,020$.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili (majka)		
		da	ne	
Druge droge	da	Count	12	14
		% within Rdroge	46.2%	53.8%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili	4.2%	3.4%
	ne	% of Total	1.7%	2.0%
		Count	275	396
		% within Rdroge	41.0%	59.0%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili	95.8%	96.6%
		% of Total	39.5%	56.8%

Tabela 57. Upotreba duhana kod majke naspram upotrebe drugih droga

Nema utjecaja niti pušenje kod oca na eksperimentisanje sa drogama. Razlike su minimalne. Naime, kod učenika čiji su očevi pušili/puše njih 3,4% upotrebljava neke droge, a kod očevi koji nisu pušili/puše njih 3,9%: $\chi^2(1, n=697) = 0,020, p=0,888, \phi=-0,013$.

		da li vaši roditelji puše ili su pušili duhan ili cigarete (otac)		
		da	ne	
Druge droge	da	Count	13	12
		% within Rdroge	52.0%	48.0%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili duhan ili cigarete	3.4%	3.9%
		% of Total	1.9%	1.7%
	ne	Count	373	299
		% within Rdroge	55.5%	44.5%
		% within da li vasi roditelji puse ili su pusili duhan ili cigarete	96.6%	96.1%
		% of Total	53.5%	42.9%

Tabela 58. Upotreba duhana kod oca naspram upotrebe drugih droga

Kada je u pitanju povezanost upotrebe alkohola kod majke i upotrebe droga kod učenika ne postoji statistički značajna razlika. Tako je 4,4% učenika koji koriste neke droge iz porodice u kojoj mama koristi/koristila alkohol. Takvih je manje u porodicama gdje majke ne koristi/koristila alkohol odnosno 3,5%. zbog malog broja frekvencija u jednoj ćeliji nisu bili zadovoljeni uslovi za primjenu hi-kvadrata.

			da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (mama)	
			da	ne
Druge droge	da	Count	2	22
		% within Rdroge	8.3%	91.7%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	4.4%	3.5%
		% of Total	.3%	3.2%
	ne	Count	43	612
		% within Rdroge	6.6%	93.4%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	95.6%	96.5%
		% of Total	6.3	90.1%

Tabela 59. Povezanost upotrebe alkohola kod majke i upotreba droga kod učenika

Razliku ne nalazimo i kada uporedimo utjecaj očevog korištenja alkohola. Tako je 5,3% učenika koji koriste neke droge iz porodice u kojoj otac koristi/koristio alkohol. Takvih je manje u porodicama gdje otac ne koristi/koristio alkohol i to 2,9%: $\chi^2(1, n=676) = 1,749$, $p=0,186$, $fi=0,059$.

			da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (otac)	
			da	Ne
Druge droge	da	Count	12	13
		% within Rdroge	48.0%	52.0%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	5.3%	2.9%
		% of Total	1.8%	1.9%
	ne	Count	216	435
		% within Rdroge	33.2%	66.8%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	94.7%	97.1%

		da li vaši roditelji upotrebljavaju alkohol (otac)		
		da	Ne	
Druge droge	da	Count	12	13
		% within Rdroge	48.0%	52.0%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	5.3%	2.9%
		% of Total	1.8%	1.9%
	ne	Count	216	435
		% within Rdroge	33.2%	66.8%
		% within da li vasi roditelji upotrebljavaju alkohol	94.7%	97.1%
			% of Total	32.0%

Tabela 60. Povezanost upotrebe alkohola kod oca i upotreba droga kod učenika

Uporedimo li upotrebu nekih droga i materijalnog statusa porodice ne nalazimo statistički značajnu razliku. Procenat upotrebe droge u odnosu na porodični materijalni status je: 4,8% iz lošeg, 2,2% srednjeg i 4,6% iz dobrog materijalnog statusa: $\chi^2(2, n=703) = 2,828, p=0,267, V=0,061$.

		kakav je materijalni status vaše porodice			
		los	srednji	dobar	
Druge droge	da	Count	1	6	19
		% within Rdroge	3.8%	23.1%	73.1%
		% within kakav je materijalni status vaše porodice	4.8%	2.2%	4.6%
		% of Total	.1%	.9%	2.7%
	ne	Count	20	263	394
		% within Rdroge	3.0%	38.8%	58.2%
		% within kakav je materijalni status vaše porodice	95.2%	97.8%	95.4%
		% of Total	2.8%	37.4%	56.0%

Tabela 61. Upotreba nekih droga i materijalni status porodice

Također nalazimo povezanost upotrebe nekih droga od strane učenika i njihove braće/sestara. Razlika je značajna na nivou od 1%. Tako je 21,4% učenika koji koriste neke droge iz grupe učenika čija braća/sestre koriste neke droge, naspram 2,9% učenika koji koriste neke droge a čiji braća/sestre ne koriste: $\chi^2(1, n=680) = 21,022, p=0,000, \phi=0,195$. Utjecaj je mali.

			Braća/sestre droge	
			da	ne
Druge droge	da	Count	6	19
		% within Rdroge	24.0%	76.0%
		% within Brdrog	21.4%	2.9%
		% of Total	.9%	2.8%
	ne	Count	22	633
		% within Rdroge	3.4%	96.6%
		% within Brdrog	78.6%	97.1%
		% of Total	3.2%	93.1%

Tabela 62. Povezanost upotrebe nekih droga od strane učenika i njihove braće/sestara

Stanje je identično i kod upotrebe marihuane od strane braće/sestara. Tako je 18,2% učenika koji koriste droge iz grupe učenika čija braća/sestre koriste marihuanu, dok je 2,9% iz grupe apstinenata. Razlika je značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=679) = 16,491, p=0,000, fi=0,174$. Utjecaj je mali.

		Braća/sestre marihuana		
		Da	ne	
Druge droge	da	Count	6	19
		% within Rdroge	24.0%	76.0%
		% within Brthc	18.2%	2.9%
		% of Total	.9%	2.8%
	ne	Count	27	627
		% within Rdroge	4.1%	95.9%
		% within Brthc	81.8%	97.1%
		% of Total	4.0%	92.3%

Tabela 63. Upotreba marihuane od strane braće/sestara

S druge strane ne nalazimo utjecaj upotrebe duhana kod braće/sestara na upotrebu droga. Iako postoji veći procenat učenika koji koriste droge iz grupe učenika čija braća/sestre koriste duhan tj. 6,1% u odnosu na učenike čija su braća/sestre apstinenti, tj. 2,8% razlika nije statistički značajna: $c^2(1, n=680) = 3,289, p=0,070, fi=0,078$.

		Braća/sestre duhan		
		da	ne	
Druge droge	da	Count	11	14
		% within Rdroge	44.0%	56.0%
		% within Brduhan	6.1%	2.8%
		% of Total	1.6%	2.1%
	ne	Count	168	487
		% within Rdroge	25.6%	74.4%
		% within Brduhan	93.9%	97.2%
		% of Total	24.7%	71.6%

Tabela 64. Utjecaj upotrebe duhana kod braće/sestara na upotrebu droga

Identična situacija je i sa upotrebom alkohola kod braće/setara. Tako nalazimo 3,7% učenika koji koriste neke droge iz grupe čija braća/sestre koriste alkohol, a 3,6% iz grupe čija su braća/sestre apstinenti. Zbog malog broja frekvencija nije bilo moguće primjeniti hi-kvadrat.

		Braća/sestre alkohol		
		Da	ne	
Druge droge	da	Count	5	20
		% within Rdroge	20.0%	80.0%
		% within Bralk	3.7%	3.6%
		% of Total	.7%	2.9%
	ne	Count	129	529
		% within Rdroge	19.6%	80.4%
		% within Bralk	96.3%	96.4%
		% of Total	18.9%	77.5%

Tabela 64. Utjecaj upotrebe alkohola kod braće/sestara i učenika koji koriste druge droge

Interesovalo nas je i da li postoje razlike u upotrebi nekih droga i informisanja roditelja o tome gdje se nalaze prilikom izlazaka (u grad, kafiće, disko, isl.). Nismo mogli uporediti rezultate jer nije bilo zadovoljena pretpostavka za upotrebu hi-kvadrata. Procentualno je 3,4% učenika koji koriste neke droge iz porodica čiji roditelji znaju gdje su pri izlasku dok je 12,5% iz porodica čiji roditelji ne znaju gdje su im djeca. Dakle i ovdje uočavamo važnost komunikacije i saradnje roditelja i učenika.

ZAJEDNIČKA UPOTREBA SUPSTANCI

Uporedili smo i zajedničku upotrebu supstanci pomoću hi-kvadrata i kada je u pitanju alkohol i duhan imamo slijedeće rezultate: od ukupnog broja ispitanika (709), 14,1% koristi i alkohol i duhan (100 učenika), 7,1% duhan bez alkohola (50) i 14,7% alkohol bez duhana (104). Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=709) = 130,966, p=0,000, \text{fi}=0,434$. Dakle, postoji statistički značajna razlika između grupe korisnika duhana i grupe korisnika alkohola i njen utjecaj je prema Koenovim standardima srednji. Ako posmatramo pojedinačne varijable nalazimo da u populaciji onih koji puše njih 66,7% koristi i alkohol, dakle dva od tri korisnika duhana koriste i alkohol. Oni kojima je alkohol prvi izbor u 49% slučajeva koriste i duhan.

		Alkohol		
		da	ne	
Duhan	da	Count	100	50
		% within Rduhan	66.7%	33.3%
		% within Ralk	49.0%	9.9%
		% of Total	14.1%	7.1%
	ne	Count	104	455
		% within Rduhan	18.6%	81.4%
		% within Ralk	51.0%	90.1%
		% of Total	14.7%	64.2%

Tabela 65. Zajednička upotreba alkohol i duhan

Zajednička upotreba duhana i marihuane nađena je u 4,8% slučajeva, 34 od 710 učenika. Onih koji koriste marihuanu bez duhana je 1,5% i duhan bez marihuane 16,3%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=710) = 81,965$, $p=0,000$, $fi=0,347$. Dakle, postoji statistički značajna razlika između korisnika duhana i korisnika marihuane i njen utjecaj je prema Koenovim standardima srednji. Ako posmatramo pojedinačne varijable nalazimo da u populaciji onih koji puše njih 22,7% koristi i marihuanu. Oni kojima je marihuana prvi izbor u 75,6 % slučajeva koriste i duhan.

			Marihuana	
			da	ne
Duhan	da	Count	34	116
		% within Rduhan	22.7%	77.3%
		% within Rmar	75.6%	17.4%
		% of Total	4.8%	16.3%
	ne	Count	11	549
		% within Rduhan	2.0%	98.0%
		% within Rmar	24.4%	82.6%
		% of Total	1.5%	77.3%

Tabela 66. Zajednička upotreba duhana i marihuane

Zajednička upotreba duhana i nekih droga nađena je u 1,8% slučajeva, 13 od 709 učenika. Onih koji koriste neke droge bez duhana je 1,8% i duhan bez droga je 19,3%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=709) = 11,726$, $p=0,001$, $fi=0,138$. Dakle, postoji statistički značajna razlika između korisnika duhana i korisnika nekih droga i njen utjecaj je prema Koenovim standardima mali. Ako posmatramo pojedinačne varijable nalazimo da u populaciji onih koji puše njih 8,7% koristi i droge. Oni kojima je droga prvi izbor u 50,0 % slučajeva koriste i duhan.

			Droge	
			da	ne
Duhan	da	Count	13	137
		% within Rduhan	8.7%	91.3%
		% within Rdroge	50.0%	20.1%
		% of Total	1.8%	19.3%
	ne	Count	13	546
		% within Rduhan	2.3%	97.7%
		% within Rdroge	50.0%	79.9%
		% of Total	1.8%	77.0%

Tabela 67. Zajednička upotreba duhana i drugih droga

Zajednička upotreba alkohola i marihuane nađena je u 5,2% slučajeva, 37 od 709 učenika. Onih koji koriste marihuanu bez alkohola je 1,1% i alkohol bez marihuane 23,6%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=709) = 64,224, p=0,000, \phi=0,307$. Dakle, postoji statistički značajna razlika između korisnika alkohola i korisnika marihuane i njen utjecaj je prema Koenovim standardima srednji. Ako posmatramo pojedinačne varijable nalazimo da u populaciji onih koji piju njih 18,1% koristi i marihuanu. Oni kojima je marihuana prvi izbor u 82,2 % slučajeva koriste i alkohol.

			Marihuana	
			da	ne
Alkohol	da	Count	37	167
		% within Ralk	18.1%	81.9%
		% within Rmar	82.2%	25.2%
		% of Total	5.2%	23.6%
	ne	Count	8	497
		% within Ralk	1.6%	98.4%
		% within Rmar	17.8%	74.8%
		% of Total	1.1%	70.1%

Tabela 68. Zajednička upotreba alkohola i marihuane

Zajednička upotreba alkohola i neke droge nađena je u 2 % slučajeva, 14 od 708 učenika. Onih koji koriste neke droge bez alkohola je 1,7% i alkohol bez droge 26,8%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=708) = 7,028, p=0,008, \text{fi}=0,108$. Dakle, postoji statistički značajna razlika između korisnika alkohola i korisnika neke droge i njen utjecaj je prema Koenovim standardima mali. Ako posmatramo pojedinačne varijable nalazimo da u populaciji onih koji piju njih 6,9% koristi i neke droge. Oni kojima je neke droge prvi izbor u 53,8 % slučajeva koriste i alkohol.

			Droge	
			da	ne
Alkohol	da	Count	14	190
		% within Ralk	6.9%	93.1%
		% within Rdroge	53.8%	27.9%
		% of Total	2.0%	26.8%
	ne	Count	12	492
		% within Ralk	2.4%	97.6%
		% within Rdroge	46.2%	72.1%
		% of Total	1.7%	69.5%

Tabela 69. Zajednička upotreba alkohola i nekih droga

Zajednička upotreba marihuane i neke droge nađena je u 2,3 % slučajeva, 16 od 709 učenika. Onih koji koriste neke droge bez marihuane je 1,4% i marihuane bez droge 4,1%. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=709) = 128,840, p0,000, \text{fi}=0,442$. Dakle, postoji statistički značajna razlika između korisnika marihuane i korisnika neke droge i njen utjecaj je prema Koenovim standardima srednji. Ako posmatramo pojedinačne varijable nalazimo da u populaciji onih koji koriste marihuane njih 35,6% koristi i neke droge. Oni kojima su neke droge prvi izbor u 61,5 % slučajeva koriste i marihuanu.

			Droge	
			da	ne
Marihuana	da	Count	16	29
		% within Rmar	35.6%	64.4%
		% within Rdroge	61.5%	4.2%
		% of Total	2.3%	4.1%
	ne	Count	10	654
		% within Rmar	1.5%	98.5%
		% within Rdroge	38.5%	95.8%
		% of Total	1.4%	92.2%

Tabela 70. Zajednička upotreba marihuane i nekih droga

Ako saberemo broj ispitanika koji koriste i marihuanu i neke droge, samo marihuanu i samo neke droge dobijemo podatak da 7,8% učenika u uzorku koristi ilegalne supstance, tj. 55 učenika.

Također smo provjerili da li u ovom uzorku postoji povezanost između godišta i nivoa ovisnosti na skalama AUDIT i DUDIT i nismo našli povezanost, ali smo našli korelaciju između ovisnosti o alkoholu i drogama. Podaci su prikazani u korelacijskoj matrici:

		godina rođenja	ukupno AUDIT	ukupno DUDIT
godina rođenja	Pearson	1	.027	.029
	Correlation			
	Sig. (2-tailed)		.735	.820
	N	712	164	62
ukupno AUDIT	Pearson	.027	1	.474**
	Correlation			
	Sig. (2-tailed)	.735		.000
	N	164	164	62
ukupno DUDIT	Pearson	.029	.474**	1
	Correlation			
	Sig. (2-tailed)	.820	.000	
	N	62	62	62

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tabela 71. Koleracijska matrica

Iz tabele vidimo da je korelacija između DUDIT i AUIT 0,474 i da je statistički značajna na nivou od 1%. dakle, oni koji imaju više rezultate na DUDIT pokazuju povezanost i sa višim rezultatima na AUDIT. Ovo pokazuje na zajedničku upotrebu ovih supstanci o čemu je nužno voditi računa pri tretmanu ovisnosti.

VAŽNOST VRŠNJAČKE GRUPE

Ispitali smo da li postoji utjecaj boravka u društvu u kojem se puši, pije alkohol, koristi marihuana ili neke druge droge na upotrebu supstanci.

Prvo smo uporedili prisustvo društvu u kojem se puši i upotrebu duhana, alkohola, marihuane i drugih droga. Nađene su razlike u odnosu na alkohol dok kod marihuane i drugih droga nema razlike.

Tako je 32,5% učenika koji su izjavili da su bili u društvu u kojem se puši a da i eksperimentišu sa alkoholom, dok ne eksperimentišu 67,5%. S druge strane 7,2% je učenika koji nisu bili u društvu u kojem se puši a da sami eksperimentišu sa alkoholom (92,8% ne). Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=704) = 28,200, p=0,000, \phi=0,204$. Utjecaj je mali. Gledajući odnos učenika koji su bili u društvu i onih koji nisu bili u društvu u kojem se puši možemo zaključiti o veličini problema duhana kod mladih: 593 učenika ili 84,3% je bilo u takvom društvu dok samo 111 ili 15,8% nije bilo u takvom društvu.

		da li ste bili u društvu u kojem se puši		
		da	ne	
Alkohol	da	Count	193	8
		% within Rask	96.0%	4.0%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	32.5%	7.2%
		% of Total	27.4%	1.1%
	ne	Count	400	103
		% within Rask	79.5%	20.5%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	67.5%	92.8%
		% of Total	56.8%	14.6%

Tabela 72. Utjecaj boravka u društvu u kojem se puši, upotrebljava alkohol

Naredna tabela pokazuje da je 6,9% učenika koji koriste marihuanu a da su iz grupe koja potvrđuje prisustvo grupama koje puše, nasuprot 4,5% korisnika marihuane iz apstinenata u odnosu na društvo u kojem se puši. Razlika nije statistički značajna: $\chi^2(1, n=705) = 0,532$, $p=0,466$, $fi=0,035$.

		da li ste bili u društvu u kojem se puši		
		da	ne	
Marihuana	da	Count	41	5
		% within Rmar	89.1%	10.9%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	6.9%	4.5%
		% of Total	5.8%	.7%
	ne	Count	553	106
		% within Rmar	83.9%	16.1%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	93.1%	95.5%
		% of Total	78.4%	15.0%

Tabela 73. Utjecaj boravka u društvu u kojem se koristi marihuana

Naredna je tabela odnosa grupe u kojoj se puši i upotrebe nekih droga (uočavamo skoro identične procenete):

		da li ste bili u društvu u kojem se puši		
		da	ne	
Droge	da	Count	21	4
		% within Rdroge	84.0%	16.0%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	3.5%	3.6%
		% of Total	3.0%	.6%
	ne	Count	572	106
		% within Rdroge	84.4%	15.6%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	96.5%	96.4%
		% of Total	81.4%	15.1%

Tabela 74. Utjecaj boravka u društvu i upotreba droga

Uporedimo li prisustvo društvu u kojem se pije alkohol i upotrebu duhana nalazimo statistički značajnu razliku. U ovom uzorku 67,2% učenika odnosno 473 je bilo u društvu u kojem se pije alkohol, od čega je 27,9% i eskperimentatora sa duhanom. Od 231 učenika koji nisu bili u takvom društvu 7,8% puši duhan. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=704) = 36,262, p=.0,000, fi=0,231$. Utjecaj je mali.

		da li ste bili u društvu u kojem se pije alkohol		
		da	ne	
Duhan	da	Count	132	18
		% within Rduhan	88.0%	12.0%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	27.9%	7.8%
		% of Total	18.8%	2.6%
	ne	Count	341	213
		% within Rduhan	61.6%	38.4%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	72.1%	92.2%
		% of Total	48.4%	30.3%

Tabela 75. Prisustvo društva u kojem se pije alkohol i upotrebljava duhan

Također nalazimo utjecaj i na eskperimentisanje sa marihonom. Tako je 8,2% učenika koji su bili u društvu koje koristi alkohol a da i troše marihuanu. Postotak učenika koji nisu bili u takvom društvu a da koriste marihuanu je 3%. Razlika je statistički značajna na nivou od 5%: $\chi^2(1, n=705) = 6,053, p=.0,014, \text{fi}=0,099$. Utjecaj je mali.

		da li ste bili u društvu u kojem se pije		
		da	ne	
Marihuan a	da	Count	39	7
		% within Rmar	84.8%	15.2%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	8.2%	3.0%
		% of Total	5.5%	1.0%
	ne	Count	435	224
		% within Rmar	66.0%	34.0%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	91.8%	97.0%
% of Total		61.7%	31.8%	

Tabela 76. Prisustvo u društvu u kojem se koristi alkohol i troši marihuana

Utjecaj nismo našli kod korisnika drugih droga, pa je broj onih koji eskperimentišu sa drogama a da su bili u društvu u kojem se troši alkohol 3,8% a 3,5% onih koji nisu bili u takvom društvu.

		da li ste bili u društvu u kojem se pije		
		da	ne	
Droge	da	Count	18	8
		% within Rdroge	69.2%	30.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	3.8%	3.5%
		% of Total	2.6%	1.1%
	ne	Count	455	222
		% within Rdroge	67.2%	32.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	96.2%	96.5%
% of Total		64.7%	31.6%	

Tabela 77. Prisustvo u društvu u kojem se eksperimentiše sa drogama i troši alkohol

Utjecaj prisustva društvu u kojem se puši trava je veliki i nalazimo statističku značajnost kod duhana, alkohola i drugih droga.

Kada je u pitanju duhan 43,8% učenika koji su bili u društvu onih koji koriste marihuanu a da i puše, dok je takvih 14,3% a da nisu bili u društvu koje koristi marihuanu. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=702) = 64,841, p=0,000, \text{fi}=0,308$. Utjecaj je srednji.

			da li ste bili u društvu u kojem se koristi marihuana	
			da	ne
Duhan	da	Count	74	76
		% within Rduhan	49.3%	50.7%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	43.8%	14.3%
		% of Total	10.5%	10.8%
	ne	Count	95	457
		% within Rduhan	17.2%	82.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	56.2%	85.7%
		% of Total	13.5%	65.1%

Tabela 78. Prisustvo u društvu u kojem se puši trava i koristi duhan

I kod upotrebe alkohola nalazimo statističku značajnost na nivou od 1%. tako je 52,1% učenika koji piju a bili su u društvu u kojem se koristi marihuana, dok je učenika koji piju a nisu bili u takvom društvu 21,2%: $\chi^2(1, n=702) = 58,340, p=0,000, \text{fi}=0,292$. Utjecaj je srednji.

			da li ste bili u društvu u kojem se koristi marihuana	
			da	ne
Alkohol	da	Count	88	113
		% within Ralk	43.8%	56.2%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	52.1%	21.2%
		% of Total	12.5%	16.1%
	ne	Count	81	420
		% within Ralk	16.2%	83.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	47.9%	78.8%
		% of Total	11.5%	59.8%

Tabela 79. Upotreba alkohola kod učenika koji piju a bili su u društvu u kojem se koristi marihuana

Isto tako nalazimo statističku značajnost i u vezi sa upotrebom drugih droga, i to na nivou od 1%. u grupi onih koji su koristili marihuanu 7,1% je korisnika drugih droga dok je 2,4% korisnika drugih droga iz grupe učenika koji nisu bili u takvom društvu: $\chi^2(1, n=701) = 6,791, p=0,009, \text{fi}=0,107$. Utjecaj je mali.

			da li ste bili u društvu u kojem se koristi marihuana	
			da	ne
Droge	da	Count	12	13
		% within Rdroge	48.0%	52.0%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	7.1%	2.4%
		% of Total	1.7%	1.9%
	ne	Count	157	519
		% within Rdroge	23.2%	76.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	92.9%	97.6%
		% of Total	22.4%	74.0%

Tabela 80. Upotreba drugih droga/marihuana iz grupe učenika koji nisu bili u takvom društvu

Utjecaj prisustva društvu koje konzumira neke druge droge je statistički značajan na upotrebu duhana, alkohola i marihuane.

Kod upotrebe duhana nalazimo 43,3% učenika koji puše duhan a da su i bili u društvu onih koj koriste neke droge. s druge strane imamo 19,2% učenika koji koriste duhan a da nisu bili u takvom društvu. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2 (1, n=701) = 17,694$, $p=0,000$, $fi=0,165$. Utjecaj je mali.

			da li ste bili u društvu u kojem se koriste droge	
			da	Ne
Duhan	da	Count	26	123
		% within Rduhan	17.4%	82.6%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	43.3%	19.2%
		% of Total	3.7%	17.5%
	ne	Count	34	518
		% within Rduhan	6.2%	93.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	56.7%	80.8%
		% of Total	4.9%	73.9%

Tabela 81. Upotreba duhana kod učenika koji su bili u društvu gdje se koriste neke droge, i učenici koji koriste duhan a nisu bili u takvom društvu

Kod učenika koji su bili u društvu gdje se upotrebljavala neka druga droga imamo 48,3% učenika koji koriste alkohol nasuprot 26,7% učenika koji koriste alkohol a da nisu bili u takvom društvu. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=701) = 11,579$, $p=0,001$, $fi=0,134$. Utjecaj je mali.

			da li ste bili u društvu u kojem se koriste droge	
			da	Ne
Alkohol	da	Count	29	171
		% within Ralk	14.5%	85.5%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	48.3%	26.7%
		% of Total	4.1%	24.4%
	ne	Count	31	470
		% within Ralk	6.2%	93.8%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	51.7%	73.3%
		% of Total	4.4%	67.0%

Tabela 82. Učenici koji su bili u društvu gdje se upotrebljava neka droga/ učenici koji koriste alkohol i nisu bili u takvom društvu

Razliku nalazimo i kod upotrebe marihuane. Tako je 34,4% učenika koji koriste marihuanu a da su bili u društvu koje koristi neke droge a 3,9% je korisnika marihuane iz grupe onih koji nisu bili u takvom društvu. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=702) = 79,851$, $p=0,000$, $fi=0,347$. Utjecaj je srednji.

			da li ste bili u društvu u kojem se koriste droge	
			da	Ne
Marihuana	Da	Count	21	25
		% within Rmar	45.7%	54.3%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	34.4%	3.9%
		% of Total	3.0%	3.6%
	Ne	Count	40	616
		% within Rmar	6.1%	93.9%
		% within da li ste bili u društvu u kojem se	65.6%	96.1%
		% of Total	5.7%	87.7%

Tabela 83. Razlika kod upotrebe marihuane u društvu u kojem se koriste neke droge i grupe onih koji nisu bili u takvom društvu

INTERNET

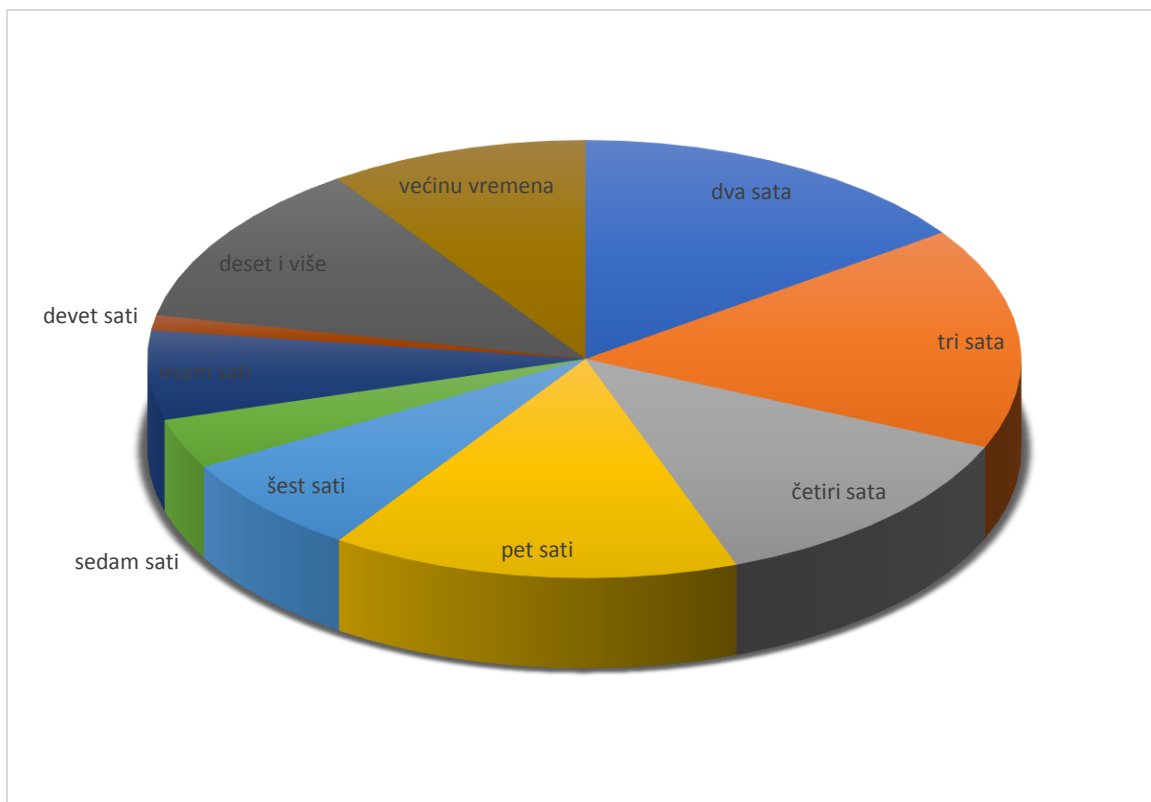
Na pitanje o tome da li koriste internet učenici u većini ili 98% odgovaraju potvrdno. Tek 2% ili 14 učenika odgovara negativno.



Grafikon 19. Koliko učenici koriste internet

Kada je u pitanju vrijeme koje troše na internetu imamo slijedeće rezultate:

- 9,6% ili 67 učenika odgovara da većinu vremena provode na internetu ne specificirajući koliko sati u prosjeku,
- Dva sata dnevno provodi 15,2% učenika,
- Tri sata dnevno provodi 16,4% učenika,
- Četiri sata je označilo 12,8% učenika,
- Pet sati troši 15,1% učenika,
- Šest sati 7,3%,
- Sedam sati 3,7%,
- Osam sati 6,6%,
- Devet sati 1,1%,
- Dok je deset i više sati označilo 12,2% učenika.



Grafikon 20. Vrijeme provedeno na internetu

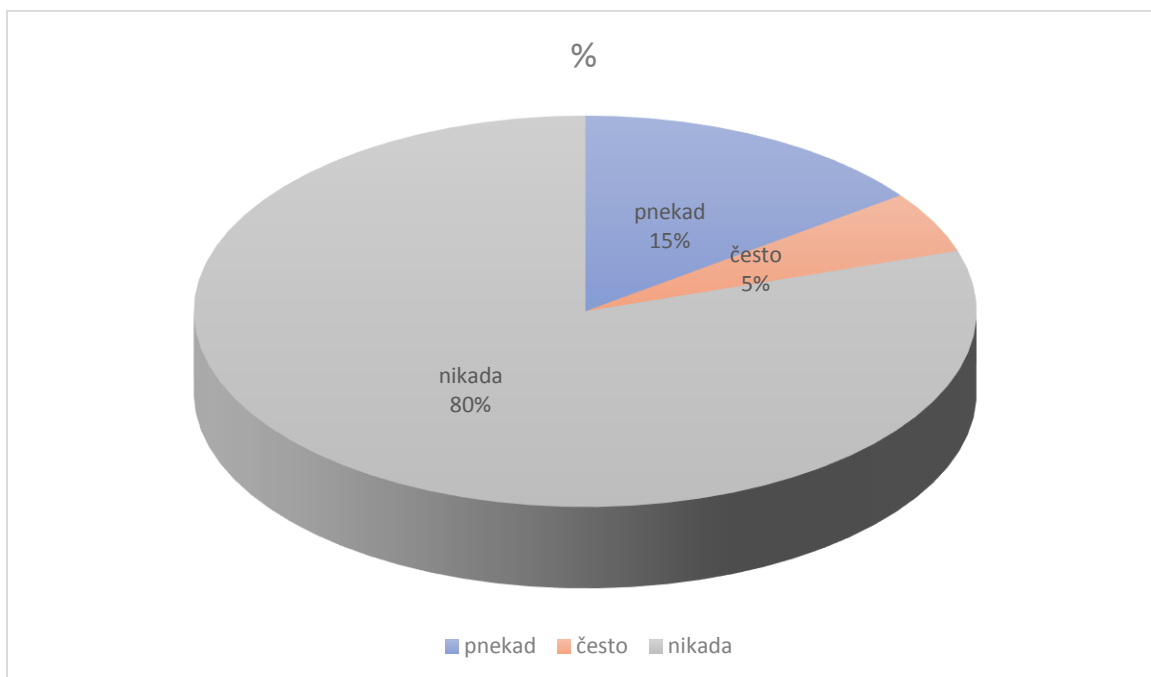
Polovina učenika provede na internetu do 4 sata, dok svaki 8/9 učenik u generaciji drugih razreda srednje škole provede deset i više sati dnevno na internetu. Ovo je svakako podatak koji zabrinjava i trebao bi alarmirati roditelje i društvo u cjelini. I u prethodnom istraživanju smo našli da svaki deseti učenik provede deset sati na internetu.

Interesovalo nas je i procjena učenika o upotrebi interneta u obitelji pa smo dobili slijedeće odgovore:

- Majke u 62,4% koriste internet. Prosječno provedu oko 2 sata dnevno na internetu. Raspon odgovora je od minimalno jedan sat do 24 sata dnevno (2 učenika daju takav odgovor).
- Očevi u 59,3% koriste internet. Prosječno provedu oko pet sati na internetu. Kao i kod majki tako i očevi imaju minimalno 1 sat dnevno do 24 sata (18 učenika daje takav odgovor). Najviše koriste internet dva, tri, četiri i pet sati dnevno.
- Za brata kažu da koristi prosječno 6 sati internet dnevno, sestra 5 sati dnevno, tamo gdje imaju i drugog brata isti koriste prosječno 4 sata, i druga sestra isto 4 sata dnevno.

IGRE NA SREĆU

Svaki peti učenik igra neku igru na sreću (20% učenika) od čega njih 5,1% igra često, a ponekad 14,9%.



Grafikon 21. Koliko učenici igraju igre ne sreću

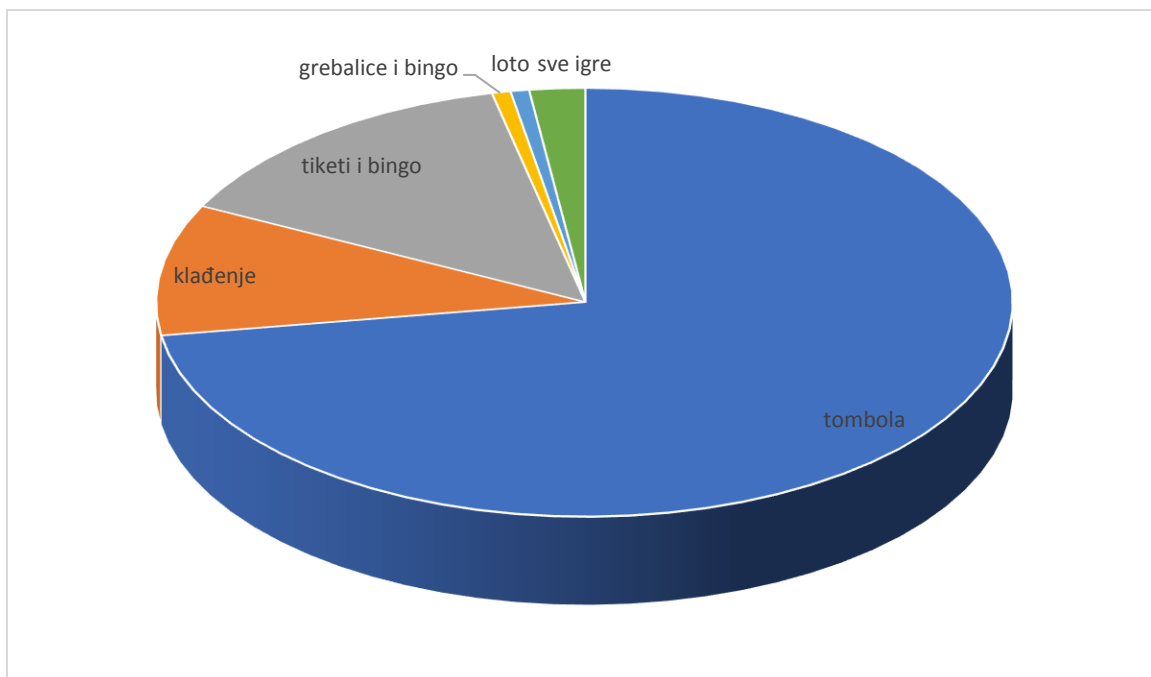
Kada je u pitanju vrsta igara na sreću podaci su prezentovani u narednoj tabeli.

Koju vrstu igara na sreću najviše igraš:

	Tiket i bingo	Bingo	Klađenje na utakmice	Grebalice i bingo	Sve	Loto	Bez odgovora
Frekvencija	20	103	14	1	3	1	573
Procenat	2,8	14,4	2,0	0,1	0,4	0,1	80,1

Tabela 84. Vrste igara na sreću

Kada posmatramo samo učenike koji igraju igre na sreću onda uočavamo da je 72,5% učenika sklono igranju binga (ne TV binga već tombole), potom 9,9% klađenje na utakmice ili popularno nazvane sportske kladionice. Zajedno tiket i bingo igra 14,1% učenika dok su grebalice i bingo zastupljeni sa 0,7% učenika, loto sa 0,7% i sve moguće igre sa 2,1%.



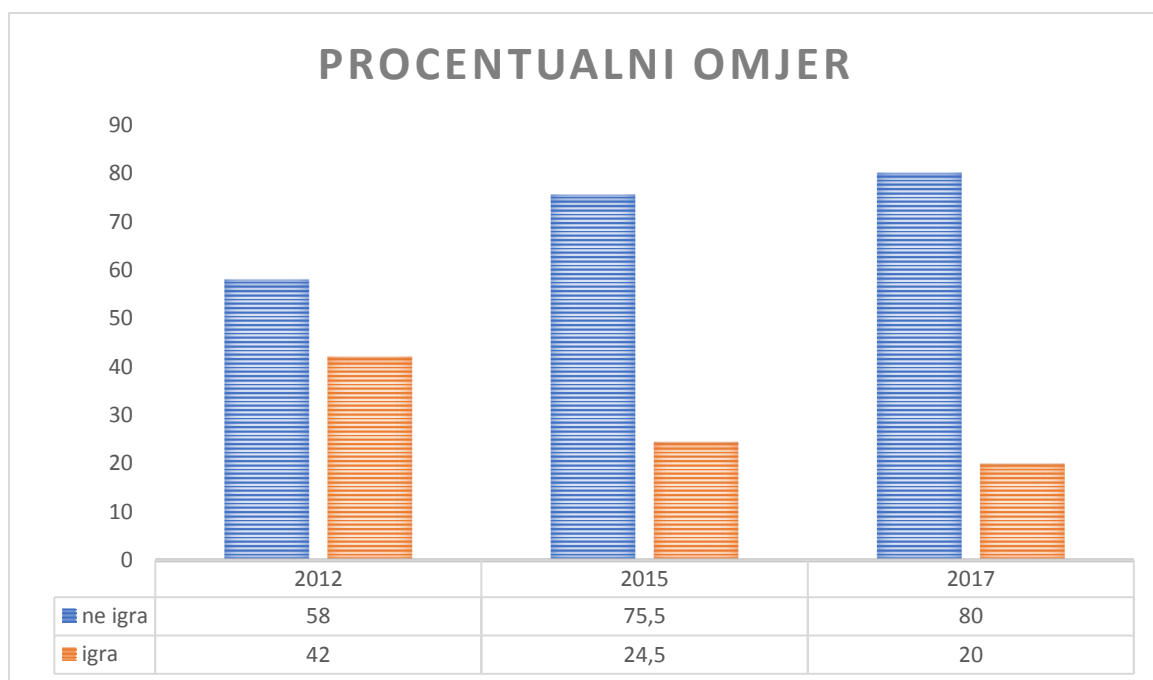
Grafikon 22. Prikazane vrste igranja na sreće

Tokom 2012.g i 2015.g smo proveli istraživanje o igrama na sreću među učenicima prvih i trećih razreda u Zenici i Kaknju. Kada uporedimo podatke sa ovim istraživanjem dobijemo slijedeće:

2012		2015		2017	
Ne igra	Igra	Ne igra	Igra	Ne igra	Igra
58%	42%	75,5%	24,5%	80%	20%
Prvi i treći razredi srednjih škola u Kaknju i Zenici		Prvi i treći razredi srednjih škola u Kaknju i Zenici		Prosjek u kantonu (deset općina)	

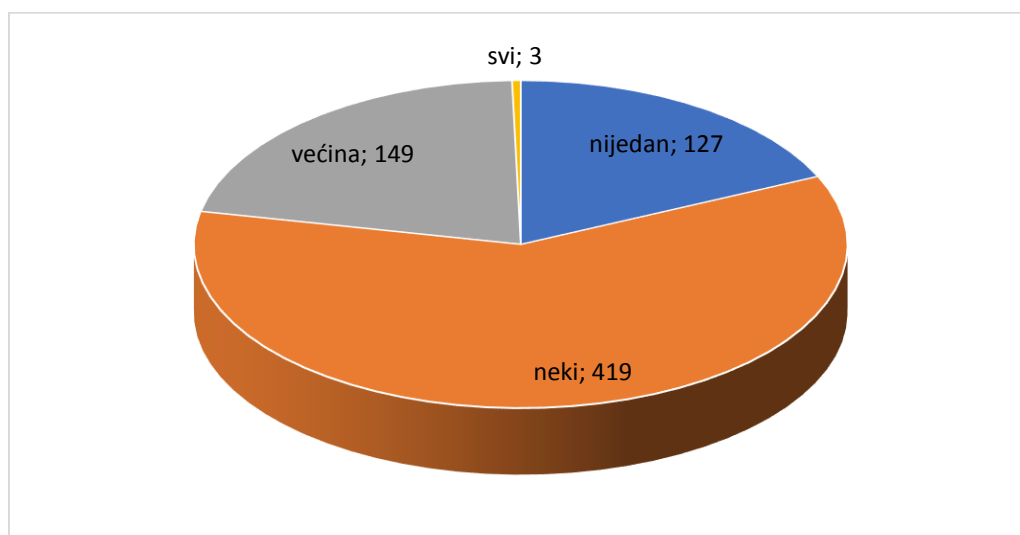
Tabela 85. Prethodna istraživanja

Napomena: Podaci prikazani u tabeli se mogu samo uslovno porediti jer radi se o različitom uzorku po godinama i obuhvatu općina.



Grafikon 23.

Kada procjenjuju svoje vršnjake/prijatelje onda daju podatak da 81,8% prijatelja igra igre na sreću, pri čemu je 60% potvrdilo da samo neki prijatelji igraju, 21,3% da većina igra i 0,4% da im svi prijatelji igraju igre na sreću. Dakle, kada procjenjuj druge onda su podaci još alarmantniji. Podaci su prikazani i na slijedećem dijagramu:



Grafikon 24.

Interesovalo nas je i da li postoji veza između obitelji i igranja igara na sreću pa na upit da li su vam roditelji nekada dobili neki iznos novca to potvrđuje 21,4% učenika.

Kada je u pitanju religioznost nalazimo statistički značajnu razliku prema igranju a mjerenu hi kvadratom. Razlika je statistički značajna na nivou od 5%: $\chi^2(1, n=692) = 6,466, p=0,011,$

$f_i = -0,102$. Utjecaj je mali. Iz tabele uočavamo da je kod porodica koje učenici procjenjuju religioznim imamo 18,5% učenika koji igraju igre na sreću dok je takvih iz grupe ne-religioznih 31,3%.

		Igre		
		da	Ne	
da li je vaša porodica religiozna	da	Count	113	499
		% within da li je vaša porodica religiozna	18.5%	81.5%
		% within Rigre	81.9%	90.1%
		% of Total	16.3%	72.1%
	ne	Count	25	55
		% within da li je vaša porodica religiozna	31.3%	68.8%
		% within Rigre	18.1%	9.9%
		% of Total	3.6%	7.9%

Tabela 86. Rezultati učenika iz religioznih i ne-religioznih porodica

Identičnu situaciju imamo i kod samoprocjene religioznosti. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=689) = 16,980, p=0,000, f_i = -0,162$. Utjecaj je mali. Tako je 16,9% učenika i grupe religioznih a da igra neke igre, a 34,2% igra neke igre iz grupe ne-religioznih.

		Igre		
		da	ne	
Da li ste vi religiozni	da	Count	97	478
		% within a vi?	16.9%	83.1%
		% within Rigre	71.3%	86.4%
		% of Total	14.1%	69.4%
	ne	Count	39	75
		% within a vi?	34.2%	65.8%
		% within Rigre	28.7%	13.6%
		% of Total	5.7%	10.9%

Tabela 86. Rezultati kod samoprocjene religioznosti

Dobijeni iznos novca

Ako pogledamo i iznose dobijenog novca od 141 učenika koliko ih se izjasnilo da su igrali igre na sreću, njih 134 ili 18,7% učenika od ukupnog uzorka je dalo odgovor i o visini najvećeg dobitka.

Polovina ispitanika koji su igrali igre je dobila maksimalan iznos do 70 KM. Od toga njih 11,2 % odnosno 15 učenika je dobilo iznos 50KM. Slijedeći su iznosi dobijenog novca zanimljivi za buduće analize:

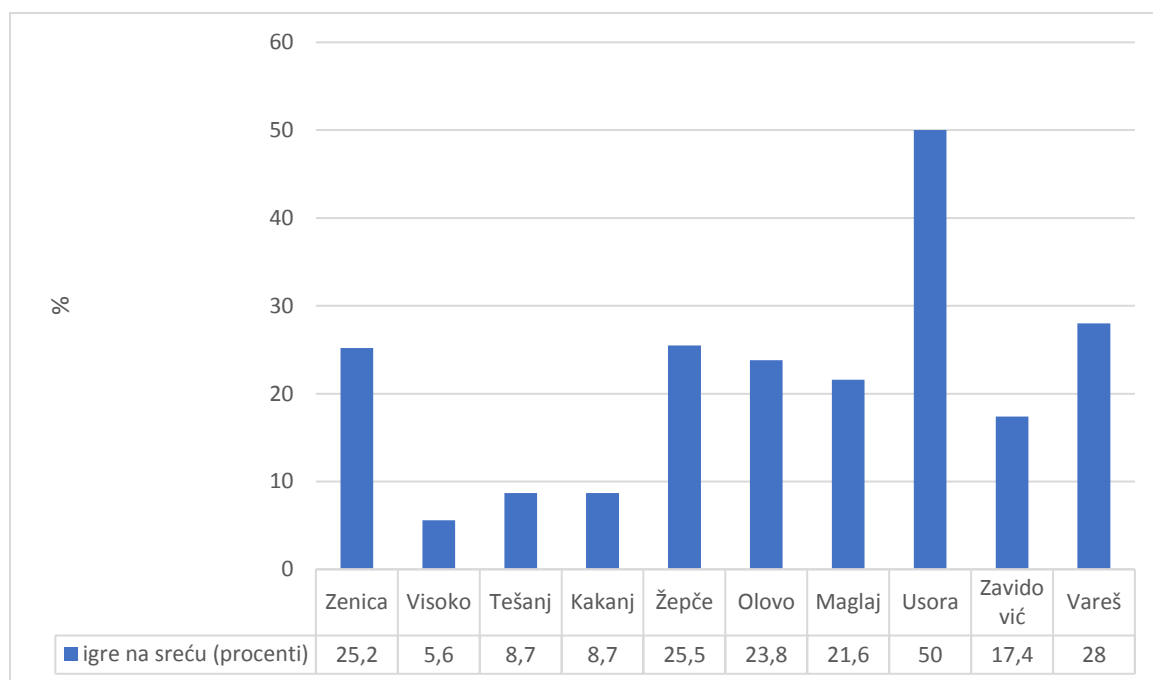
- 6,7% ili 9 ispitanika je dobilo iznos od 100KM,
- 4,5% ili 6 ispitanika je dobilo iznos od 120KM,
- 2,2% ili 3 ispitanika je dobilo iznos od 500 KM,
- 1,5% ili 2 ispitanika je dobilo iznos od 700 KM,
- 2,2% ili 3 ispitanika je dobilo iznos od 1000 KM,
- 2,2% ili 3 ispitanika je dobilo iznos od 5000 KM,
- 2,2% ili 3 ispitanika je dobilo iznos od 10000 KM,

Iznos izgubljenog novca

Na ovo pitanje 151 učenik daje iznos koji je izgubio. Ako se sjetimo da je na direktno pitanje o tome da li igraju igre na sreću potvrdno odgovorilo njih 141 onda nam ovo pitanje potvrđuje da je broj učenika koji igraju igre na sreću veći. Slijedeći procenti su zanimljivi za ovu analizu (pitanje je bilo koliko si najviše u jednom danu izgubio novca):

- 50% učenika je izgubilo manje od 5KM,
- 17,9% ili 27 učenika je izgubilo 1 KM,
- 15,9% ili 24 učenika je izgubilo 2 KM,
- 14,6% ili 22 učenika je izgubilo 5 KM,
- 9,9% ili 15 učenika je izgubilo 20 KM,
- 6,6% ili 10 učenika je izgubilo 50 KM,
- 9 učenika je izgubilo više od 100 KM u jednom danu.

Po općinama imamo slijedeću distribuciju rezultata o tome koliko učenika igra igre na sreću:



Grafikon 25. Igre na sreću po općinama

RELIGIOZNOST

U prethodnim istraživanjima smo pratili i područje religioznosti te smo i u ovom istraživanju uključili ovu varijablu posebno zbog važnosti religije u Bosni i Hercegovini.

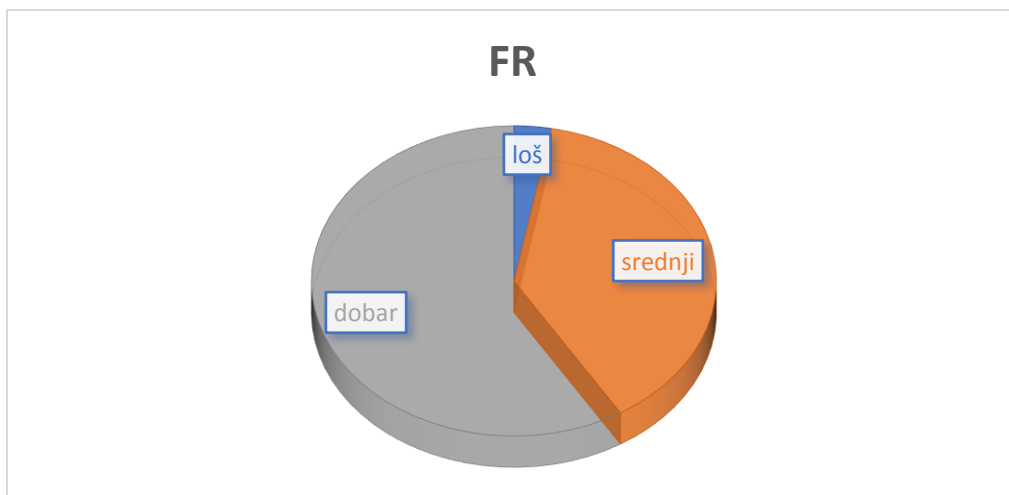
Učenici procjenjuju da su njihove porodice religiozne kod 88,6% ispitanika, da nisu 11,4%. Nešto manje procenete nalazimo kada učenici posmatraju sebe u odnosu na religioznost pa se 83,2% učenika procjenjuje religioznim, a 16,8% ne-religioznim.

I ovo istraživanje nam pokazuje da je religioznost važna varijabla te smo ispitali i njen utjecaj na eksperimentisanje sa ovisnostima. Podaci su predstavljeni u okviru analiza pojedinih supstanci.

ZADOVOLJSTVO KOD UČENIKA

Željeli smo ispitati i koliko su učenici zadovoljni sa određenim životnim pitanjima i kakva im je procjena budućnosti mladih.

Pitali smo ih o procjeni materijalnog statusa u porodici i dobili smo najviše odgovora o tome da im je status „dobar“ (417 ili 58,8%), a potom „srednji“ (271 ili 38,2%). Najmanje odgovora je za „loš“ materijalni status (tek 21 ili 3%). Na slijedećem dijagramu se uočava odnos u ovim procjenama:



Grafikon 26. Zadovoljstvo kod učenika

Obzirom da je materijalni status porodica u većini općina Zeničko-dobojskog kantona nizak uočavamo da mladi procjenjuju status vlastite porodice. To može biti zbog neznanja o materijalnom statusu ili prirodnoj potrebi da se vlastita porodica zaštiti (ili sami učenici) ili subjektivno pozitivan doživljaj materijalnim statusom.

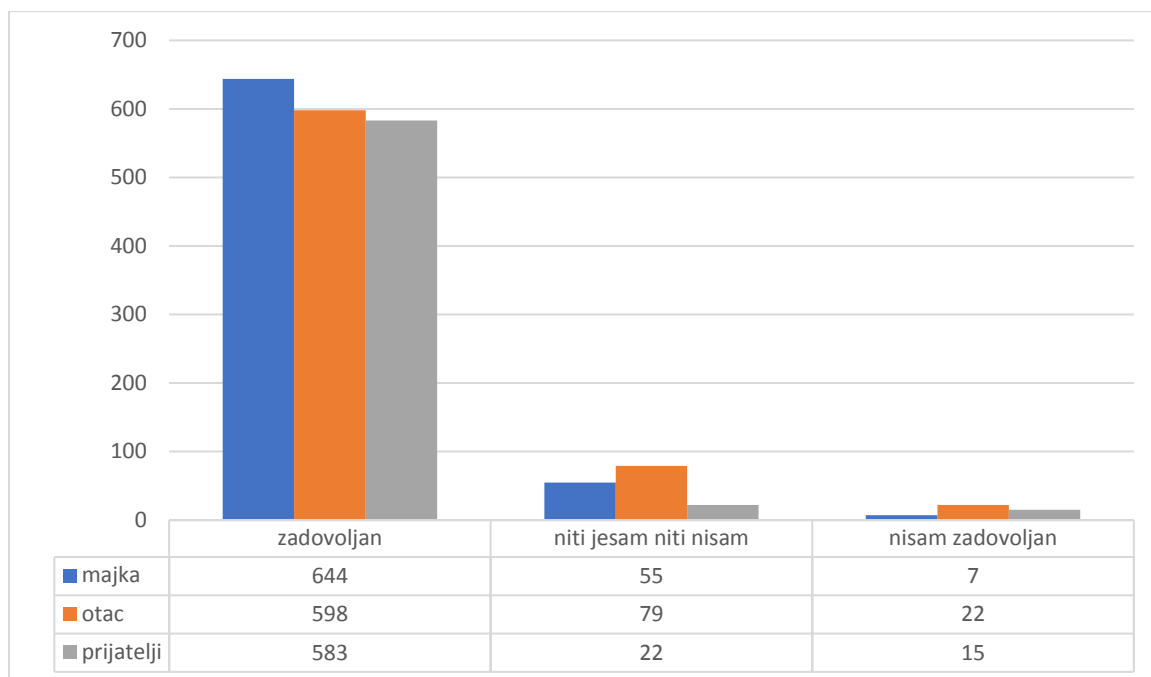
U prilog zadnje opcije govore i podaci o visokom zadovoljstvu učenika odnosom sa majkom, ocem i prijateljima.

Koliko ste zadovoljni odnosom sa:

	Zadovoljan sam	Niti jesam niti nisam	Nisam zadovoljan
Majkom	91,2 %	7,8 %	1 %
Ocem	85,6 %	11,3 %	3,1 %
Prijateljima	82,6 %	15,3 %	2,1 %

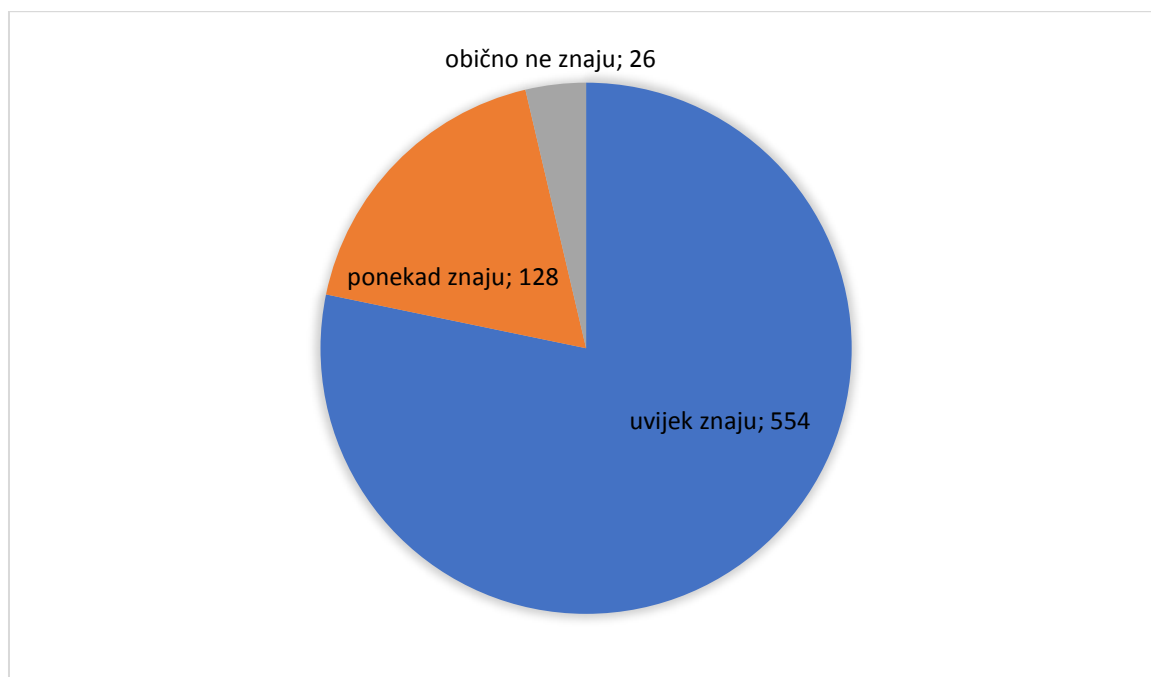
Tabela 87. Odnosi učenika sa majkom, ocem i prijateljima

I ove podatke ćemo grafički prezentovati:



Grafikon 27. Prikazani odnosi sa majkom, ocem i prijateljima

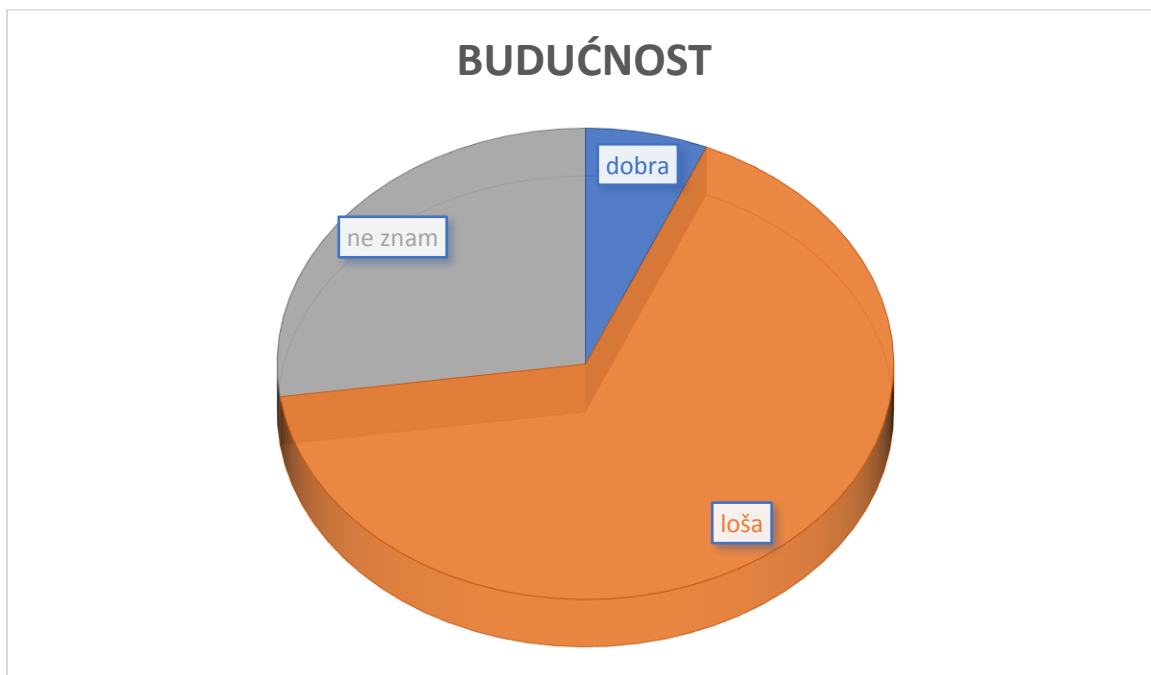
Visok procenat zadovoljstva odnosom, kontaktom i bliskoću potvrđuje i odgovor na pitanje da li roditelji znaju gde su kada izlaze, što vidimo na narednom grafikonu:



Grafikon 27. Prikazani odnosi sa majkom, ocem i prijateljima

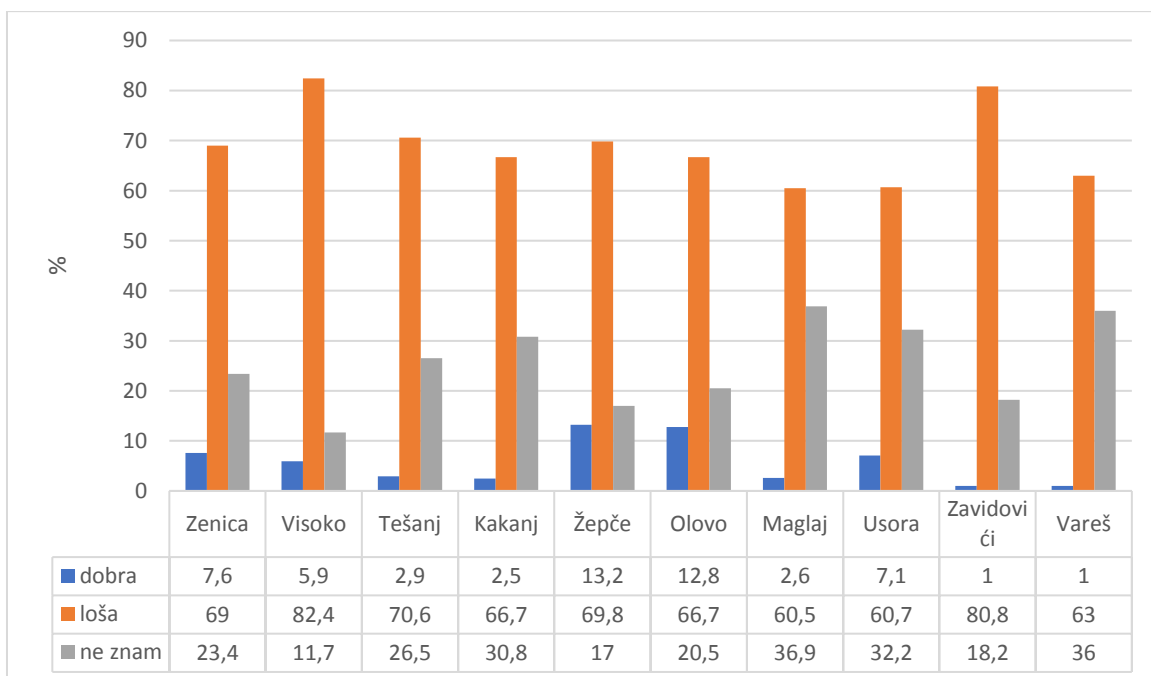
U prethodnim analizama smo ustanovili i povezanost informisanja roditelja i upotrebe supstanci.

Situacija je lošija kada je u pitanju procjena budućnosti mladih. Tako je 66,4% učenika procjenjuje lošom. Svaki treći daje podatak da ne zna (27,2%) i tek 6,4% procjenjuje budućnost dobrom. Taj nepovoljni odnos je vidljiv na grafikonu:



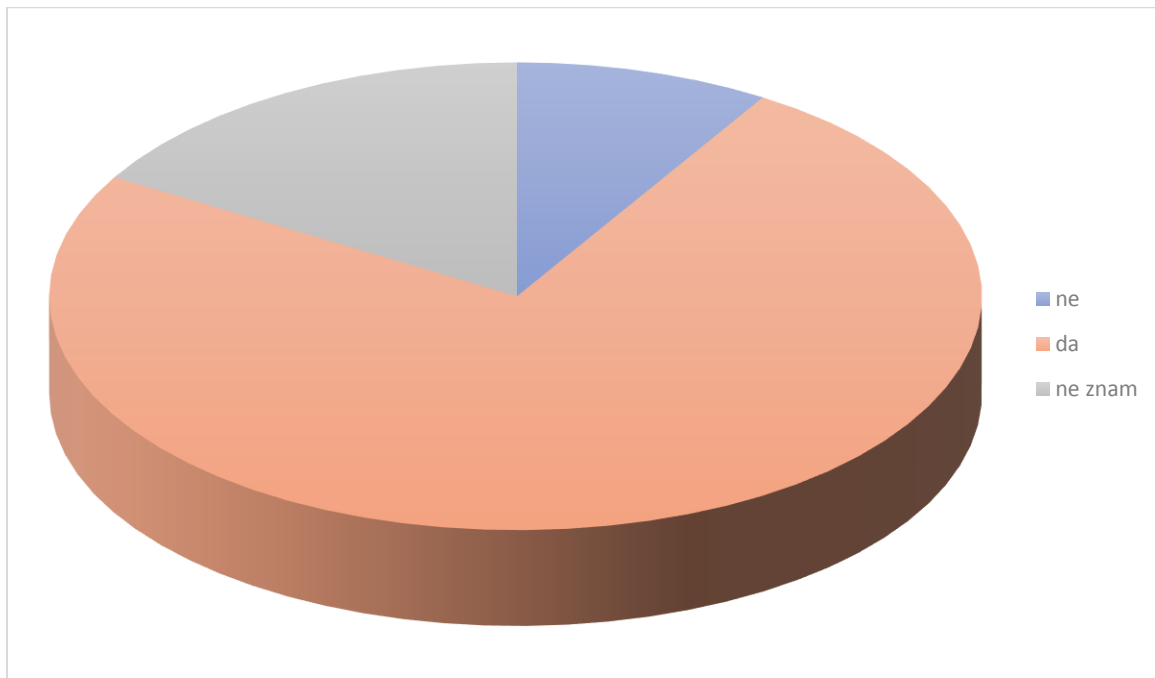
Grafikon 28. Budućnost mladih

Pitali smo se da li je takva procjena različita prema općinama/gradu, te rezultate možemo vidjeti na narednom grafikonu:



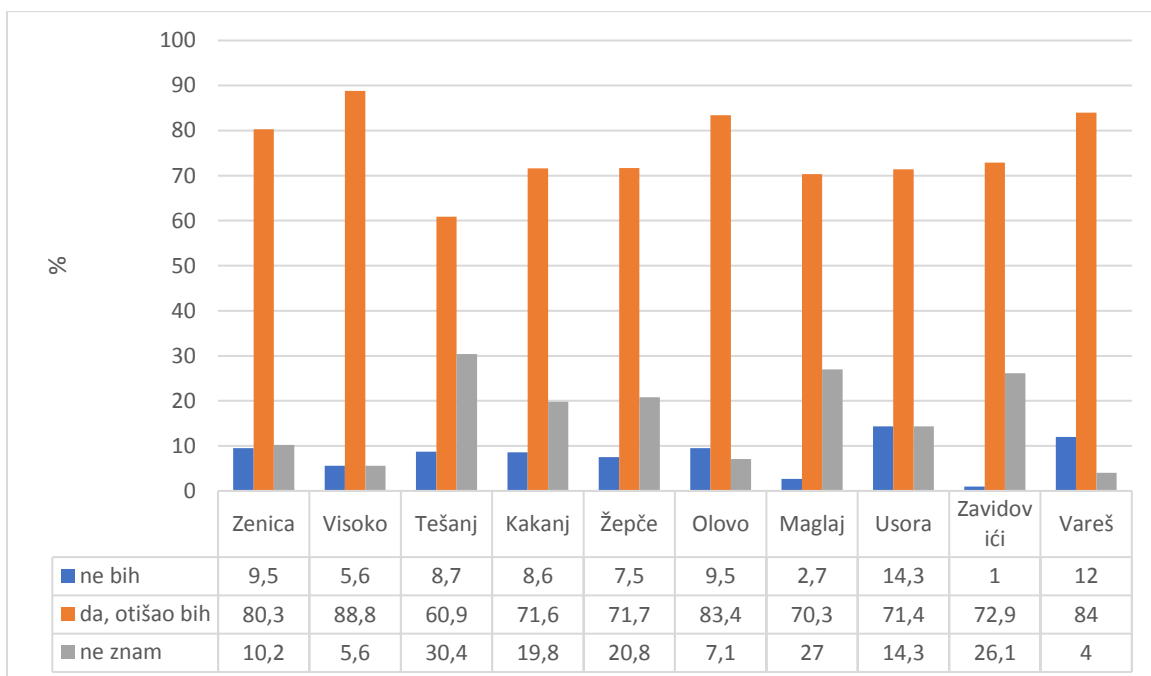
Grafikon 29. Budućnost mladih po općinama

Nadalje smo pitali da li bi, ako bi imao priliku otići u inostranstvo, i otišao. Odgovori su saglasni sa procjenom budućnosti mladih, tj. 74,7% mladih bi išlo u inostranstvo, 16,5% kaže da ne zna dok samo 8,8% mladih ne bi išlo u inostranstvo ako bi imali priliku. Grafički prikazano izgleda ovako:



Grafikon 30. Da li bi otišli u inostranstvo

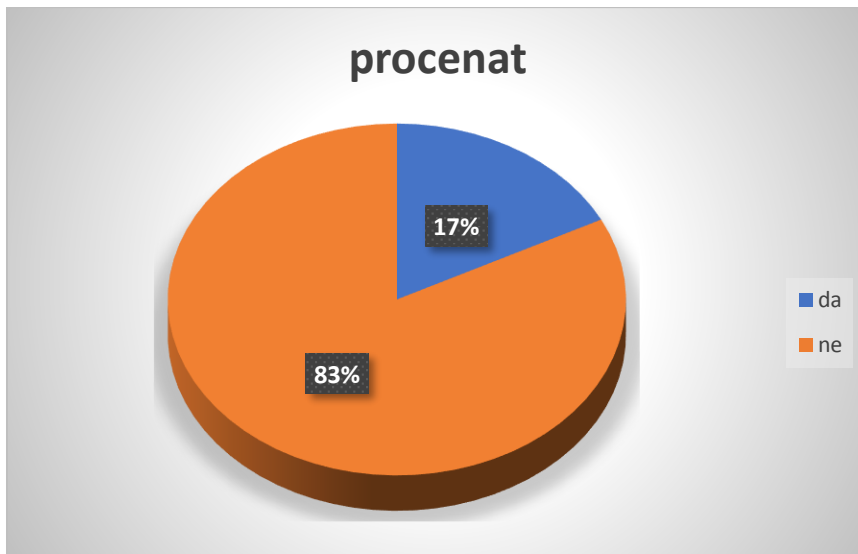
Nadalje, kada su u pitanju pojedinačno općine/grad imamo slijedeću sliku:



Grafikon 31. Budućnost mladih po općinama

SEKSUALNI ODNOSI

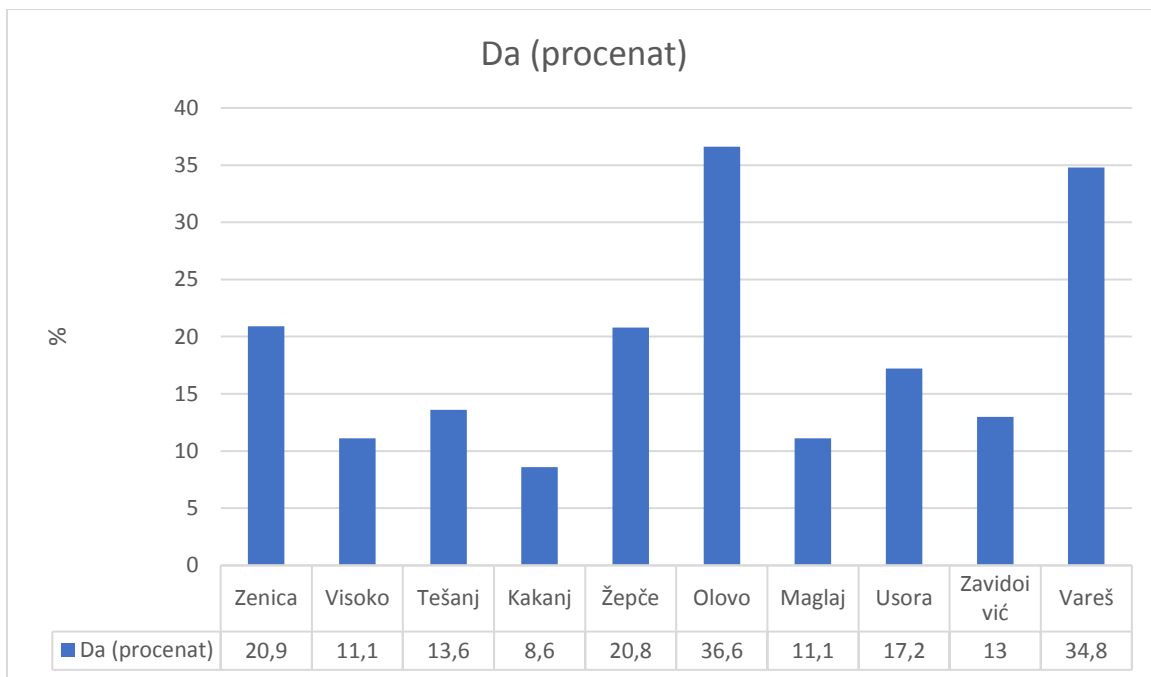
Seksualne odnose je imalo 17,5% ili 122 učenika, a nije imalo 82,5% ili 575 učenika.



Grafikon 32. Seksualni odnosi kod učenika

Pri tome je 15,4% učenika koristilo zaštitu.

Po općinama u seksualne odnose stupaju u slijedećim procentima:



Grafikon 33. Seksualni odnosi kod učenika po općinama

Ispitali smo i povezanost ranih seksualnih odnosa i upotrebe supstanci.

Učenici koji su imali seksualne odnose u našem uzorku više upotrebljavaju duhan, tj. iz grupe učenika koji su imali seksualne odnose njih 45% i puši, dok iz grupe učenika koji nisu imali

seksualne odnose 16,3% puši. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=695) = 46,935$, $p=.0,000$, $fi=0,265$. Utjecaj je mali.

			da li ste imali seksualne kontakte	
			da	ne
Duhan	da	Count	54	94
		da li ste imali seksualne kontakte	45.0%	16.3%
		% of Total	7.8%	13.5%
	ne	Count	66	481
		da li ste imali seksualne kontakte	55.0%	83.7%
		% of Total	9.5%	69.2%

Tabela 88. Povezanost ranih seksualnih odnosa i upotreba supstanci

Slični rezultati su i kod upotrebe alkohola. Tako je 60,5% učenika koji koriste alkohol iz grupe učenika koji su imali seksualne odnose, a 22,3% iz grupe učenika koji nisu imali seksualne odnose. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $c^2(1, n=692) = 68,004$, $p=.0,000$, $fi=0,318$. Utjecaj je srednji.

			da li ste imali seksualne kontakte	
			Da	ne
Alkohol	da	Count	72	128
		da li ste imali seksualne kontakte	60.5%	22.3%
		% of Total	10.4%	18.5%
	ne	Count	47	445
		da li ste imali seksualne kontakte	39.5%	77.7%
		% of Total	6.8%	64.3%

Tabela 88. Povezanost seksualnih odnosa, upotrebe alkohola sa grupom učenika koji nisu imali seksualne odnose

I kod upotrebe marihuane nalazimo statističku značajnost. Tako je 23,3% učenika koji koriste marihuanu iz grupe učenika koji su imali seksualne odnose, a 3,1% iz grupe učenika koji nisu imali seksualne odnose. Razlika je statistički značajna na nivou od 1%: $\chi^2(1, n=693) = 62,060, p=0,000, \phi=0,307$. Utjecaj je srednji.

		da li ste imali seksualne kontakte		
		da	ne	
Marihuana	da	Count	28	18
		da li ste imali seksualne kontakte	23.3%	3.1%
		% of Total	4.0%	2.6%
	ne	Count	92	555
		da li ste imali seksualne kontakte	76.7%	96.9%
		% of Total	13.3%	80.1%

Tabela 89. Povezanost seksualnih odnosa i marihuane

A rezultati kod upotrebe drugih droga su predstavljeni u narednoj tabeli iz koje uočavamo da je 10,1% učenika koji koriste neke droge iz grupe učenika koji su imali seksualne odnose a 2,4% ih je u grupi koji nisu imali seksualne odnose. Hi kvadrat nije izračunat zbog malog broja frekvencija u jednoj ćeliji.

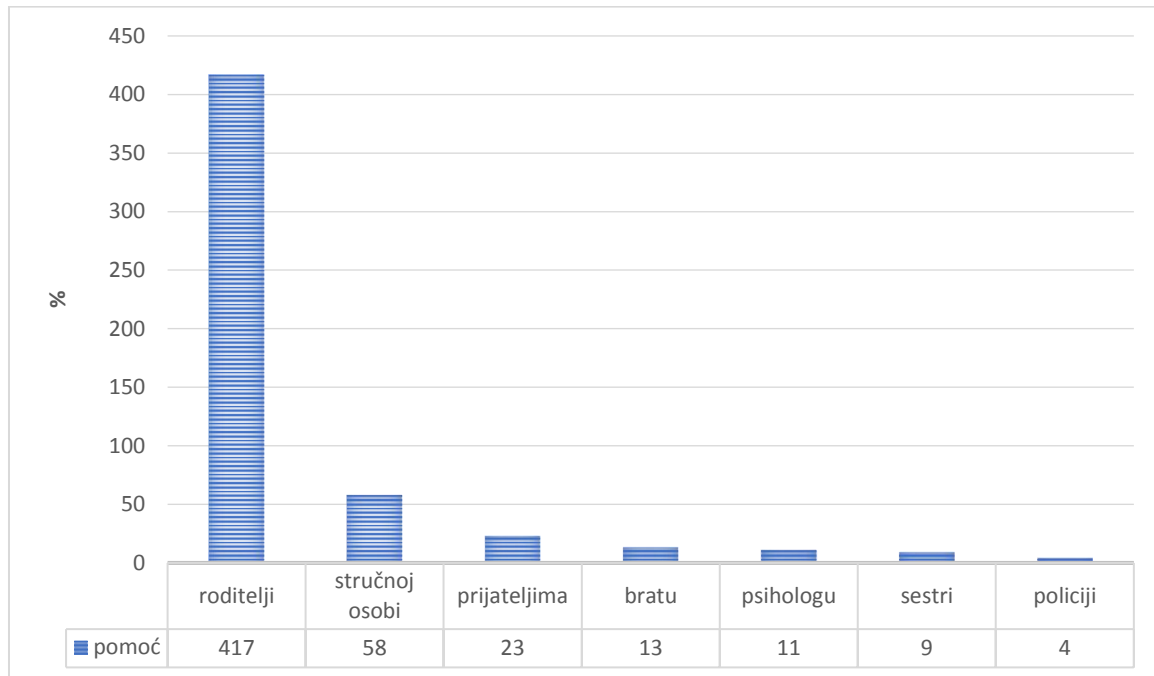
		da li ste imali seksualne kontakte		
		da	ne	
Neke droge	da	Count	12	14
		da li ste imali seksualne kontakte	10.1%	2.4%
		% of Total	1.7%	2.0%
	ne	Count	107	558
		da li ste imali seksualne kontakte	89.9%	97.6%
		% of Total	15.5%	80.8%

Tabela 90. Povezanost seksualnih odnosa i upotrebe nekih drugih droga

OSOBE OD POVJERENJA

Također smo pitali kome bi se obratili za pomoć ako bi imali problema sa alkoholom, drogom ili cigaretama. Pitanje smo ostavili otvorenim kako ne bismo utjecali na odgovore učenika.

Dobili smo slijedeće odgovore:



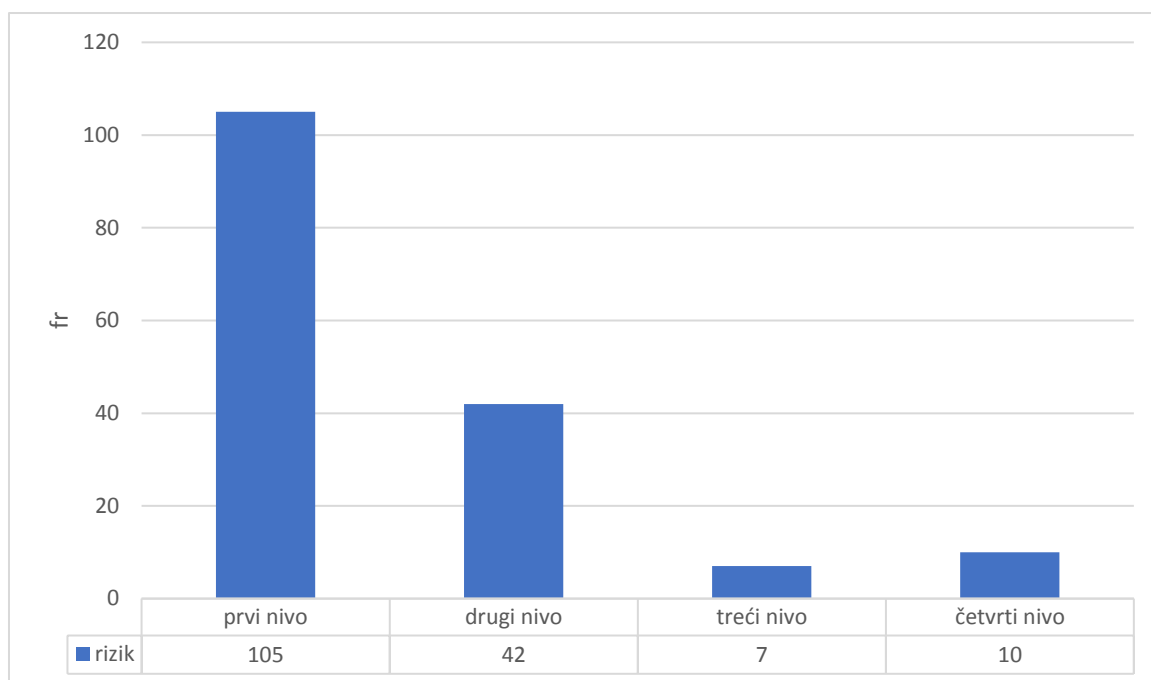
Grafikon 34. Kome bi se obratili za pomoć ako bi imali problem sa alkoholom, drogom ili cigaretama

Rezultati upućuju na pozitivno povjerenje učenika prema roditeljima.

Rezultati na skali AUDIT

Ukupno je 164 učenika popunilo skalu AUDIT. Da podsjetimo 196 učenika je potvrdilo da pije alkohol ponekad, a 9 da pije svakodnevno.

Na skali AUDIT je moguće dobiti odgovore od 0 do 40. Na našem uzorku imali smo najmanji rezultat 0 i najveći 40. Prosječna vrijednost je 7. Na osnovu dobijenih podataka učenici se mogu podijeliti u četiri grupe u odnosu na rizik:



Grafikon 35. Rizik

Prvi nivo je prema WHO od 0 do 7. za ovaj nivo se preporučuje organizacija edukacija o alkoholu i njegovim posljedicama. Rezultat od 8 i više indicira škodljivo pijenje, pri čemu je od 8 do 15 srednje izražen problem, od 16 do 19 visok nivo problema sa alkoholom a od 20 i više govorimo i alkoholnoj ovisnosti.

Dakle, na našem uzorku imamo 105 odnosno 64% učenika koji trebaju edukaciju u vezi sa upotrebom alkohola. S druge strane, 59 odnosno 36% učenika ima indicije škodljivog pijenja od čega je 10 koji već mogu imati dijagnozu ovisnosti. Na drugom ili medijalnom nivou WHO preporučuje savjetovanje a u našem uzorku takvih je 42 učenika. Na trećem, visokom nivou je savjetovanje uz kontinuirani monitoring i 7 učenika ima takve preporuke, a na četvrtom nivou je potrebno upućivanje ka specijalističkoj ustanovi za što je 10 učenika ispunilo uslove.

Ispitali smo da li postoji razlika između muških i ženskih ispitanika u odnosu na upotrebu alkohola i nismo našli statistički značajnu razliku ($t=1,385$; $df= 162$, $p=,168$). Ipak kada analiziramo aritmetičku sredinu i standardnu devijaciju nalazimo da su rezultati nešto viši kod muških učenika što je vidljivo iz naredne tabele.

	Spol	N	Mean	Std. Deviation
AUDIT	Muški	115	7.42	7.249
	Ženski	49	5.82	5.484

Tabela 91. Razlika između muških i ženskih ispitanika u odnosu na upotrebu alkohola

Kada je u pitanju varijabla selo-grad nismo našli razlike ($t=1,478$; $df= 161$, $p=,141$). Ako pogledamo u narednoj tabeli vidimo da su prosječni rezultati viši kod učenika sa sela.

	mjesto stanovanja	N	Mean	Std. Deviation
AUDIT	selo	68	7.90	7.283
	grad	95	6.31	6.393

Tabela 92. Razlika između varijabli selo-grad

Interesovalo nas je i da li se učenici razlikuju u odnosu na status roditelja te smo uzorak podijelili na učenike čiji roditelji žive zajedno i koji su razvedeni. U odnosu na upotrebu alkohola nemamo statistički značajne razlike ($t=-0,298$; $df= 159$, $p=,766$). Kod učenika čiji su roditelji zajedno aritmetička sredina je 6,84 a SD je 6,559, dok je kod učenika čiji su roditelji razvedeni M je 7,38 uz SD 8,717. Dakle djeca razvedenih roditelja imaju nešto više rezultate na ADUIT-u. Podatke je potrebno uzeti sa rezervom jer je mali broj učenika iz grupe učenika razvedenih roditelja (16).

	vaši roditelji	N	Mean	Std. Deviation
AUDIT	žive zajedno	145	6.84	6.559
	razvedeni su	16	7.38	8.717

Tabela 93. Razlika u odnosu na status roditelja i onih koji žive zajedno i koji su razvedeni

Također smo uporedili učenike u odnosu na upotrebu duhana te smo dobili slijedeće rezultate: aritmetička sredina rezultata na skali AUDIT je kod učenika koji upotrebljavaju duhan i droge 7,83 uz SD 7,252, a kod učenika koji ne koriste duhan $M=5,47$ i $SD=5,684$ (tabela,). Razlika između ove dvije grupe je statistički značajna na nivou od 5%. dakle učenici koji istovremeno puše i koriste droge postižu veće skorove na skali upotrebe alkohola ($t=2,242$; $df= 160$, $p=,026$).

	duhan	N	Mean	Std. Deviation
AUDIT	da	92	7.83	7.252
	ne	70	5.47	5.684

Tabela 94. Razlika između učenika koji upotrebljavaju duhan, droge i učenici koji ne koriste duhan

Naredna obrada je vezana za zajedničku upotrebu alkohola i droga. Učenici koji koriste droge i alkohol imaju više rezultate na skali ovisnosti o alkoholu i to na nivou od 5% ($t=2,275$; $df= 160$, $p=,036$). Dakle ako učenici koriste i alkohol i droge imati će veće rezultate na skali ovisnosti o alkoholu, dok je obrnuto gledamo li ovisnost o drogama, tj. rezultati na skali ovisnosti će biti manji kod učenika koji koriste i droge i alkohol nego kod učenika koji koriste samo droge, bez alkohola.

	Droge	N	Mean	Std. Deviation
ukupno AUDIT	da	17	12.94	12.280
	ne	145	6.09	5.341

Tabela 95. Zajednička upotreba alkohola i droga

Kada posmatramo upotrebu marihuane i ovisnosti o alkoholu dobijamo veće srednje vrijednosti kod učenika koji koriste obje supstance ali razlika nije statistički značajna iako je signifikantnost blizu značajnosti ($t=1,898$; $df= 161$, $p=,063$). U narednoj tabeli vidimo da su aritmetičke sredine uočljivo različite, no na t testu ove dvije grupe pokazuju razliku u testu homogenosti.

	Marihuana	N	Mean	Std. Deviation
ukupno AUDIT	da	42	9.12	9.676
	ne	121	6.14	5.308

Tabela 96. Upotreba marihuane i ovisnosti o alkoholu

Interesovalo nas je i da li procjena religioznosti porodice utječe na visinu rezultata na skali ovisnosti o alkoholu. Nismo našli statistički značajnu razliku između učenika koji svoju porodicu procjenjuju religioznom od onih koji je procjenjuju ne-religioznom. Dakle, na visinu ovisnosti o alkoholu ne utječe religioznost porodice iako u narednoj tabeli primjećujemo da su rezultati na skali nešto viši kod učenika sa ne-religioznom porodicom ($t= -,308$; $df= 159$, $p=,758$).

	da li je vaša porodica religiozna	N	Mean	Std. Deviation
ukupno AUDIT	da	124	6.77	6.939
	ne	37	7.16	5.933

Tabela 97. Procjena religioznosti porodice na visinu rezultata ovisnosti o alkoholu

Isto je i sa samoprocjenom religioznosti. Nema statistički značajne razlike ($t = ,938$; $df = 158$, $p = ,350$), s tim da je u ovom slučaju rezultat nešto viši kod učenika koji sebe procjenjuju religioznim.

	Da li ste religiozni	N	Mean	Std. Deviation
ukupno AUDIT	da	102	7.25	6.784
	ne	58	6.21	6.627

Tabela 98. Samoprocjena religioznosti

Također nas je interesovalo da li obrazovanje majke utječe na visinu ovisnosti od alkohola mjerenu AUDITom. Ovaj zadatak smo provjerili jednofaktorskom analizom varijance. Obrazovanje je podjeljeno naknadno u tri kategorije: nisko, srednje i visoko. Nisko je uključilo osnovnu školu i roditelje bez obrazovanja. Srednje je obuhvatilo srednju školu. Visoko je uključilo fakultet, magisterij i doktorat.

Deskriptivni podaci su predstavljeni u narednoj tabeli:

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
Nisko	37	6.24	6.383	0	24
Srednje	80	7.56	6.539	0	40
visoko	47	6.43	7.540	0	36
Total	164	6.94	6.793	0	40

Tabela 99. Obrazovanje majke na visinu ovisnosti od alkohola

Rezultati negiraju statističku značajnost: $F(2, 161) = 0,663$, $p = ,517$. Obrazovanje majke ne diferencira nivo ovisnosti o alkoholu. Identična je situacija i sa utjecajem obrazovanja oca ($F(2,160) = ,798$, $p = ,452$):

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
nisko	15	8.40	5.539	0	19
srednje	87	7.25	7.309	0	40
visoko	61	6.20	6.335	0	36
Total	163	6.96	6.807	0	40

Tabela 100. Obrazovanje oca na visinu ovisnosti od alkohola

Dakle, obrazovanje majke i oca nema značaja na nivo ovisnosti o alkoholu.

Rezultati na skali DUDIT

Na skali upotrebe droga odgovor je dalo 62 učenika. Na pitanje da li koriste marihuanu potvrdno je odgovorilo 46 učenika, a za druge droge 26 učenika. Autori su na uzorku od 1500 a u općoj populaciji dobili rezultat od 6 i više kod muških i 2 i više kod ženskih ispitanika kao vjerovatan za postojanje problema u vezi sa upotrebom droga. U ovom istraživanju ćemo pratiti tu donju granicu. U našem uzorku imamo slijedeću strukturu:

Rezultat	1	2	3	4	5	6 i više
Muški	11	3	4	3	0	10

Tabela 101. Muška populacija u vezi sa upotrebom droga

Ako koristimo ovu granicu onda za 10 učenika možemo reći da imaju izražen problem sa drogom.

Rezultat	1	2 i više
Ženski	8	8

Tabela 102. Ženska populacija u vezi sa upotrebom droga

Iz tabele uočavamo da je 8 ženskih ispitanika koji imaju izražen problem sa drogom.

Dakle, kod 18 učenika govorimo o izraženom problemu i to je u ukupnom uzorku 1,2% učenika.

Ispitali smo da li postoji razlika između muških i ženskih ispitanika u odnosu na upotrebu droga i nismo našli razlike ($t=,475$; $df= 60$, $p=,637$) a iz naredne tabele uočavamo da je rezultate nešto viši kod muških ispitanika.

	spol	N	Mean	Std. Deviation
DUDIT	muški	43	4.02	6.092
	ženski	19	3.26	5.097

Tabela 103. Razlika između muških i ženskih ispitanika u odnosu na upotrebu droga

Na varijabli selo-grad nalazimo razliku na nivou od 5% i to u korist učenika iz grada. Tako je kod učenika iz grada aritmetička sredina na DUDIT-u 5,52 uz standardnu devijaciju 6,547, a kod učenika sa sela $M=2,13$ i $SD=4,392$ ($t=-2,362$; $df= 59$, $p=,021$). Dakle, učenici iz grada imaju više rezultate na skali upotrebe droga.

	mjesto stanovanja	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	selo	30	2.13	4.392
	grad	31	5.52	6.547

Tabela 104. Razlika na varijabli selo-rad i upotrebe droga

Uporedili smo učenike čiji su roditelji zajedno i učenike čiji su roditelji razvedeni i dobili smo podatak da učenici čiji su roditelji razvedeni značajno niže koriste droge. Razlika je na nivou od 5 % ($t=-2,558$; $df= 44$, $p=,014$). Aritmetička sredina kod učenika čiji roditelji žive zajedno na DUDIT je 4,25 uz SD 6,177, dok je kod učenika čiji su roditelji razvedeni aritmetička sredina 1,63 uz SD 1,598. I ove rezultate je potrebno uzeti sa visokom dozom kritičnosti zbog malog broja učenika u grupi razvedenih roditelja (8).

	vaši roditelji	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	žive zajedno	52	4.25	6.177
	razvedeni su	8	1.63	1.598

Tabela 105. Razlika ispitanika čiji su roditelji zajedno i razvedeni

Kod učenika koji puše i koriste droge nalazimo veću aritmetičku sredinu na DUDIT-u u odnosu na nepušače korisnike droga (M kod prvih je 4,13, a kod drugih 3,39; SD kod prvih je 5,338 a kod drugih 6,597). Ipak razlika nije statistički značajna na t-testu ($t=,480$; $df= 59$, $p=,633$). Rezultat je uvjetovan malim brojem analiziranih slučajeva te je moguće da bismo na većem uzorku dobili statistički značajnu razliku.

	Duhan	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	da	38	4.13	5.338
	ne	23	3.39	6.597

Tabela 106. Razlika kod učenika koji puše i koriste droge u odnosu na nepušače korisnike droga

Drugi obrazac nalazimo poredeći učenike koji koriste alkohol i droge zajedno i one koji koriste samo droge. U ovom slučaju veća aritmetička sredina je kod učenika koji nisu koristili alkohol uz upotrebu droge (M=4,21; SD=6,518) nego kod učenika koji koriste obje supstance (M=3,67; SD=5,609). Ipak razlika nije statistički značajna na t-testu ($t=-,310$; $df= 60$, $p=,758$). U ovom slučaju kao da se dejstvom alkohola smanjuje ukupna ovisnost o drogama. Pogledamo li rezultate na skali ovisnosti o alkoholu uočavamo da se zajednička upotreba

alkohola i droga pokazuje na višim vrijednostima ovisnosti o alkoholu. To bi značilo da ako imamo zajedničku upotrebu alkohola i droga onda se više razvija ovisnosti o alkoholu.

	Alkohol	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	da	48	3.67	5.609
	ne	14	4.21	6.518

Tabela 107. Učenici koji koriste alkohol i droge zajedno/ oni koji koriste samo droge

Ako posmatramo upotrebu nekih drugih droga u odnosu na upotrebu marihuane uočavamo razlike. Naime učenici koji koriste marihuanu imaju statistički značajno više rezultate na skali DUDIT od učenika koji ne koriste marihuanu već neke druge droge. Tako je aritmetička sredina kod učenika koji koriste marihuanu 6,46 naspram 1,91 kod učenika koji ne koriste marihuanu već neke druge droge. Razlika između grupa je na nivou od 1% ($t=3,075$; $df= 59$, $p=,004$).

	Marihuana	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	da	26	6.46	6.550
	ne	35	1.91	4.334

Tabela 108. Statistički značajna razlika među učenicima koji koriste marihuanu i onih koji ne koriste

Interesovalo nas je i da li procjena religioznosti porodice utječe na visinu rezultata na skali ovisnosti. Nismo našli statistički značajnu razliku između učenika koji svoju porodicu procjenjuju religioznom od onih koji je procjenjuju ne-religioznom. Dakle, na visinu ovisnosti o drogama ne utječe religioznost porodice iako u narednoj tabeli primjećujemo da su rezultati na skali nešto viši kod učenika sa ne-religioznom porodicom ($t=-,886$; $df= 59$, $p=,390$). Ponovo podsjećamo na učinak malog broja slučajeva u obradi spss-om.

	da li je vaša porodica religiozna	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	da	48	3.23	4.965
	ne	13	5.31	8.056

Tabela 109. Nema statistički značajne razlike od učenika koji smatraju porodicu religioznom i onih koji smatraju ne-religioznim

Identično je i sa samoprocjenom ovisnosti, tj. nema statistički značajne razlike između učenika koji se procjenjuju religioznim i onih koji se tako ne procjenjuju ($t=-1,084$; $df= 59$, $p=,283$), a više skorove na skali nalazimo kod učenika koji se ne procjenjuju religioznim:

	Da li ste religiozni	N	Mean	Std. Deviation
ukupno DUDIT	da	38	3.05	5.492
	ne	23	4.70	6.131

Tabela 110. Samoprocjena ovisnosti kod ispitanika

Također nas je interesovalo da li obrazovanje majke utječe na visinu ovisnosti od droga mjerenu DUDITom. Ovaj zadatak smo provjerili jednofaktorskom analizom varijance. Obrazovanje je podjeljeno naknadno u tri kategorije: nisko, srednje i visoko. Nisko je uključilo osnovnu školu i roditelje bez obrazovanja. Srednje je obuhvatilo srednju školu. Visoko je uključilo fakultet, magisterij i doktorat.

Deskriptivni podaci su predstavljeni u narednoj tabeli:

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
nisko	19	1.53	2.590	0	11
srednje	30	4.90	6.774	0	23
visoko	13	4.54	6.064	1	22
Total	62	3.79	5.775	0	23

Tabela 111. DUDIT- obrazovanje majke na visinu ovisnosti od droga

Rezultati negiraju statističku značajnost: $F(2, 59) = 2,207$, $p=,119$. Obrazovanje majke ne diferencira nivo ovisnosti o drogama.

Identična je situacija i u odnosu na obrazovanje oca ($F(2,59) = ,877$, $p=,422$):

	N	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
nisko	8	1.38	1.506	0	4
srednje	33	4.39	7.250	0	23
visoko	21	3.76	3.727	0	13
Total	62	3.79	5.775	0	23

Tabela 112. DUDIT- obrazovanje oca na visinu ovisnosti od droga

Dakle, obrazovanje majke i oca nema značaja na nivo ovisnosti o drogama.

Zaključna razmatranja

Na osnovu dobijenih podataka i urađenih statističkih analiza možemo formirati slijedeće zaključke:

1. Dostupnost supstanci je iznimno važan faktor za regrutaciju novih korisnika. Velika je dostupnost supstanci, a ukoliko bi to želeli,
 - a) 65,1% učenika drugih razreda bi mogli lako do cigareta,
 - b) 58,5% bi moglo lako do alkohola,
 - c) 20,3% bi moglo lako do marihuane, i
 - d) 13,9% bi moglo lako do nekih droga.
2. Svaki peti učenik je eksperimentisao sa upotrebom duhana, dok približno svaki deseti učenik puši svakodnevno,
3. Dvadeset i devet od sto učenika povremeno ili stalno pije alkohol,
4. Marihuanu koristi sedam od sto učenika, od čega blizu dva svakodnevno,
5. Neke droge koristi četiri od sto učenika,
6. Kada učenici imaju prijatelje koji konzumiraju supstance onda to može biti snažan rizični faktor da učenici i sami probaju supstancu. Mehanizmi djelovanja u ovom slučaju mogu biti modeliranje, tihi pritisak grupe, želja da se bude prihvaćen, znatiželja, itd. Pri procjeni upotrebe supstanci od strane prijatelja, učenici kažu da:
 - a) Samo je 8,8% učenika a da su im u društvu svi prijatelji apstinenti od duhana. To znači da 91,2% učenika ima prijatelje koji koriste duhan.
 - b) U odnosu na alkohol 15,8% ih je sa prijateljima apstinentima od alkohola,
 - c) 32,2% učenika ima prijatelje koji koriste marihuanu,
 - d) 19,5% učenika ima prijatelje koji koriste neke druge droge.
7. Visok je procenat pušača unutar porodica učenika:
 - a) U 41% porodica majke puše,
 - b) U 55,3% porodca očevi puše,
 - c) U 26,3% porodica puše braća/sestre, a 12% svakodnevno.
8. Kada je u pitanju upotreba alkohola u porodicama imamo slijedeće podatke:
 - a) U 6,6% porodica majke piju alkohol,
 - b) Očevi piju u 33,7% slučajeva,
 - c) Braća/sestre u 19,6% porodica dok 1,3% svakodnevno.
9. Upotreba marihuane u porodici se odnosi na braću/sestre i iznosi 5% od čega 2,8% svakodnevno,
10. Upotreba drugih droga kod braće/sestrra je procijenjena na 4,1% od čega 2,8% svakodnevno,
11. Društvo u kojem provodimo vrijeme na mnogo različitih načina utječe na nas. Boravak u društvu koje koristi supstance je ozbiljan faktor rizika. Učenici borave u društvu u kojem se konzumiraju supstance su slijedećim procentima:
 - a) Cigarete: 84,1% učenika,
 - b) Alkohol: 67,3%,
 - c) Marihuana: 24,1%, i
 - d) Neke droge: 8,7%.
12. Muškarci statistički na nivou od 5% više koriste duhan od žena (omjer u uzorku muških je 24,3% koji puše, a kod žena je 17,9% koje puše),
13. Muškarci statistički više koriste i alkohol i to na nivou od 1% (omjer u uzorku muških je 39,4% koji piju, a kod žena 18%),

14. I po pitanju marihuane imamo veću i statistički značajnu upotrebu od strane muških ispitanika i to na nivou od 1%. u uzorku muških njih 9,7% upotrebljava marihuanu dok je u uzorku ženskih ispitanika taj omjer 3,1%,
15. Muškarci statistički značajno više koriste i druge droge i to na nivou od 1% (kod muških je omjer 5,8% eksperimentatora a kod ženskih 1,4%),
16. Statistički više puše učenici iz grada i to na nivou od 5% (omjer učenika koji puše u uzorku iz grada je 24,8% a u uzorku sa sela je 18,2%),
17. Pripradnost gradu ili selu ne utječe statistički značajno na upotrebu alkohola iako je nešto više učenika koji piju alkohol u gradu (iz uzorka sela omjer onih koji piju je 26,1%, a u gradu 32,7%),
18. Statistički veću upotrebu marihuane imamo kod učenika iz grada i to na nivou od 1%. tako u uzorku iz grada imamo 10,2% učenika koji koriste marihuanu, dok je taj procenat u uzorku sa sela 3,6%,
19. Na deskriptivnom nivou i kod drugih droga uočavamo veću upotrebu kod učenika iz grada ali nema statističke značajnosti (u uzorku sela 2,8% je eksperimentatora a u uzorku grada
20. Obrazovanje majke i oca nema statistički značajnog utjecaja na upotrebu duhana,
21. Obrazovanje majke utječe na upotrebu alkohola pa proporciju veće upotrebe alkohola nalazimo kod majki višeg obrazovnog statusa (u uzorku nižeg obrazovnog statusa majke 25% učenika pije, kod srednjeg obrazovnog statusa je takvih 27,8% a visokog 39,3%),
22. Obrazovanje majke ima utjecaja na upotrebu marihuane i to na nivou od 1%: u grupi učenika čije su majke niskog obrazovnog statusa 2,8% je eksperimentatora, u grupi srednjeg obrazovanja 4,9% dok je u grupi visokog obrazovnog statusa 17,9%,
23. Obrazovanje majke nema statistički značajan utjecaj na upotrebu drugih droga,
24. Obrazovanje oca nema statističkog utjecaja na upotrebu alkohola,
25. Obrazovanje oca nema statističkog utjecaja na upotrebu marihuane,
26. Obrazovanje oca ima statističkog utjecaja i to na nivou od 1% (kod niskog obrazovnog statusa 11,6% je eksperimentatora, 3,3% kod srednjeg i 1,8% kod visokog),
27. Religioznost porodice a po procjeni učenika nema statistički značajnog utjecaja na upotrebu duhana,
28. Dok samoprocjena vlastite religioznosti pokazuje statističku značajnost na nivou od 1% (u uzorku religioznih učenika 17,2% puše, dok je u uzorku ne-religioznih 41% onih koji puše),
29. Religioznost porodice statistički značajno utječe na upotrebu alkohola i to na nivou od 1% (u uzorku religioznih porodica svaki četvrti učenik koristi alkohol, dok je u uzorku ne-religioznih svaki drugi učenik eksperimentator),
30. I vlastita religioznost statistički značajno utječe na upotrebu alkohola i to na nivou od 1% (u grupi religioznih 23,1% je eksperimentatora dok je u grupi ne-religioznih 55,2%),
31. Religioznost porodice ima statistički utjecaj na upotrebu marihuane i to na nivou od 1%: u grupi religioznih porodica 5,5% je korisnika marihuane, a u grupi ne-religioznih 13,8%,
32. Utjecaj nalazimo i kod vlastite religioznosti učenika i to na nivou od 1%: u grupi religioznih 4,2% je eksperimentatora dok je u grupi ne-religioznih 18,1%,
33. Religioznost porodice nema utjecaja na upotrebu drugih droga, kao i vlastita religioznost
34. Upotreba duhana kod majki statistički značajno utječe na pušenje kod djece i to na nivou od 1% (u uzorku učenika čije mame puše nalazimo 28,15 učenika koji puše, dok je omjer učenika koji puše kod majki koje ne koriste duhan 16,9%).
35. I očevo pušenje pokazuje statistički značajan utjecaj na nivou od 1% (25,7% je učenika koji puše iz uzorka u kojima očevi puše, dok je 16% učenika koji puše iz uzorka u kojem otac ne puši),
36. Upotreba duhana kod majki utječe i na upotrebu alkohola i to na nivou od 1%,

37. Upotreba duhana kod majki nema utjecaja na upotrebu marihuane, kao ni pušenje kod oca,
38. Također upotreba duhana kod majki nema utjecaja na upotrebu drugih droga, kao ni pušenje kod oca,
39. S druge strane nemamo statistički značajni utjecaj očevog alkoholizma iako procentualno više piju učenici iz porodica gdje očevi puše,
40. U porodicama gdje majke i očevi koriste alkohol imamo i veću upotrebu duhana. Utjecaj kod majki je na nivou od 5% a očeva na nivou od 1%,
41. Postoji utjecaj pijenja kod mama na pijenje kod djece i to na nivou od 1%, a, isto tako, i kod očevog pijenja,
42. Pijenje alkohola ima utjecaja i na upotrebu marihuane i razlika je statistički značajna na nivou od 1%: u uzorku gdje mame piju 17,8% je učenika koji koriste marihuanu, a u uzorku gdje mame ne piju taj je procenat 5,8%,
43. I očeva upotreba alkohola utječe na upotrebu marihuane kod učenika i to na nivou od 5%,
44. Ne postoji statistička značajnost upotrebe alkohola od strane majke na učeničku upotrebu drugih droga, kao ni od strane očevog pijenja,
45. Materijalni status porodice nema statistički značajnog utjecaja na upotrebu duhana,
46. Također nema statistički značajnog utjecaja ni na upotrebu alkohola,
47. Također nema utjecaja niti na upotrebu marihuane,
48. Kao ni na upotrebu drugih droga,
49. Na upotrebu duhana utječe i upotreba supstanci od strane braće/sestara:
 - a) Duhana na nivou od 1%,
 - b) Alkohola na nivou od 1%,
 - c) Marihuane na nivou od 1%, i
 - d) Drugih droga (uočavamo razliku deskriptivno ali je nismo mogli potvrditi statistički. Vjerovatno zbog manjeg broja frekvencija),
50. I na upotrebu alkohola utječe upotreba kod braće/sestara:
 - a) Duhana na nivou od 1%,
 - b) Alkohola na nivou od 1%,
 - c) Marihuane na nivou od 5%, dok
 - d) Nema razlika kod upotrebe drugih droga.
51. Na upotrebu marihuane utječe upotreba supstanci kod braće/sestara:
 - a) Marihuane na nivou od 1%,
 - b) Drugih droga na nivou od 1%,
 - c) Upotreba duhana i alkohola nema statistički značajnog utjecaja.
52. Utjecaj upotreba supstanci kod braće/sestara nalazimo i kod upotrebe drugih droga kod učenika:
 - a) Upotrebe drugih droga na nivou od 1%,
 - b) Upotrebe marihuane na nivou od 1%,
 - c) Upotreba duhana i alkohola nema utjecaja.
53. Postoji statistički značaj utjecaj informisanja roditelja od strane učenika o njihovom kretanju i društvu i upotrebe duhana i to na nivou od 1%. Tako je omjer učenika koji puše iz uzorka u kojem roditelji ne znaju gdje se nalaze 48% a 20,45 iz uzorka gdje roditelji znaju njihovo kretanje.
54. Informisanje roditelja utječe i na upotrebu alkohola i to na nivou od 1%. omjer učenika koji piju u uporicama koje znaju gdje su im djeca je 27,5% a tamo gdje ne znaju omjer je 58,3%.

55. Informisanje roditelja utječe i na upotrebu marihuane i to na nivou od 1%: u uzorku informisanih roditelja 5,7% je eksperimentatora marihuane, a 28% u u uzorku gdje porodice ne znaju gdje su im djeca kada izlaze napolje,
56. Kada je u pitanju zajednička upotreba supstanci nalazimo slijedeće rezultate:
- 14,1% učenika koristi istovremeno i duhan i alkohol,
 - Duhan i marihuanu u 4,8% slučajeva,
 - Duhan i druge droge u 1,8%,
 - Alkohol i marihuna u 5,2%,
 - Akohol i drugi droga u 2%,
 - Marihuane i drugih droga u 2,3%
57. Saberemo li broj učenika koji koriste marihuanu i druge droge dobijamo podatak da je 7,8% učenika koji eksperimentišu sa nekim ilegalnim supstancama.
58. Postoji korelacija između ovisnosti o alkoiholu i ovisnosti o drogama na nivou od 1% i to pozitivnog predznaka ($r=0,474$, $p=,000$, $N=62$),
59. Boravak u grupama u kojima se koriste supstance ima utjecaja na međusobno eksperimentisanje sa supstancama:
- Učenici koji su bili u društvu u kojem se puši duhan statistički značajno više eksperimentišu i sa alkoholom i to na nivou od 1%,
 - Učenici koji su bli u društvu koje puši duhan više, ali ne istatistički, koriste marihuanu i to 6,9% nasuprot 4,5% onih koji nisu bili u takvom društvu,
 - Kod upotrebe drugih droga nema razlike,
 - Utjecaj postoji i kod učenika koji su bili u društvu koje pije na upotrebu duhana i to na nivou od 1%,
 - Prisustvo društvu u kojem se pije utječe i na upotrebu marihuna na nivou od 5%, dok
 - Nema utjecaja na upotrebu drugih droga,
 - Učenici koji su prisustvovali društvu koje troši marihuanu statstički značajno više koriste alkohol, duhan i druge droge od učenika koji nisu prisustovali takvim društvima,
 - Isti obrazac nalazimo i kodu učenika koji su prisustvovali društvu koje koristi neke droge a na upotrebu marihuane, alkohola i cigareta,
60. U uzorku učenika 98% ih koristi internet, pri čemu je važno pomenuti da 12,2% učenika koristi internet deset i više sati,
61. Svaki peti učenik igra neku igru na sreću, a najviše igraju tombole, kladionice i tikete,
62. Kada procjenjuju prijatelje učenici daju podatak da 82 od 100 prijatelja igra igru na sreću,
63. Religioznost porodice ima utjecaj na igre na sreću na nivou od 5%, kao i religioznost učenka na nivou od 1%: igre na sreću više igraju iz grupe ne-religioznih. Ipak je procenat učenika koji igraju igre na sreću iz religioznih porodica (18,5%) i koji se izjašnjavaju religioznim (16,9%) vjerovatno zabrinjavajuće veliki,
64. Polovina ispitanika je dobila maksimalni iznos do 70KM, a najveći dnevni iznos je u 50% slučajeva 5 KM,
65. Učenici pozitivno procjenjuju odnos sa majkom (91,2%), ocem (85,6%) i prijateljima (82,6%),
66. Većina učenika informiše roditelje gdje su tokom izlazaka napolju (tek 26 učenika kaže da obično ne znaju, a da povremeno znaju 128),
67. O povjerenju sa roditeljima govori i podatak da bi u slučaju potrebe za pomoći u vezi sa supstancama prvo tražili pomoć od roditelja, pa onda od stručne osobe, prijatelja, itd.,
68. Budućnost procjenjuju lošom u 66,4% slučajeva, da ne znaju odgovor u 27,2% a da je budućnost dobra tek 6,4% učenika tako procjenjuje,
69. Tek 8,8% mladih ne bi išlo u inostranstvo,
70. Seksualne odnose je imalo 17,5% učenika, pri čemu je 15,4% koristilo zaštitu,

71. Seksualni odnosi u toj dobi su povezani sa upotrebom duhana (na nivou od 1%), alkohola (na nivou od 1%), marihuane (na nivou od 1%) kao i sa upotrebom drugih droga (deskriptivnim poređenjem),
72. Od 164 učenika koji su popunili skalu ovisnosti o alkoholu 105 je u prvom nivou rizika, 42 u drugom, 7 u trećem i 10 na četvrtom nivou. Drugi, treći i četvrti su indicirani za škodljivo pijenje i zahtevaju tretman dok je kod prvog nivoa dovoljno provesti edukativne programe,
73. Ne postoji razlika u visini ovisnosti na skali AUDIT između muških i ženskih, iako su vrijednosti nešto više kod muških,
74. Razlike u visini ovisnosti o alkoholu nema niti u odnosu sela i grada, kao i bračnog statusa roditelja,
75. Pušenje kod učenika statistički značajno utječe na nivo ovisnosti o alkoholu, kao i upotreba droga, dok upotreba marihuane, iako ima više skorove na AUDIT, nije statistički značajna,
76. Religioznost nema utjecaja na visinu ovisnosti, kao i vlastita religioznost,
77. Obrazovni status majke ne utječe na visinu rezultata na AUDIT, kao i obrazovni status oca,
78. U uzorku učenika koji su koristili marihuanu 10 muških i 8 ženskih ima izražen problem sa drogom i zahtjeva tretman stručnjaka,
79. Nema razlike u odnosu spola i visine ovisnosti na skali DUDIT, dok nalazimo razliku na varijabli selo/grad ito na nivou od 5% u korist učenika iz grada tj. veće vrijednosti aritmetičke sredine su kod učenika iz grada,
80. Također smo dobili i podatak da veću ovisnosti o drogama imaju učenici čiji su roditelji zajedno ali podatke zbog malog broja ispitanika je potrebno uzeti samo kao orijentaciju za neko buduć istraživanje,
81. Upotreba duhana nema utjecaj na visinu rezultata na DUDIT, kao i upotreba alkohola, dok upotreba drugih droga povećava rezultate na DUDIT kod korisnika marihuane i razlika je statistički značajna na nivou od 1%,
82. Religioznost porodice nema utjecaja na nivo ovisnosti mjerene DUDIT-om, kao i religioznost učenika,
83. Obrazovanje majke i oca ne diferencira nivo ovisnosti mjerene DUDIT-om.

References

Alic, A., Ceric, H., & Habibovic, S. (2015). The Connections of Empathy and Life Styles among Bosnian Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 205, 457- 462.

Alić, A. (2013). *Struktura i dinamika obiteljske kulture*. Sarajevo: Dobra knjiga.

Aronson, E., Wilson, T.D., & Akert, R.M. (1998). *Social Psychology* (3rd ed.). New York: Longman.

Baron-Koen, S. (2015). *Psihologija zla*. Beograd: Clio.

Bezinović, P. (1990). Skala eksternalnosti (lokus kontrole). In: N. Anić (Eds.), *Praktikum iz kognitivne i bihevioralne terapije III* (pp. 155-157). Zagreb: Društvo psihologa Hrvatske.

Fritz, W., Mollenberg, A., & Chen, G.M. (2002). Measuring Intercultural Sensitivity in Different Cultural Contexts. *Intercultural Communication Studies*, 11(2), 165-176.

Hofstede, G.H. (2001). *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*. London: Sage Publications, Inc.

Hofstede, G.H. (2005). *Cultures and Organizations- Software of Mind*. New York: Mc Graw Hill.

Kottak, C.P., (2002). *Anthropology – The Exploration of Human Diversity*. Boston: McGraw Hill.

Pennington, D.C. (2004). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Rot, N. (2008). *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike.

Sue, D.W., Sue, D. (2008). *Counseling the Culturally Diverse*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Vulić-Prtorić, A. (2000). Somatizacija i kvaliteta obiteljskih interakcija kod djece i adolescenata. *Medica Jadertina*, 30 (1-2) 21-31.

Prilog 1.

U P I T N I K Z A J E D N O

Upitnik koji je pred Vama konstruisan je u svrhe istraživanja upotrebe duhana, alkohola, interneta i igara na sreću među učenicima srednjih škola. Od Vas se očekuje da pažljivo pročitate pitanja i da na svako odgovorite. Na pitanja ćete odgovarati zaokruživanjem slova ili unošenjem znaka „X“ pored tvrdnje koja se u najvećoj mjeri odnosi na Vas i upisivanjem odgovora na praznu liniju. Istraživanje je anonimno i nema potrebe da se potpisujete na upitnik.

Hvala na saradnji!

1. Spol: muški ženski 2. Godina rođenja: _____

3. Mjesto stanovanja: selo grad

4. Kojom ocjenom ste prošli na polugodištu? 1 2 3 4 5

5. Vaši roditelji: žive zajedno razvedeni su _____

6. Koji nivo obrazovanja ima Vaša majka:

- a) bez obrazovanja, b) osnovna škola, c) srednja škola, d) viša škola
e) fakultet, f) magisterij/ doktorat

7. Koji nivo obrazovanja ima Vaš otac:

- a) bez obrazovanja, b) osnovna škola, c) srednja škola, d) viša škola
e) fakultet, f) magisterij/ doktorat

8. Šta mislite koliko je za vas teško da, ukoliko to želite, dođete do

a) cigara: nemoguće lako ne znam

b) alkohola: nemoguće lako ne znam

c) marihuane: nemoguće lako ne znam

c) drugi droga: nemoguće lako ne znam

9. Da li:

- a) Pušite: da, svaki dan da, ponekad nikada
b) Pijete alkohol: da, svaki dan da, ponekad nikada
c) Upotrebljavate marihuanu: da, svaki dan da, ponekad nikada
d) Koristite neke druge droge: da, svaki dan da, ponekad nikada

10. Prema vašoj procjeni koliko vaših prijatelja čini sljedeće?

- a) Puši cigarete nijedan nekoliko većina svi
b) Pije alkoholna pića nijedan nekoliko većina svi
c) Puši marihuanu nijedan nekoliko većina svi
d) Koristi neke druge droge nijedan nekoliko većina svi

11. Da li koristite internet? Da Ne.

12. Koliko dnevno provedete na internetu, računaru, mobitelu i tabletu: _____ sati

13. Koliko često igrate neke igre na sreću (kladionice i sl.): ponekad često nikada.

14. Ako igraš, koju vrstu igara na sreću igraš najviše: _____

15. Koliko tvojih prijatelja igra igre na sreću: nijedan neki većina svi

16. Koji je najviši iznos koji si dobio: _____

17. Koliko si najviše u jednom danu izgubio novca: _____

18: Da li je vaša porodica religiozna: Da Ne

19. A vi? Da Ne

20. Da li su nekada tvoji roditelji dobili nešto u igrama na sreću: Da Ne Ne znam

21. Da li Vaši roditelji puše ili su pušili duhan ili cigarete?

majka: DA NE otac: DA NE

22. Da li Vaši roditelji uporebljavaju alkohol? majka: DA NE otac: DA NE

23 Upišite koliko sati dnevno članovi vaše obitelji provode na internetu:

Majka: ____ sata Tata/babo: ____ sata Brat: ____ Sestra: ____ Brat: ____ Sestra: ____

24. Da li neko od braće ili sestara:

a) pije alkohol? Da, svakodnevno Da, povremeno Ne

b) puši duhan ili cigarete? Da, svakodnevno Da, povremeno Ne

c) puši marihuanu Da, svakodnevno Da, povremeno Ne

d) koristi druge droge Da, svakodnevno Da, povremeno Ne

25. Kakav je materijalni status Vaše porodice? loš srednji dobar

26. Da li vaši roditelji znaju gdje ste kada izlazite (u grad, kafić, disko i sl.)?

Uvijek znaju ponekad znaju obično ne znaju

27. Koliko ste obično zadovoljni sa dole navedenim?

a) odnosom sa majkom: zadovoljan sam niti jesam niti nisam nisam zadovoljan

b) odnosom sa ocem: zadovoljan sam niti jesam niti nisam nisam zadovoljan

c) odnosom sa prijateljima zadovoljan sam niti jesam niti nisam nisam zadovoljan

28. Da li ste bili u društvu u kojem se:

a) puši duhan ili cigarete NE DA

b) pije alkohol NE DA

c) puši trava NE DA

d) koristi druge droge NE DA

29. Budućnost mladih u BiH je: dobra loša ne znam

30. Ako bi imao priliku otići u inostranstvo da li bi otišao: Ne Da Ne znam

31. Ako bi imao problem sa alkohol, cigaretama ili drogom kome bi se obratio za pomoć:

32. Da li ste imali seksualne kontakte? NE DA

33. Da li ste koristili zaštitu (kondom)? NE DA

Ukoliko pušite duhan/cigarete ili upotrebljavate alkoholna pića ili droge onda popunite i slijedeće upitnike. Ukoliko to ne radite završili ste sa anketom i hvala na saradnji!

Pijenje alkohola:

Na pitanja ćete odgovarati unošenjem znaka „X“ pored tvrdnje koja se u najvećoj mjeri odnosi na Vas

1. Kako često pijete alkoholna pića?

Nikada Jednom mjesečno ili rjeđe 2 - 4 puta mjesečno 2 - 3 puta sedmično 4 ili više puta sedmično

2. Koliko alkoholnih pića popijete u tipičnom danu, kada pijete?

1 ili 2 3 ili 4 5 ili 6 7 do 9 10 ili više

3. Koliko često popijete 6 ili više pića u jednoj prilici?

Nikada Manje nego mjesečno Mjesečno Sedmično Svakodnevno

4. Kako često ste tijekom prošle godine uvidjeli da niste sposobni prestati piti kada ste jednom počeli piti?

Nikada Manje nego mjesečno Mjesečno Sedmično Svakodnevno

5. Kako često ste zbog pijenja tokom prošle godine propustili učiniti ono što se od vas normalno očekuje?

Nikada Manje nego mjesečno Mjesečno Sedmično Svakodnevno

6. Kako često ste tokom prošle godine trebali prvo piće ujutro, da se pokrenete nakon teškog pijenja?

Nikada Manje nego mjesečno Mjesečno Sedmično Svakodnevno

7. Kako često ste tokom prošle godine imali osjećaj krivnje ili kajanja nakon pijenja?

Nikada Manje nego mjesečno Mjesečno Sedmično Svakodnevno

8. Kako često se tijekom prošle godine niste mogli sjetiti što se dešavalo prošle noći zato što ste bili pijani?

Nikada Manje nego mjesečno Mjesečno Sedmično Svakodnevno

9. Jeste li vi ili netko drugi bili ozlijeđeni zbog vašeg pijenja ?

Ne Da, ali ne u prošloj godini Da, u prošloj godini

10. Jesu li rođaci, liječnik ili drugi zdravstveni radnici bili zabrinuti zbog vašeg pijenja ili vam savjetovali da smanjite piti?

Ne Da, ali ne u prošloj godini Da, u prošloj godini

.....

Upotreba droga:

Na pitanja ćete odgovarati unošenjem znaka „X“ pored tvrdnje koja se u najvećoj mjeri odnosi na Vas

1. Kako često koristite droge koje nisu alkohol?

Nikada Jednom mjesečno ili rjeđe 2 - 4 puta mjesečno 2 - 3 puta sedmično 4 ili više puta sedmično

2. Koristite li u istoj prilici više od jedne vrste droga?

Nikada Jednom mjesečno ili rjeđe 2 - 4 puta mjesečno 2 - 3 puta sedmično 4 ili više puta sedmično

3. Koliko puta obično uzimate droge onoga dana kada koristite droge?

0 1 - 2 3 - 4 5 - 6 7 i više

4. Koliko ste često pod teškim utjecajem droga?

Nikada Rjeđe nego jednom mjesečno svaki mjesec svake sedmice dnevno ili skoro svaki dan

5. Jeste li u protekloj godini osjetili da je vaša žudnja za drogama toliko jaka da joj se ne možete oduprijeti?

Nikada Rjeđe nego jednom mjesečno svaki mjesec svake sedmice dnevno ili skoro svaki dan

6. Je li vam se u protekloj godini dogodilo da se niste mogli zaustaviti uzimati droge nakon što ste počeli?

Nikada Rjeđe nego jednom mjesečno svaki mjesec svake sedmice dnevno ili skoro svaki dan

7. Koliko ste često u protekloj godini uzimali droge i zatim zanemarili nešto što ste trebali učiniti?

Nikada Rjeđe nego jednom mjesečno svaki mjesec svake sedmice dnevno ili skoro svaki dan

8. Koliko ste često u protekloj godini morali uzeti droge ujutro nakon teške upotrebe droga prethodnog dana?

Nikada Rjeđe nego jednom mjesečno svaki mjesec svake sedmice dnevno ili skoro svaki dan

9. Koliko često ste u protekloj godini imali osjećaje krivnje ili grižnju savjesti zato što ste koristili droge?

Nikada Rjeđe nego jednom mjesečno svaki mjesec svake sedmice dnevno ili skoro svaki dan

10. Jeste li vi ili netko drugi bili povrijeđeni (psihički ili tjelesno) jer ste vi koristili droge?

Ne Da, ali ne u protekloj godini Da, u protekloj godini

11. Je li netko od vaše rodbine, prijatelj, liječnik ili medicinska sestra, ili bilo tko drugi bio zabrinut zbog vašeg korištenja droga ili vam rekao da biste trebali prestati koristiti droge?

Ne Da, ali ne u protekloj godini Da, u protekloj godini

Pitanje 9-10

Ne

Da, ali ne u
prošloj godini

Da, u prošloj
godini
